

Západočeská univerzita v Plzni

Fakulta filozofická

Katedra filozofie

Studijní program Humanitní studia

Studijní obor Evropská kulturní studia

Diplomová práce

**Rytířský řád křižovníků s červenou hvězdou
a jeho proměny**

Hana Bašková

Vedoucí práce:

Mgr. Dagmar Demjančuková, CSc.

Katedra filozofie

Fakulta filozofická Západočeské univerzity v Plzni

Plzeň 2012

Obsah

1 ÚVOD	4
2 POČÁTKY ŘEHOLNÍHO ŽIVOTA V KŘESŤANSKÉM SVĚTĚ ..	6
2.1 První poustevníci	6
2.2 Rozvoj mnišství na Západě	9
2.3 První řehole	11
2.4 Misionářská činnost mnichů.....	15
2.5 Zakládání klášterů.....	16
2.5.1 Cluny.....	18
2.6 Klášterní život.....	19
2.7 Stručný přehled řádů a osobností, jež mají souvislost s křížovníky s červenou hvězdou.....	26
2.7.1 Svatý Augustin.....	26
2.7.2 Řeholní kanovníci	28
2.7.3 Rytířské řády.....	28
2.7.4 Johanité	29
2.7.5 František z Assisi, františkáni	30
2.7.6 Klára z Assisi, klarisky	32
3 POČÁTKY ŘEHOLNÍHO ŽIVOTA V ČESKÝCH ZEMÍCH	33
3.1 Řád benediktinů	34
3.2 Johanité	36
3.3 Minorité	37

3.4	Chudé sestry sv. Kláry, klarisky	37
4	SVATÁ ANEŽKA ČESKÁ A VZNIK ŘÁDU KŘIŽOVNÍKŮ	38
4.1	Anežčin život před vstupem do řádu.....	39
4.2	Volba řehole, seznámení s františkány	40
4.3	Svatá Klára – řehole a kontakty s Anežkou	40
4.4	Založení řádu klarisek a jeho počátky v českých zemích	41
4.5	Založení řádu křižovníků	43
5	HISTORIE RYTÍŘSKÉHO ŘÁDU KŘIŽOVNÍKŮ S ČERVENOU HVĚZDOU	44
5.1	Politická a společenská situace ve Svaté říši římské a v českých zemích na počátku 13. století	44
5.2	Původ a charakteristika řádu	47
5.3	Symbolika	50
5.4	Dějiny řádu.....	51
5.4.1	Počátky	51
5.4.2	Vratislavský konvent.....	56
5.4.3	Řád v době husitské	58
5.4.4	Revitalizace řádu	60
5.4.5	Období postulace	61
5.4.6	Proměny řádu v 17. až 19. století	63
5.4.7	Řád ve 20. a 21. století.....	65
6	PROMĚNY ŘÁDU V PRŮBĚHU STALETÍ.....	68
6.1	Organizace a život křižovníků	69

6.2 Činnost řádu	72
6.3 Sídlo řádu.....	73
6.4 Ekonomické zajištění řádu	74
7 ZÁVĚR	75
8 PODĚKOVÁNÍ.....	77
9 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ.....	78
10 RESUMÉ	82
11 PŘÍLOHY.....	83

1 ÚVOD

Tato práce je zaměřena na historické proměny jediného původního českého mužského řádu, Rytířského řádu křižovníků s červenou hvězdou. Přesto, že doba rozkvětu řádů a kongregací je již dávnou minulostí, je nevyvratitelnou skutečností, že středověké kláštery byly centry vzdělanosti a jejich obyvatelé nejen napomáhali šíření křesťanství do nejzapadlejších koutů Evropy, ale také významným podílem přispívali ke znovuobjevování antické moudrosti a k technologickému rozvoji.

Úloha rytířských řádů se od působení mnichů lišila, neboť k jejich cílům patřila především obrana křesťanství proti nevěřícím a heretikům. Rytířský řád křižovníků s červenou hvězdou se žádné křižácké výpravy nezúčastnil, podporoval křesťanské idály především na poli sociální a zdravotní péče. Touto činností se přibližoval svému vzoru, johanitskému řádu.

Historií křižovnického řádu se zabývali zejména jeho vlastní dějepisci, jako byl na přelomu 17. a 18. století Jan František Beckovský nebo ve století 20. Václav Bělohlávek či Josef Hradec. Ačkoliv dnešní badatel může mít pochybnosti o jejich nezaujatém pohledu na dějiny řádu, komparací s díly autorů stojících mimo řád, jako je Milan Buben, zjišťuje, že řádoví historici vyvinuli maximální snahu o objektivitu svých prací.

Cílem této práce je definovat proměny, jimiž prošel řád křižovníků s červenou hvězdou za dobu své existence. K tomuto cíli chci dojít porovnáním původních evropských kořenů a vývoje monastického a rytířského hnutí s historií a dnešní situací a činností křižovníků s červenou hvězdou.

První část této práce podává přehled o vzniku monastického hnutí a o rozvoji řádů v Evropě, neboť z prvních řádů vzešly mnohé další, jejichž řehole a pravidla navazovala na ideje raněstředověkých mnišských vzorů. Geograficky se tedy tato část zabývá Blízkým východem a Evropou, časově obsahuje úsek od 3. století do počátku novověku. Další dvě části

jsou zaměřeny na vznik řeholního života v českých zemích a na mimořádnou osobnost Svaté Anežky České, zakladatelky řádu křižovníků.

Stěžejní částí práce jsou následující dvě kapitoly, v nichž předkládám pohled na dějiny Rytířského řádu křižovníků s červenou hvězdou a vyhodnocení proměn, jimiž řád ve své historii prošel až do dnešních dnů.

2 POČÁTKY ŘEHOLNÍHO ŽIVOTA V KŘESŤANSKÉM SVĚTĚ

Křižovníci s červenou hvězdou nejsou mnišským řádem, ale přesto patří do velké rodiny řádů a kongregací, jejíž členové se z nejrozmanitějších příčin rozhodli pro odloučení od světských prožitků se zaměřením na život v čistotě a na přípravu vstupu do Božího království. Původ této myšlenky nalezneme v Egyptě ve třetím století našeho letopočtu, postupem času však docházelo k rozrůznění a vzniku mnoha cest vedoucích ke kýženému cíli. Ačkoliv směřování rytířských řádů se jeví z hlediska původních poustevnických idejí paradoxním, jsou i ony nedílnou součástí společenstva řeholních institucí.

2.1 První poustevníci

První křesťanští poustevníci, o nichž můžeme mluvit jako o mniších, se rozhodli ve třetím století pro osamělý způsob života v pouštích a pustých oblastech blízkého Východu. Od této osamělosti, přesněji od slova osamělý, řecky „monos“, – je odvozen i výraz „monasticismus“¹. Zpočátku byli tito muži sice ovlivněni židovskými tradicemi, později se však v touze po přiblížení Bohu oddali Ježíšovým idejím².

Jak uvádí Lawrence³, pro volbu osamělého způsobu života existují dvě různá vysvětlení. První teorie říká, že se jednalo o uprchlíky, kteří za vlády Decia a Diokleciána prchali před pronásledováním křesťanů. Zastánci druhé teze tvrdí, že důvodem bylo asketické stranění se „zkažené“ společnosti, v níž došlo k uvolnění mravů a kariérismu poté, co Konstantin Veliký roku 313 Ediktem milánským ukončil pronásledování křesťanů. Do křesťanské církve přišlo velké množství lidí, kteří byli křesťany často jen podle jména a to vzbudilo v oddaných stoupencích

---

¹ Lawrence, Hugh; *Dějiny středověkého mnišství*, 1. vyd., Brno 2001, CDK, s. 5, ISBN 80-85959-88-7

² Buben, Milan; *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích, 1. díl, Řády rytířské a křižovníci*, dotisk 1. vyd., Praha 2009, Libri, s. 11, ISBN 978-80-7277-085-4

³ Lawrence, Hugh; *Dějiny středověkého mnišství*, s.5-6

Ježíšových touhu po izolaci. V úsilí o dokonalost se zřekli majetku, opustili rodiny a prostřednictvím modliteb usilovali o odpoutání se od hmotných věcí a spojení s Bohem.

Osamělí vyznavači evangelia se nazývali mnich (lat. Monachus, řecky monachos – osamocený), anachoreta (řecky anachoretēs – člověk odcházející do samoty) nebo eremita (řecky éremos – poušť). Způsob jejich života se nazýval anachorese (poustevnictví). Eremité žili osaměle asketickým životem v koloniích, kde se společně pouze modlili a slavili eucharistii. Prvním významným eremitou byl sv. Pavel thébský (cca 228-341), který v dobách pronásledování za vlády císaře Decia prchnul do pouště, kde strávil devadesát let života a zemřel ve sto třinácti letech⁴. Hlavním představitelem eremitského způsobu mnišství byl svatý Antonín (251-356), pocházející z území dnešního Egypta.

Druhý způsob mnišského života, který se stal běžnějším, byl společný – cenobitský. Zakladatelem prvního kláštera „cenobia“, na horním Nilu byl podle tradice svatý Pachomios (asi 292-346). Vznik mnišství na území Egypta je odůvodněn zejména vedoucí úlohou alexandrijské církve v patristickém období, ale i výsadním postavením východních římských provincií v uspořádání tehdejší církve⁵.

Podle legendy *Život svatého Antonína* nebyl Antonín prvním poustevníkem, neboť po zřeknutí se rodinného majetku a odchodu do ústraní se novým způsobem života připojil k jiným mužům žijícím v osamělé askezi. Jeho příběh se však stal manifestem, který přilákal řady dalších zájemců o mnišský život. Tak vzniklo v severní části Egypta množství poustevnických osad, kde žily stovky poustevníků v jeskyních a chatrčích. Uprostřed těchto osad, jimž se říkalo lávra, stály budovy kostela, pekárny a ubytovacích prostor pro hosty. Představitelé poustevnického hnutí požadovali, aby si osadníci zajišťovali obživu svojí

---

⁴ Buben, Milan; *Encyklopedie řádů I. díl*, s.10

⁵ Lawrence, Hugh; *Dějiny středověkého mnišství*, s. 8

prací. Jejich výrobky, jimiž byly košíky, rohože, provazy nebo plátno, prodávali obchodníci z okolních vesnic. Jednou za týden se komunita sešla ke společné modlitbě a při této příležitosti bylo možné požádat o radu opata – otce, vedoucího skupiny a školitele nováčků⁶.

Cenobitské soužití usnadňovalo jeho členům snášet útrapy odříkání a proto se objevilo záhy po vzniku poustevnického hnutí. Tvůrcem prvního kláštera byl Pachomios (asi 292-346), který byl, stejně jako Antonín, koptsky hovořícím Egyptanem. V klášteře, který zřídil v osadě Tabenissi na březích Nilu, spolu s ním žilo třináct set lidí. Mniši žili v prostých domcích po dvaceti pod vedením správce a duchovního učitele – probošta. Uprostřed areálu stál kostel, refektář, infirmarium (nemocnice) a hostinská budova. S přibýváním nových členů vznikaly další ústavy, jedny pro muže a jiné pro ženy. Každý dům měl svého představeného, hlavou celé kongregace byl Pachomios. Všechny každodenní činnosti probíhaly společně, vyžadovala se naprostá poslušnost, vykonávání fyzické práce a potlačování tělesných potřeb⁷.

Nedaleko kláštera v Tabennisi založila Pachomiova sestra Marie roku 340 ženský klášter.

Počet egyptských klášterů i mnichů v nich vzrůstal, v 5. století žilo v klášterech již okolo 50 000 mnichů. Z Egypta se mnišství šířilo do dalších zemí⁸.

Pravidla a zásady cenobitského mnišství sestavil svatý Basileios, považovaný za otce pravověrného monasticismu. Byl jedním z největších vzdělavců své doby, jenž se významnou měrou zasloužil o rozvoj křesťanské učenosti⁹. Basileios po svých návštěvách mnišských komunit v Egyptě a dalších zemích se spolu se svým bratrem Řehořem

---

⁶ Tamtéž s. 9-10

⁷ Tamtéž s.12-13

⁸ Buben, Milan; *Encyklopedie řádů, I.díl*, s.11

⁹ Harries, Richard, Mayr-Harting, Henry; *Dva tisíce let křesťanství*, 1. vyd., Brno 2010, CDK, s.35, ISBN 978-80-7325-221-2

Nyssenským a jejich přítelem Řehořem Naziánským stali mnichy v Kapadocii. Roku 370 byl Basileios zvolen biskupem v Ceasareji Kapadocké, odkud pocházel, a založil ve městě klášter. Sepsal dvě řehole, Řeholi větší a Řeholi menší. V Řeholi větší stanovil zásady společného života a rozsáhlejší Řeholi menší odpověděl na 315 konkrétních problémů mnišského života¹⁰. Stanovil pojetí poslušnosti, které novice zcela zbavovalo vlastní vůle, dovolovalo umrtvování těla se souhlasem opata a zdůraznilo hodnotu fyzické práce¹¹. Sv. Basil upřednostňuje společný život mnichů, protože jen tak mohou prokazovat lásku bližnímu, dále chudobu, pracovitost, pohostinnost a bratrskou službu bližnímu. Přesto, že tato řehole nebyla na Západě přijata a dnes najdeme v západní Evropě pouze jeden klášter basiliánů nedaleko Říma, významně ovlivnila vývoj mnišského života¹².

2.2 Rozvoj mnišství na Západě

Západ se začal o mnišství zajímat díky šíření monastické literatury a také pod vlivem osobních svědectví nejen poutníků a cestovatelů, ale i samotných biskupů a mnichů, kteří na Západě hledali azyl. Zřejmě hlavním impulsem, který vyvolal zájem o monasticismus v západní Evropě, se stala již zmíněná *Legenda svatého Antonína*, sepsaná řecky jedním z nejvýznamnějších církevních otců, biskupem Atanášem (Athanasiem). Zájem evropských křesťanských kruhů o toto dílo v latinském překladu Evagria z Antiochie podpořil vznik další literatury o životě mnichů. Klasickým duchovním dílem se staly *Konference* skythského mnicha Jana Cassiana, jež se staly povinnou četbou každého mnicha, a *Instituce* téhož autora¹³.

Důležitou roli sehrál v dějinách mnišství Augustinus Aurelius, sv. Augustin, považovaný za jednoho ze zakladatelů západního mnišství. Na

---

¹⁰ Buben, Milan; *Encyklopedie řádů, I.díl*, s. 13

¹¹ Lawrence, Hugh; *Dějiny středověkého mnišství*, s. 14

¹² Buben, Milan; *Encyklopedie řádů, I.díl*, s. 13

¹³ Lawrence, Hugh; *Dějiny středověkého mnišství*, s. 15-17

území dnešního Alžírsku, odkud pocházel, založil ve druhé polovině 4. století klášterní komunitu a roku 396 se na téměř 35 let stal biskupem. Jeden z jeho textů je od 12. století dodnes považován za pravou řeholi sv. Augustina a dosud je platný pro mnoho kněžských a rytířských řádů¹⁴.

První poustevnickou osadu na Západě vytvořil roku 372 v Marmoutieru u Tours v Galii bývalý římský voják, Martin z Tours. Jeho životopis *Život svatého Martina*, sepsaný po roce 400 Sulpiciem Severem, se stal ve své době neobyčejně populární. O poustevnický život v ústraní se pokoušel i svatý Jeroným, spisovatel a propagátor východního monasticismu, avšak po dvou letech izolace se vrátil ke své oblíbené knihovně a později do Betléma, kde dokončil své životní dílo – nový překlad Bible, známý jako Vulgáta¹⁵.

Zájemců o poustevnický život v odříkání přibývalo, a tak přibývalo i klášterů. Ve společnosti se však odchod nejzbožnějších členů společnosti do ústraní setkával s kritikou a to z důvodu oslabování sborů¹⁶. S narůstajícím počtem klášterů docházelo k pohybu mnichů ze Západu na Východ, ale i opačným směrem. Západní zájemce lákala tradice východního mnišství, východní poustevníci prchali před náboženskými konflikty¹⁷. Tyto konflikty, pramenící z velkého množství mnichů různorodých teologických názorů, mívaly brutální průběh – mniši vyvolávali potyčky, plenili chrámy a lynčovali biskupy, s jejichž názory nesouhlasili¹⁸. Jedním z východních imigrantů byl i Jan Cassianus, jenž založil kolem roku 410 v Marseilles dvojkláster – jeden pro muže a druhý pro ženy. Další a další kláštery přibývaly a v průběhu 5. století se rozšířily i do severních oblastí Evropy. V některých pohanských společenských vrstvách, ale i v biskupech, však monastické hnutí nebudilo důvěru.

---

¹⁴ Buben, Milan; *Encyklopedie řádů, I. díl*, s. 12

¹⁵ Lawrence, Hugh; *Dějiny středověkého mnišství*, s. 18-19

¹⁶ Harries, Richard, Mayr-Harting, Henry; *Dva tisíce let křesťanství*, 1. vyd., Brno 2010, CDK, s.19, ISBN 978-80-7325-221-2

¹⁷ Tamtéž s.19

¹⁸ Collins, Roger; *Evropa raného středověku 300 – 1000*, 1. vyd., Praha 2005, Nakladatelství Vyšehrad, s. 100, ISBN 80-7021-660-3

Nejednoznačné postavení klášterů ukončil roku 451 chalkedonský koncil jejich jejich začleněním pod jurisdikci biskupů. Souhlasu biskupa bylo nově potřeba i k založení nového kláštera. Ale ani mezi mnichy nepanovala přílišná důvěra v kněžský úřad, neboť byl považován za součást onoho světa, před nímž odcházeli do ústraní. Tuto rozporuplnou situaci urovnal Augustin, když svojí autoritou podpořil názor, že biskup by měl žít mnišským způsobem. Kláštery začaly získávat biskupskou ochranu a zároveň se z řad mnichů postupně stávali kněží, ale i laičtí misionáři u germánských národů¹⁹.

První velká vlna zakládání klášterů na Západě přišla za papežství Řehoře I. Velikého, druhá nastala kolem roku 1200²⁰.

2.3 První řehole

První řehole, tedy promyšlené systémy pro život klášterního společenství, se objevily v šestém století. Tou zcela první, která se stala všeobecně uznávanou, byla řehole svatého Benedikta. Jeho životopis, sepsaný papežem Řehořem Velikým na konci šestého století, je jediným zdrojem informací o Benediktovi. Z něj se dozvídáme, že Benedikt žil tři roky v opuštěné jeskyni, kam mu mnich Romanus nosil chléb a zasvětil jej do zásad poustevnického života. Postupně Benedikta začali obklopotvat žáci, z nichž utvořil skupiny pod vedením opatů. Po čase se přemístil na Monte Cassino, kde vystavěl a poté i vedl klášter až do své smrti²¹. Význam Benedikta zdůraznil roku 1964 papež Pavel VI., který jej označil za svatého patrona Evropy²².

---

¹⁹ Lawrence, Hugh; *Dějiny středověkého mnišství*, s. 19-21

²⁰ Mundy, John Hine; *Evropa vrcholného středověku 1150-1300*, 2008, 1. vyd., Nakladatelství Vyšehrad, Praha, s.193, ISBN 978-80-7021-927-0

²¹ Lawrence, Hugh; *Dějiny středověkého mnišství*, s. 23-25

²² *Knihy svatých, Ilustrovaná encyklopedie den po dni*, Weldon Owen Pty Ltd., [překlad Mahulena Červená, Jan Hlavička], 1. české vyd., Praha 2011, Svojtka & Co., s. 180, ISBN 978-80-256-0558-5

Benediktova řehole popisuje podrobný plán uspořádání mnišského společenství. Uchazeči o mnišský život strávili první rok v noviciátu, poté se zřekli svého majetku a skládali sliby. Nejuznávanějšími ctnostmi mnicha byly poslušnost a pokora. Řehole obsahuje podrobný popis řádného průběhu bohoslužeb, volbu opata, úlohu dalších řádových hodnostářů a denní program. Benedikt však toto dílo nese-psal zcela bez jiných vlivů – většinu základních principů a organizačních záležitostí převzal z *Mistrovy řehole*, sestavené neznámým opatem. Mistrovu řeholi Benedikt po stylistické stránce překonává, obsahově ji změkčuje umírněnými pravidly²³. Přesto i Benediktova pravidla zbavovala mnichy vlastní vůle, zakazovala jim stěžovat si na bezpráví, konat cokoli z vlastní vůle a nařizovala bezpodmínečné podřízení se příkazům opata²⁴. Na skutečnost, že nesměli vlastnit žádný majetek, navazoval i zákaz používat přivlastňovací zájmena „můj“ či „tvůj“, vystupňovaný až k diskusím na téma, zda lze říkat „moje hlava“ nebo „moje ruce“²⁵.

Podle Benedikta se mnich musí naučit bojovat s ďáblem a být pro tento boj dobře vyzbrojen. Řehole je psána pro společenství, které je soudržné a stálé, avšak něco jako řád nebo spojení více klášterů Benedikt nezamýšlel. Potulné mnichy ostře odsuzoval, neboť zneužívali pohostinnosti jiných klášterů. Opat v Benediktově řeholi je absolutním monarchou, ale i pastýřem, učitelem, zpovědníkem a duchovním rádcem mnichů. Nemá však vládnout příliš tvrdě a má být spíše služebníkem bratří než vládcem. Volí jej sami bratři, poté je představen biskupovi, který ho vysvětlí. Ve vedení kláštera pomáhají opatovi probošt (převor), děkan a další podřízení opata. Ve velkých benediktinských opatstvích ve středověku byl opat zároveň prelátem. Označení i postavení děkanů bylo odvozeno od císařské armády – byli podřízení opatovi a každý z nich měl

---

²³ Lawrence, Hugh; *Dějiny středověkého mnišství*, s. 23-29

²⁴ Collins, Roger; *Evropa raného středověku 300 – 1000*, s. 239

²⁵ Gurevič, Aron J.; *Kategorie středověké kultury*, 1. vyd., Praha 1978, Mladá fronta, s. 187, ISBN není

na starost skupinu deseti mnichů. V jedenáctém století bylo uspořádání opatství přeformováno²⁶.

Klášter v pojetí Benedikta byl podobný vojenské jednotce, jejíž členové jsou cvičeni k duchovní válce. Cílem bylo popření vlastní vůle a bezvýhradné přijetí Boha. Jako prostředek k jeho dosažení určovala Řehole pečlivě sestavený denní rozvrh, zahrnující modlitby, práci a studium. Modlitby začínaly před svítáním vigiliemi nebo nocturny, po rozbřesku pokračovaly laudy a v průběhu dne dalšími krátkými denními obřady. Večerní nešpory byly následovány poslední bohoslužbou, complemetorium (kompletář). Noční bohoslužby byly rozděleny do nocturn, sestávajících z žalmů, čtení a responsorií a případně i meditativních veršů. Základní vzorec denních modliteb, tak jak je popsán v Řeholi, se stal běžným rámcem západního řádu modliteb. Mše se sloužily pouze o nedělích a svátcích Páně – pro tuto potřebu byli v klášteře vysvěceni jeden až dva mniši. Stále však bylo pravidlem, že mniši nebyli duchovní – Benedikt dokonce nepředpokládal ani svěcení opata. U mnichů, kteří byli pověřeni misijní činností mezi barbarskými národy, však vysvěcení bylo nutné, aby mnich mohl poskytovat novým křesťanům svátosti. Toto svěcení bylo vykonáváno od sedmého století, v osmém století již bylo běžné. V následujících třech staletích však probíhaly polemiky, zda je správné, aby existovalo mnišské svěcení - první lateránský koncil roku 1123 dokonce mnichům výslovně zakázal celebrování mší a poskytování pastýřské péče²⁷.

Kromě modlení měl mnich nařizenu manuální práci a četbu. V letním rozpisu dne, začínajícím o Velikonocích, bylo pro práci stanoveno sedm hodin, v zimě méně. Volný čas neexistoval. V létě jedli mniši dvakrát denně, v zimě jednou. U jídla, stejně jako během celého dne, bylo nařizeno mlčení. V souvislosti s denním režimem mnichů je potřeba mít na paměti, že ještě v šestém století bylo používáno starověké

---

²⁶ Lawrence, Hugh; *Dějiny středověkého mnišství*, s. 30-34

počítání času – den byl rozdělen na denní a noční část, každou o dvanácti hodinách. V zimě byly kratší denní hodiny a v létě noční²⁸. Tak, jako i další sféry lidského bytí, určovala plynutí času a střídání jeho rytmů církev²⁹.

Předmětem četby mnichů mělo být zbožné čtení, avšak tento pojem není jednoznačný. Není pochyb o tom, že až do dvanáctého století byli mniši nejvzdělanější vrstvou středověké společnosti, je ale otázkou, zda skutečně četli pouze křesťanské texty. Byla to doba, kdy přes odpor církve v Evropě přetrvávala klasická tradice. Jak uvádí Lawrence, „*Vymýtit básníky a řečníky ale nebylo tak snadné. Otcové římské církve, kteří jim nejvíce spílali, na nich byli vychováni; jejich prozaický styl pak na každé stránce dokazoval, jak moc jsou jim poplatní.*“³⁰. Jedním z těch, kteří chtěli smířit náboženskou a světskou vzdělanost, byl Cassiodorus, zakladatel kláštera ve Vivariu³¹. Jednak požadoval, aby četba Bible byla doplňována studiem komentátorů, k nimž řadil např. i židovského historika Josefa Flavia, ale jeho práce rovněž odhalují jistou Cassiodorovu úzkost z poskytování výsledků literárních výzkumů mnichům³². Přesto do studijní osnovy pro mnichy zařadil i klasické řečníky a Aristotela pro lepší pochopení posvátných textů. Tento systém schválil už Augustin, když podpořil strategii využívání klasiků pro vlastní účely³³.

Do klášterů byli přijímáni chlapci již od sedmi let. Kromě účasti na obřadech se učili číst v klášterních školách. Žáci odjinud však do těchto škol přijímání nebyli. Přesto, že Benediktova řehole umožňovala přijímat do mnišského společenství muže ze všech vrstev společnosti, v praxi to byli pouze lidé vzdělaní. V následujících staletích, kdy klášterů hojně přibývalo, se jejich zakladateli a donátory stávali zejména členové

---

²⁷ Tamtéž s.35-37

²⁸ Tamtéž s. 37-38

²⁹ Gurevič, Aron J.; *Kategorie středověké kultury*, s.113

³⁰ Lawrence, Hugh; *Dějiny středověkého mnišství*, s. 39

³¹ Tamtéž

³² Catholic encyclopedia; *Cassiodorus*, [online], © 2009 by Kevin Knight, [cit. 2012-03-10].

Dostupné z: <http://www.newadvent.org/cathen/03405c.htm>

³³ Lawrence, Hugh; *Dějiny středověkého mnišství*, s. 39

panovnických a šlechtických rodů, noví mniši přicházeli do klášterů rovněž z vyšších vrstev společnosti³⁴.

Po vyplenění Monte Cassina (v roce 577) a dalších míst Itálie Langobardy byl vývoj monasticismu na apeninském poloostrově zastaven až do osmého století. Benediktova řehole však přežila severně od Alp a zejména v Galii³⁵.

2.4 Misionářská činnost mnichů

Kláštery byly považovány za hlavní zdroj šíření křesťanství. Mniši měli k této činnosti výborné dispozice: byli poslušní, zvyklí na odříkání a schopni snášet fyzické strádání, byli tedy připraveni na pobyt na nepřátelském území. Jejich činnost však ztěžovaly některé okolnosti: k mnichům, kteří nežili setrvale na jednom místě, se okolí chovalo nedůvěřivě - i některé církve se stavěly negativně s „potulným mnichům“. Navíc klášterní život kladl důraz na soužití v komunitě, věnovaný duchovním aktivitám³⁶.

Přesto, zejména v Galii, se kláštery na evangelizaci podílely výraznou měrou, již od dob Martina z Toursu. Frančtí mniši odcházeli šířit křesťanství i na britské ostrovy, vybaveni dopisy od papeže Řehoře pro biskupy z různých franckých diecézí, přes něž mniši museli přejít, s žádostí o pomoc pro misionáře. Frančtí mniši tedy pomohli evangelizaci Británie a konsolidaci náboženských poměrů na ostrovech. Misionářskou činnost na hranicích francké říše podporovali samotní frančtí králové, zejména Dagobert I.³⁷.

Na území Irska vznikla monastická církevní kultura díky sv. Patrikovi, který vstoupil na ostrov v roce 432 jako misijní biskup se

---

³⁴ Tamtéž s. 41

³⁵ Tamtéž s. 42

³⁶ Collins, Roger; *Evropa raného středověku 300 – 1000*, s. 249

³⁷ Tamtéž s. 249-250

skupinkou bratří a vybudoval zde mnoho klášterů, jež se staly středisky života kmenů. Představenými klášterů byli opati, svěcení udělovali biskupové. Biskupové však neřídili církve ani neměli svá sídla. Mniši žili podle egyptského pravzoru s keltskou modifikací – na osamělých místech vytvářeli skupiny poustevníků žijících v tvrdé askezi. Na Britské ostrovy přinesli křesťanství jednak Irové ze severu a jednak misionáři vedení sv. Augustinem³⁸ z jihu. Sv. Augustin se stal v r. 601 prvním arcibiskupem v Canterbury. Celá Anglie byla christianizována během několika desetiletí. Skotsko obrátil na víru sv. Kolumbán, zakladatel kláštera Hy. Misionářská činnost Iru a Skotů pokračovala i na evropském kontinentu, kde jejich misie dosáhly až na Velkou Moravu. Významnými anglosaskými misionáři byli sv. Kolumbán ml., který zakládal kláštery v Galii, sv. Fridolín, jenž působil na území dnešního Německa, sv. Gallus-Havel, zakladatel kláštera Sankt Gallen ve Švýcarsku a další. Nejvýznamnějším z těchto anglosaských misionářů byl benediktin Winfrid-sv. Bonifác, působící v Germánii, kde se stal roku 732 prvním arcibiskupem³⁹.

2.5 Zakládání klášterů

Hlavní pohnutkou pro zakládání klášterů a donace v jejich prospěch byla záchrana duše donátora a jeho příbuzných. Aby byla lidská duše spasena, bylo potřeba se za své hříchy nejen kát, ale rovněž odčinit je, přičemž poškozeným byl Bůh. Pro účel stanovení přiměřené náhrady za spáchané hříchy byly vydávány penitenciály – jakési příručky pro kněze, které předepisovaly vhodné pokání na každý hřích. Pokání však bylo možné vykonat i v zastoupení a to byl právě mechanismus, který využívala šlechta. Člen aristokracie si za dar poskytnutý klášteru „předplatil“ dlouhodobé pokání, které jeho jménem vykonávali mniši. Kláštery se pyšnily svým osazenstvem – opati i mniši byli často

---

³⁸ Sv. Augustin z Canterbury – pozn. aut.

³⁹ Buben, Milan; *Encyklopedie řádů, I.díl*, s.15-16

z královských rodů, opati se nově příchozím se zaručovali, že se budou pohybovat v sobě rovném společenství⁴⁰. Dalším důvodem, proč křesťanští králové podporovali kláštery, byla významná role mnichů při dobývání pohanských území. Tito misionáři se při svém poslání často setkávali s původními pohanskými kulturami, vycházejícími z neolitické zemědělské společnosti⁴¹. Misijní činnost mnichů v těchto oblastech pomáhala christianizací pevněji je připoutat k francké říši. Kláštery nově založené na dříve barbarských územích byly bohatě dotované, neboť se staly opěrnými loajálními stanicemi říšského křesťanství v okrajových pásmech civilizované Evropy. Karel Veliký prosazoval, aby jedinou uznávanou řeholí ve francké říši byla Benediktova, ne všechna opatství ji však přijala⁴². Prosazení Benediktovy Řehole v kláštorech na území celé Francké říše se podařilo až synovi Karla Velikého, Ludvíkovi Pobožnému (814-840) za pomoci mnicha Benedikta z Aniane⁴³.

Největším laickým vlastníkem klášterních majetků byl král. Biskupové a laičtí patroni často pod nátlakem darovali majetky králi za slib účinné ochrany. Hmotný majetek opatství byl sice dán Bohu, ale jeho správcem se stal pozemský vlastník. Rozsáhlé majetky, které kláštery obdržely darem, sloužily králi jako odměna pro věrné stoupence nebo byly použity na platy ministrů. Toto použití mělo dvě formy. Buď jako léno nebo se jednalo o dar jako celek, včetně poddaných⁴⁴.

Jak již bylo uvedeno výše, pro zavedení jednotné řehole a to Benediktovy, si Ludvík Pobožný zvolil Benedikta z Aniane. Tento příslušník gótské aristokracie, původním jménem Witiza, byl jmenován generálním opatem nad všemi kláštery mezi Loirou a Maasou. V letech 816 a 817 byla na dvou shromážděních v Cáchách přijata pravidla, artikulovaná v Dekretech, sloučených do císařského ediktu nazvaného

---

⁴⁰ Lawrence, Hugh; *Dějiny středověkého mnišství*, s. 68-72

⁴¹ Petráň, Josef; *Dějiny hmotné kultury I (1)*, 1. vyd., Praha 1985, Státní pedagogické nakladatelství, s. 247, ISBN není

⁴² Lawrence, Hugh; *Dějiny středověkého mnišství*, s. 73-74

⁴³ Tamtéž s.76

⁴⁴ Tamtéž s.75

Klášterní kapitularium⁴⁵. Jejich závěrem bylo doslovné dodržování Benediktovy Řehole, cílem bylo sestavení jednotného závazného schématu *consuetudines*⁴⁶. Dodržování cášských Dekretů kontrolovali zvláštní císařští pověřenci. Benedikt z Aniane určil Benediktovu řeholi jako závazný soubor pravidel, který má být všeobecně dodržován, avšak s úpravou interpretace na nové podmínky. Manuální práce byla z denního programu mnichů vypuštěna, vzdělávání bylo dostupné pouze pro příslušníky komunity a liturgie se měla stát propracovanější⁴⁷. Po Benediktově smrti roku 821 nastaly pro evropské kláštery těžké časy – kromě zneužívání klášterních majetků ze strany laiků zaútočily na Evropu hordy Vikingů a Saracénů, které zpusťily mnohá opatství. Obnova monasticismu přišla až na počátku 10. století⁴⁸.

2.5.1 Cluny

Kláster v Cluny, který dominoval řeholnímu životu 200 let, založil roku 909 akvitánský vévoda Vilém III. Koncem 11. století, kdy bylo Cluny na vrcholu, ovládalo stovky podřízených klášterů po celé západní Evropě⁴⁹. Nejednalo se však o centralizovaně řízený řád, ale o kongregaci jednotlivých klášterů v čele s clunyjským opatem. Vedle Cluny byl druhým evropským střediskem reformy monasticismu klášter v Gorze⁵⁰. Uspořádání clunyjského režimu zavedl jeho první opat Berno, o výsadní postavení Cluny se zasloužil Vilém III., jenž mu udělil rozsáhlou autonomii. Klášter svěřil apoštolům Petru a Pavlovi a zároveň jej vložil pod papežskou ochranu. Charakteristickými znaky rané observance v Cluny byla naprostá mlčenlivost a nepřetržité hlasité odříkávání modliteb. Cluny se stalo pro tehdejší společnost přitažlivé obnovením

---

⁴⁵ Lawrence, Hugh; *Dějiny středověkého mnišství*, s. 77-78

⁴⁶ *Consuetudines* – jednotný doplněk řehole, obsahující podrobná pravidla veškerých činností probíhajících v klášteře – Lawrence, Hugh; *Dějiny středověkého mnišství*, s. 109-110

⁴⁷ Brooke, Christopher; *Evropa ve středověku v letech 962-1154*, 1. vyd., Praha 2006, Vyšehrad, s. 327, ISBN 80-7021-831-2

⁴⁸ Lawrence, Hugh; *Dějiny středověkého mnišství*, s. 82-84

⁴⁹ Tamtéž s.84-85

⁵⁰ Brooke, Christopher; *Evropa ve středověku v letech 962-1154*, s. 328-329

benediktinského života, na počátku jeho celoevropské prestiže byla osobnost a životní dílo Bernova následníka Odon a jeho pokračovatelů⁵¹.

Důvod, proč se Cluny stalo slavným a bohatým impériem, osvětlují darovací listiny: Cluny totiž dokázalo ve světských hříšnicích vzbudit hrůzu ze soudného dne. Darovací listiny, jejichž původními autory byli mniši, měly odčinit hříchy a zaplatit bohoslužby za spásu duše majetného kajícíka. Cluny ovlivnilo klášterní život v celé Evropě. Jeho bohatství a nádhera však byly v hlubokém rozporu s benediktinskou askezí, proto se způsob života v Cluny stal pro stoupence nových řeholních pořádků nepřijatelným⁵².

2.6 Klášterní život

Přesto, že základem evropského klášterního života je Benediktova Řehole, jeho uspořádání v jednotlivých kláštorech se místně i časově lišilo. Nejuspořádanější informace o denních činnostech mnichů podávají *consuetudines*, nejucelenější soubor informací se vztahuje ke clunyjskému klášteru⁵³.

V Cluny bylo schéma dne mnichů proti původní Benediktově Řeholi rozšířeno o další bohoslužby. Naopak byla fakticky odstraněna fyzická práce, na kterou bylo najímáno služebnictvo, mnichům zůstal jen nepatrný podíl na plení zahrad či tvarování bochníků v pekárně. Jinak mniši trávili čas administrativou, četbou, opisováním knih a uměleckou prací. Rovněž jim přibýly liturgické povinnosti. Četba byla považována za významnou činnost. Mniši byli jednou za rok svoláni do kapituly, kde byly na zem rozloženy knihy. Každý mnich vrátil svoji přečtenou knihu a obdržel jinou. Kdo svoji knihu nestihl přečíst, musel se kát a žádat o odpuštění⁵⁴.

---

⁵¹ Lawrence, Hugh; *Dějiny středověkého mnišství*, s. 86-87

⁵² Tamtéž 98-101

⁵³ Tamtéž 109-110

⁵⁴ Tamtéž s. 111-113

Jednou z nejdůležitějších činností bylo opisování knih a schválených textů ve skriptoriu nebo písárně, ale i autorská tvorba. Za knihy půjčené z jiného opatství se musela složit kauce. Opatská skriptoria byla využívána i pro psaní oficiálních dopisů panovníků. Kláštery vyhlášené úhlednými a ozdobnými rukopisy pracovaly i na zakázku pro světskou aristokracii⁵⁵.

I v dnešních klášteřích v českých zemích je práce důležitou součástí denního programu řeholníků. Benediktini uvádějí tak různorodé činnosti, jako je práce v zemědělství, správa farností či provozování škol⁵⁶. Rovněž augustiniáni se zabývají vzděláváním a správou farností, ale i misiemi, publikační činností a aktivitami ve prospěch ubohých⁵⁷. Naproti tomu klarisky se věnují především zajišťování chodu kláštera a písarským a překladatelským činnostem. Jejich prioritou je odloučení od okolního světa⁵⁸.

V létě se v klášteřích podávala dvě jídla denně, v zimě jedno. Podávání jídel mělo svůj rituál – všichni se po umytí rukou shromáždili v refektáři, kde ve stoje čekali na příchod opata nebo převora.

V klášteře bylo s výjimkou zpěvu duchovních písní a předčítání zachováno mlčení, žádosti byly vyjadřovány pantomimicky. Časté koupání nebylo žádoucí – *consuetudines* nařizovaly koupel třikrát ročně – před Vánoci, Velikonocemi a svatodušními svátky.

Zdánlivě monotónní klášterní život byl přerušován stavebními úpravami, přírodními či společenskými zvraty, požáry a válkami⁵⁹.

---

⁵⁵ Tamtéž s. 114-115

⁵⁶ Slovanská benediktinská kongregace sv. Vojtěcha; „*Řád sv. Benedikta, Život podle řehole*, [online], [cit. 2012-03-08]. Dostupný z: <http://www.benediktini.cz/zivot-podle-rehole.html>

⁵⁷ Česká provincie řádu sv. Augustina; Augustiniáni [online], © 2005–2011, [cit. 2012-02-27]. Dostupné z: <http://www.augustiniani.cz/augustiniani/augustiniani>

⁵⁸ Klášter sester klarisek; *Práce*, [online], © 2008-12, [cit. 2012-03-06]. Dostupné z: <http://www.klarisky.cz/pages/cs/prace.php>

⁵⁹ Lawrence, Hugh; *Dějiny středověkého mnišství*, s. 116-118

Jak se kláštery institucionalizovaly, bylo zapotřebí vytvořit v nich jakousi správu. Za tím účelem opat jmenoval z podřízených mnichů obedienciáře, z nichž každý měl určený konkrétní úkol – obedienci. První mezi obedienciáři byl převor, na nějž s přibývajícím společenskými závazky opata postupně přecházela velká část odpovědnosti za řádný chod klášterního života. Opat se vzdaloval od života kláštera. Ve dvanáctém století již měl svůj vlastní dům s kaplí. Precentor, respektive kantor odpovídal za školení mnichů v kostelním zpěvu, chod bohoslužeb a dohled nad skriptoriem. Sakristán pečoval o budovu kostela, oltáře, posvěcené nádoby a relikviáře, mistr noviců se staral o novice, almužník poskytoval dary a pomoc chudým. Tato klášterní služba byla ve středověku jedinou formou sociální podpory. Komorník zajišťoval bratrům oděvy a jejich praní, infirmář se staral o nemocné a příliš staré bratry v jakémsi malém klášteře umístěném východně od hlavních budov. Mistr hostí řídil hostinské prostory pro návštěvníky – byly to domy zařízené na přijímání vzácných hostů, které vedle ubytování poskytovaly i stravu a ustájení koní. Jak obedienciářům přibývaly povinnosti, pověřovali svými úkoly další bratry a tak se do správy kláštera zapojovalo stále více osob⁶⁰.

Tak, jak ve dvanáctém století přibývalo evropského obyvatelstva, přibývalo i mnichů a jeptišek v řádech, zejména v nově založených. Ustálení počtu bratrů a sester v klášteřích ve třináctém století bylo důsledkem opatření klášterů, které stanovily maximální počty osob, jež nesměly být překročeny. Noví členové řádů byli přijímáni převážně ze šlechtických rodů, ale některé kláštery k původu uchazečů nepřihlížely. V předchozích staletích běžné darování dětí klášterům rodiči již kláštery odmítaly⁶¹.

Mezi kláštery a městy existovaly ekonomické vazby, spočívající v zaměstnávání obyvatel v klášterech a na jejich hospodářstvích, zakázkách pro řemeslníky, právníky a lékaře. Skutečnost, že řeholní řády

---

⁶⁰ Tamtéž s. 119-121

⁶¹ Tamtéž s. 123-124

byly převážně mezinárodními kongregacemi, napomáhala šíření technologických novinek a pokroku i v zaostalejších končinách Evropy. To se týkalo zejména premonstrátů a cisterciáků, kteří prosazovali aktivnější vztah k práci⁶². Někteří měšťané darovali klášteru nemovitosti za závazek, že se o ně klášter bude do konce života starat. Kláštery se často stávaly jádrem nově vznikajících měst a tedy i majiteli a jedinými vládci města. Plynuly jim nájemy a poplatky, další příjmy tvořily výnosy ze zemědělské činnosti⁶³.

Opati, jako leníci krále, měli povinnosti u dvora – účast na zasedání královského soudu, královské rady a vojenskou službu. Občas byli využíváni i jako vyslanci či inspektoři. Další občasnou povinností bylo posílení královského vojska skupinou jezdců či finanční výpomoc. *„Pokud byl opat nejvyšším leníkem, který svou půdu dostal přímo od krále a který byl také za ni povinován rytířskou službou, byl sám suverénem ve vztahu k rytířům, jimž bylo uděleno léno na jeho statcích. A suverénní panství ve feudální společnosti znamenala nutnost stavět vojsko...“*⁶⁴. Protože tato povinnost byla v rozporu s Benediktovou řeholí, karolinská opatství určila laického zmocněnce – fojta, který opata zastupoval v právních a obchodních záležitostech. V mnoha případech se stal fojt mocným leníkem, jenž zneužíval majetek kláštera pro osobní potřeby⁶⁵.

Předchozí odstavec je názornou ukázkou toho, jak se opati vzdálili od své původní role dané jim benediktinskou řeholí. Ze starostlivého otce, i když zároveň i neomezeného vládce mnichů v klášteře, se opat postupně stával vlivnou osobou nejen v církvi, ale i ve světské hierarchii. Na konci středověku byl opat na území dnešního Německa na srovnatelné společenské příčce jako říšští princové⁶⁶.

---

⁶² Petráň, Josef; *Dějiny hmotné kultury I (1)*, s. 250

⁶³ Lawrence, Hugh; *Dějiny středověkého mnišství*, s. 125-127

⁶⁴ Tamtéž s.130

⁶⁵ Tamtéž s. 130-131

⁶⁶ Catholic encyclopedia; *Abbot*, [online], © 2009 by Kevin Knight, [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: <http://www.newadvent.org/cathen/01015c.htm>

Výsady a práva zakladatele kláštera se přenášely na jeho potomky, jimž se říkalo patron. Patron byl tedy přímým potomkem zakladatele, avšak patronát mohl převzít i král. Zakladatelé klášterů a jejich potomci považovali za samozřejmé, že k majetku kláštera mají dispoziční právo. Zpočátku dokonce určovali, kdo bude opatem, ale tato praxe byla reformou papeže Řehoře VII. změněna. Laik po této reformě mohl být pouze patronem kláštera s konzultačním právem při volbě opata. Mohl po klášteře požadovat pohostinství a další služby, včetně duchovních. Opatství byla často využívána králem a jeho družinou při cestách. Takové návštěvy sice kláštery značně finančně vyčerpávaly, ale obvykle nezůstávaly bez kompenzace⁶⁷.

Biskup, jako představený diecéze, dohlížel na řeholní domy na jejím území formou vizitací a potvrzoval volbu opatů a převorů. Ve 12. století se rozšířilo udělování výsady tzv. exempce, jež převáděla kláštery z biskupského dohledu přímo pod autoritu papeže⁶⁸.

Vzdělávání bylo v rukou církve, která prosazováním svého jazyka usilovala o potlačení národních jazyků. Univerzálnost latiny však paradoxně umožnila vzdělavcům seznamovat se s antickými autory⁶⁹. Kláštery provozovaly dva typy škol – v těch jedněch šlo hlavně o výklad Ježíšova učení a poslušnost, v těch druhých se odehrávala výuka, i když odlišná od dnešní praxe. Výuka ve školách zřízených přímo v kláštorech byla určena pouze pro osoby patřící ke klášternímu společenství, výjimky bylo možné udělit dětem patronů a donátorů. Kláštery provozovaly školy i ve městech, kde však vyučovali sekulární klerici, nikoli mniši. Vysílání mnichů do světských škol bylo nepřijatelné. Důvodem byly obavy k nástrah, jimž by mniši museli čelit, ale zejména pojetí výuky v městských školách, jež se neslučovalo s cíli klášterního vzdělávání. Klášterní výuka však v sobě skrývala rozpor mezi poslušným přijímáním

---

⁶⁷ Lawrence, Hugh; *Dějiny středověkého mnišství*, s. 131-133

⁶⁸ Tamtéž s. 133-134

⁶⁹ Harries, Richard, Mayr-Harting, Henry; *Dva tisíce let křesťanství*, s.91

věčných pravd z teologické literatury a podporou bádání, přemýšlení a debat⁷⁰.

S nástupem scholastiky na konci jedenáctého století přibýly nové studijní obory a metody studia. Scholastická disputace začínala označením problému – *questio*, učitelem. Komentář k problému pokračoval debatou. Soupis těchto *questiones* byl přepisován – bez původního textu, který je inspiroval. Z těchto souborů pak vznikla *summa* – samostatné naukové pojednání. Diskuse a úvahy nad nezpochybnitelnými pravdami Písma svatého byly pro klášterní učence nepřijatelné. Tento rozpor se sice postupem času zmírnil, ale nikdy zcela nezanikl. Rozšíření světských škol a univerzit připravilo kláštery o prvenství na poli vzdělávání. Až ve třináctém století se začali na světských univerzitách objevovat i studenti z řad mnichů, avšak v klášterních zdech zůstávalo u tradiční četby teologických textů, jež nebylo přípustné zpochybňovat⁷¹.

Mezi lety 1050 a 1200, kdy došlo k obrodě intelektuálního a literárního života vlivem zpřístupnění klasických filozofických řeckých a arabských děl, hledali členové řádů původ řeholního života. Jako reakci na bohatnutí opatství prosazovali původní chudobu mnichů, v nichž viděli nástupce apoštolů. Toto přesvědčení položilo základ pro ustavení řeholních kanovníků, řádů kněžských mnichů, koncem 11. století. Vznikaly nové řády a asketická hnutí, které prosazováním a idealizováním chudoby reagovaly na hospodářský rozvoj a rostoucí blahobyť západní Evropy. Někteří jedinci byli opět přilákáni životem v osamění. Byla prosazována původní myšlenka chudoby a kritizován blahobytný a bezpracný způsob života v některých klášteřích, zejména v Cluny. Právě z Cluny vzešel papež Řehoř VII., jenž gregoriánskou reformou oddělil církve od státu a významně posílil její postavení a zároveň upevnil pozici papeže. Za jeho života, v roce 1077, se příjem Cluny od kastilských králů

---

⁷⁰ Lawrence, Hugh; *Dějiny středověkého mnišství*, s 139-141

⁷¹ Tamtéž s. 141-144

zdvojnásobil a ve vytvářející se „římské říši“ již existovaly vazby mezi reformovanou církví a obchodními kruhy⁷². Zřejmě to byly zlepšující se ekonomické podmínky klášterů a vzrůstající moc církve, které vedly k opouštění přísných zásad mnišského života.

Přesvědčení, že duchovní, kteří naplňují apoštolské poslání, by měli žít mnišským způsobem, bylo podkladem neklidu ve 12. století. Jako reakce na uvolňování mnišských zásad vznikaly nové řády a asketická hnutí⁷³.

Ve čtrnáctém století procházelo tradiční cenobitské mnišství krizí – následkem ekonomických potíží začala mnohá opatství snižovat počet nově přijímaných členů a omezovat velikost komunity, aby bylo možné zachovat její důstojnost a životní úroveň. V mnoha případech byly ekonomické problémy způsobeny špatnou správou, svoji roli sehrála i zemědělská recese 14. století, ale závažnější příčinou byla slábnoucí podpora klášterů ze strany veřejnosti, často způsobená uvolněnou kázní v kláštorech. Bylo upouštěno od přísné askeze, slábla role kolektivu a sílilo individuální vědomí. Život v kláštorech zesvětšoval a v některých z nich začal být společný majetek rozdělován mnichům na zajištění jejich životních potřeb. Tento úpadek ještě urychlil mor v letech 1348-49 a stoletá válka, v jejímž průběhu byla vypleněna mnohá opatství⁷⁴.

Převratné události spojené s reformací monasticismu nezničily, ale nová společenská situace přispěla k proměně monasticismu. Řehole, které byly sestaveny v raném či vrcholném středověku, neodpovídaly evropskému společenskému vývoji se vzdělanějším a vyspělejšími obyvatelstvem. To mělo za následek úbytek uchazečů o členství v řádech. Klesal jak počet klášterů, tak i jejich podpora. Mnohé z nich začaly sloužit jiným účelům⁷⁵.

---

⁷² Harries, Richard, Mayr-Harting, Henry; *Dva tisíce let křesťanství*, s.88

⁷³ Lawrence, Hugh; *Dějiny středověkého mnišství*, s. 145-147

⁷⁴ Tamtéž s. 275-277

⁷⁵ Tamtéž s. 290

2.7 Stručný přehled řádů a osobností, jež mají souvislost s křižovníky s červenou hvězdou

Pro účely této práce zde předkládám historické informace pouze o těch společenstvích a osobnostech, které mají souvislost s Rytířským řádem křižovníků s červenou hvězdou.

Tento řád se řídí řeholí sv. Augustina a pro svůj způsob existence bývá řazen k řeholním kanovníkům⁷⁶. V názvu řádu však nacházíme přívlastek „rytířský“, neboť vzorem křižovníků byli johanité, tedy Maltézští rytíři. Zakladatelka řádu, sv. Anežka Česká byla klariskou, členkou řádu oddaného ideálům sv. Františka. V začátcích existence špitálního bratrstva, jež se později přeměnilo na křižovníký řád, zajišťovali jeho duchovní správu právě minorité.

2.7.1 Svatý Augustin

Aurelius Augustinus, narozený roku 354 v Thagaste na území dnešního Alžírsko, vyrostl jako mimořádně inteligentní, nadaný, ale také nespoutaný berberský mladík, užívající světských radovánek. Již v průběhu studií směřoval ctižádostivě za kariérou a pokud vyhledal v Miláně uznávaného biskupa Ambrože, bylo to pouze z prospěchářství. Po návštěvách Ambrožových přednášek se začal postupně seznamovat s křesťanskými hodnotami, až zcela zavrhl svůj dosavadní život a světskou kariéru a roku 386 odešel do ústraní, kde se připravoval na křest.

Po přijetí křtu v roce 387 se s nejbližšími vrátil do Afriky, kde založil komunitu v duchu prvokřesťanských obcí, v nichž vše bylo společné. Při návštěvě města Hippo Regius v úředních záležitostech byl požádán, či snad spíše donucen, účastníky bohoslužby, kterou navštívil, aby se stal knězem. Augustin jen nerad opustil svůj poklidný život v komunitě a po

---

⁷⁶ Buben, Milan; *Encyklopedie řádů I.díl*, s. 133

pěti letech kněžské služby byl jmenován biskupem. V této funkci navrhnul zdejší duchovním, aby se vzdali svého majetku a žili pospolitým klášterním životem. Toto společenství v Hippu se stalo vzorem pro další řeholníky, proto je Augustin nazýván otcem západního mnišství. Zemřel roku 430 ve svém městě, obleženém a pustošeném vandalskými, gótskými a alanskými hordami⁷⁷.

Augustin se stal učitelem více než sto třiceti pěti církevních řádů a kongregací. Jeho řeholí, jež se snaží obsáhnout všechny oblasti křesťanského života, se řídí ty řeholní komunity, jež si zvolily jako svůj vzor první apoštolské společenství. Jako základní principy duchovního růstu uvádí Augustin přátelství, niternost a společenství⁷⁸.

Základem Řehole sv. Augustina se stalo pojednání o cudnosti, křesťanské lásce a svornosti, známé jako poradní list 211. K listu 211 byl připojen další s liturgickými pokyny, nazvaný *ordo*. Po zkrácení *ordo* v roce 1118 do konce dvanáctého století tvořila Augustinovu řeholí upravená verze listu 211, zvaná *Regula Tertia* a zkrácené *ordo*, známé jako *Regula Secunda*. Augustinova řehole, která byla postupně uznána ve dvanáctém století, poskytovala vodítko pro život řeholních kanovníků ve společné komunitě. Proto měl její objev v 11. století pro klášterní život zásadní význam. Praktický návod na organizaci života v klášteře však řehole neposkytovala – ten si zpracovávali řeholní kanovníci jednotlivých společenství v *consuetudines*⁷⁹. Řehole sv. Augustina, již se řídí i křížovníci s červenou hvězdou, je přílohou této práce (viz příloha č....).

---

⁷⁷ Česká provincie řádu sv. Augustina; *Život sv. Augustina* [online], © 2005–2011, [cit. 2012-02-27].

Dostupné z: <http://www.augustiniani.cz/sv-augustin/zivot-sv-augustina-aurelius-augustinus-354-430>

⁷⁸ Česká provincie řádu sv. Augustina; *Spiritualita sv. Augustina* [online], © 2005–2011, [cit. 2012-02-27]. Dostupné z <http://www.augustiniani.cz/sv-augustin/spiritualita-sv-augustina>

⁷⁹ Lawrence, Hugh; *Dějiny středověkého mnišství*, s. 162-163

2.7.2 Řeholní kanovníci

Ve druhé polovině 11. století se objevila nová řeholní instituce, jejíž pojetí vycházelo ze života apoštolů – řeholní kanovníci. Byla to kongregace duchovních, žijících podle mnišské řehole, jež jim předepisovala pospolitý život v klauzuře se společným refektářem a dormitářem, ale nezakazovala vlastnění majetku. Zastánci tohoto modelu prosazovali myšlenku, že duchovní mají být odděleni od světských zážitků a žít v klášterní kázni, směřující k celibátu. Kláštery řeholních kanovníků začaly vznikat v severní Itálii, jižní Francii a jižním Německu. Jako vhodná se pro ně ukázala Řehole svatého Augustina, jež se objevila na konci 11. století a stala se podkladem pro řeholní kanovníky, premonstráty (odnož řeholních kanovníků) a dominikány (bratry kazatele)⁸⁰.

2.7.3 Rytířské řády

Nejparadoxnějšími novými řády dvanáctého století byly řády rytířské, zasvěcené boji proti nevěřícím, jejichž členové byli mnichy. Vytvoření těchto řádů umožňovala změna pohledu na hříšnost zabítí v boji. Profesionální rváč se vlivem změny názoru církve proměnil v křesťanského rytíře a ochránce. Počátky této změny lze vysledovat již v desátém století, kdy se žehnilo válečníkům a jejich zbraním. Podpora rytířskému stavu byla posílena i papeži jedenáctého století, kteří nabízeli duchovní výsady rytířům chránícím jejich pozici. Rozhodující událostí, která přispěla ke změně názoru církve na rytířstvo, byla první křížová výprava. Ve válce, jejímž cílem bylo osvobození svatých míst od nevěřících, nebylo zabítí hříchem, ale naopak záslužným činem. Pro příslušníky šlechty, kteří se toužili stát mnichy a zároveň nechtěli přijít o potěšení boje, představovaly tyto řády optimální naplnění života⁸¹.

---

⁸⁰ Tamtéž s. 160-162

⁸¹ Tamtéž s. 205-206

Prvním řádem, který byl založen v důsledku 1. křížové výpravy přímo jako vojenský na ochranu poutníků, byli templáři, ale starším řádem, vzniklým původně jako charitativní organizace na pomoc poutníků a jejich ošetřování, byli johanité. V rytířský řád se proměnili později⁸².

2.7.4 Johanité

Johanité, nebo také Maltézští rytíři, jsou nejstarším křesťanským rytířským řádem, jehož počátky sahají až do 6. století, kdy papež Řehoř I. Veliký inicioval v Jeruzalémě stavbu špitálu u kostela Panny Marie pro poutníky cestující do Svaté země. Kolem roku 1048 převzali tento špitál kupci a námořníci z Amalfi. Ústav, jenž se nacházel poblíž Božího hrobu, našli křížáci po dobytí Jeruzaléma r. 1099 pod správou laického bratrstva, žijícího podle benediktinské řehole. Po ustavení Jeruzalémského království byl špitál rozšířen a přibyl k němu nový kostel sv. Jana Křtitele. Poté, co bratr Gerard bratrstvo přeorganizoval a přijal pro ně řeholi sv. Augustina, stalo se známé jako „špitálníci sv. Jana Křtitele Jeruzalémského. Řád byl vložen pod ochranu papeže a zároveň mu bylo uděleno právo svobodné volby představených⁸³.

Změnu zaměření řádu provedl Raimund de Puy, jenž se v roce 1118 stal druhým mistrem po Gerardovi. Jednak se inspiroval příkladem Templářů, ale hlavní pohnutkou byl nedostatek obránců Jeruzalémského království. Vojenská angažovanost johanitů byla zahájena roku 1123, kdy Raimund vytvořil z bratří jízdní jednotku, jejímž úkolem bylo pomoci udržet Egypt proti Fátimovcům. Postupně jim byly svěřovány na území Palestiny hrady, jejichž počet dosáhl v roce 1180 dvacetipěti⁸⁴. Rozšíření

---

⁸² Nicole, David; *Rytíři řádu Johanitů*, 1. vyd., Brno 2010, Computer Press, s.3-5, ISBN 978-80-251-2813-8

⁸³ Buben, Milan; *Encyklopedie řádů*, I.díl, s. 29-30

⁸⁴ Lawrence, Hugh; *Dějiny středověkého mnišství*, s. 211

působnosti řádu o vojensko-rytířskou funkci zvýšilo prestiž řádu a zároveň zajistilo příliv nových členů i darů⁸⁵.

Rozvrstvením a způsobem života se johanité podobali templářům, kteří se stali uznaným rytířským řádem již před johanity. Poznávacím znamením johanitů byl bílý kříž. Řád byl stejně jako u templářů rozdělen na provincie, označované jako převorství a komturství (komendy). Vedoucí osobou byl velmistr, druhé místo zastával převor. Centrum řádu bylo do roku 1187 v Jeruzalémě, po prohrané bitvě se Saladinem u Hattinu začaly rytířské řády z blízkovýchodní oblasti ustupovat⁸⁶.

Vzhledem k tomu, že vznik rytířských řádů byl spjat s křížáckými válkami, po tomto ústupu z východního Středomoří začaly rytířské řády upadat. Zatímco templáři a němečtí rytíři východní Středomoří zcela opustili, johanité přesídlili na Rhodos, kde setrvali jako ochrana křesťanského světa před muslimy. Roku 1522 byli johanité nuceni po šestiměsíčním obléhání Rhodu mnohonásobnou muslimskou přesilou kapitulovat a s vojenskými poctami ostrov opustit. O osm let později se řád usadil na Maltě, kde setrval do roku 1798. Navzdory neutralitě, kterou řád vyhlásil již ve 14. století, byl Napoleonem donucen maltské souostroví opustit. Po období nejistoty a krátkém pobytu v Petrohradu řád přesídlil v roce 1834 do Říma kde setrvává dosud⁸⁷.

2.7.5 František z Assisi, františkáni

František svým následovníkům nabízel život v naprosté chudobě a odříkání. Na počátku 13. století vznikly dva nejvýznamnější žebravé řády – dominikáni, kteří byli již od svého vzniku řádem kleriků, a františkáni⁸⁸.

---

⁸⁵ Buben, Milan; *Encyklopedie řádů, I.díl*, s. 30

⁸⁶ Lawrence, Hugh; *Dějiny středověkého mnišství*, s. 212

⁸⁷ Buben, Milan; *Encyklopedie řádů, I.díl*, s. 34-38

⁸⁸ Lawrence, Hugh; *Dějiny středověkého mnišství*, s. 240-241

Sv. František byl mladík z bohaté rodiny, který snil o své rytířské budoucnosti. V roce 1205 se vydal na křížáckou výpravu, avšak pod vlivem snu a snad i vzhledem k nedostatečným předpokladům pro boj se vrátil domů. Po návratu z nedokončené výpravy se nejprve uchýlil k poustevnickému životu, později se k němu přidali další zájemci. Nakonec se František rozhodl pro kazatelskou činnost. Pro bratry, kteří chtěli žít společně, sestavil jednoduchou řeholi, on sám však byl zaujat vizí apoštolského života. Jeho následníci se měli zříci svého majetku a žít v přísné a absolutní chudobě, živit se příležitostnou prací a žebráním. Jeho učení vycházelo doslovně z evangelia, jeho vzorem byl Ježíš Kristus. Jeho jednoduché učení chápali všichni, neboť byl laikem a proto srozumitelný všem. Nejvíce nových členů přicházelo k františkánům z řad aristokracie, univerzitních mistrů a studentstva. Bratři shromáždění kolem Františka působili jako potulní kazatelé. František je nazýval „menší bratři“ (Fratres minores) – toto označení mělo symbolizovat jejich chudobu. Na Františkovu žádost schválil papež Inocenc III. v roce 1209 jejich činnost, roku 1217 se bratři vydali na první misií na území severně od Alp, roku 1224 vstoupili do Anglie⁸⁹. O dva roky později František umírá a již roku 1228 je kanonizován papežem Řehořem IX. (bývalým kardinálem Hugolinem)⁹⁰. V době, kdy působnost františkánů zasahovala do zemí severní Evropy, museli občas soupeřit s dominikány, kteří již byli v těchto oblastech usazeni. Dominikáni rovněž žili v chudobě, ale byli to klerici, tedy silná konkurence laických františkánů. Po Františkově smrti se řád začal více zajímat o univerzitní výuku a brzy dominikány převýšil⁹¹.

Problémem řehole se brzy ukázal rozpor mezi požadavkem naprosté chudby a mezi hmotnými potřebami pro zajištění bohoslužeb, kázání a vzdělávání. Aby bylo možné tento problém vyřešit, zrušil papež Řehoř IX. závaznost Závěti sv. Františka a dovolil zavést funkci nuntiů

---

⁸⁹ Tamtéž s. 243-247

⁹⁰ Buben, Milan; *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích, III. díl/I. svazek, Žebravé řády*, 1. vyd., Praha 2006, Libri, s. 139, ISBN 80-7277-088-8

⁹¹ Tamtéž s. 144

(duchovních přátel), kteří měli za úkol hospodařit s penězi a hradit nutné výdaje. To záhy vedlo uvnitř řádu k vytvoření různých skupin, lišících se v názoru na menší či větší závaznost požadavku chudoby. Časem se v řádu vyhranily dvě skupiny – konventuálové, kteří souhlasili s vlastnictvím majetku, příjmů i pozemků a observanti zastávající starou tradici. K oficiálnímu rozdělení došlo v roce 1517, kdy byl řád pod dohledem papeže Lva X. rozdělen na dva samostatné řády - františkány, složené ze skupin přísnějších observantů a menší bratry (minority), tvořené konventuály⁹². Třetí, nejmladší větví františkánské rodiny, jsou kapucíni, kteří vznikli vydělením radikálnější skupiny z observantů. Papež Klement VII. schválil nové františkánské bratrstvo roku 1528, nejprve pod názvem Menší bratři poustevnického života, od roku 1535 již se nazývali kapucíny⁹³.

2.7.6 Klára z Assisi, klarisky

Klára pocházela z urozené rodiny, kterou opustila roku 1212, aby se vyhnula nechtěnému sňatku⁹⁴. Fascinována cestou, kterou nastoupil František z Assisi, se rozhodla jej následovat. Ženská větev františkánského řádu vznikla slibem Kláry a dalších dívek následovat Františka v chudobě, modlitbách a odříkání. Sestry žily v klášteře u kostelíka San Damiano u Assisi a původně se jmenovaly Chudé paní nebo také Damianitky⁹⁵.

Kolem roku 1212 – 1213 napsal sv. František „Způsob života pro svatou Kláru a její sestry“, v dalších letech tuto řeholi upravil kardinál Hugolín de Conti, pozdější papež Řehoř IX. Kardinál, jenž františkány i klarisky podporoval, si uvědomoval, že řeholní bratři a sestry nemohou žít

---

⁹² Tamtéž s. 144-151

⁹³ Tamtéž s. 363-366

⁹⁴ *Kniha svatých, ilustrovaná encyklopedie den po dni*, Weldon Owen Pty Ltd., [překlad Mahulena Červená, Jan Hlavička], 1. české vyd., Praha 2011, Svojtka & Co., s. 208, ISBN 978-80-256-0558-5

⁹⁵ Hrudníková, Mirjam; *Řeholní život v českých zemích, Řeholní řády a kongregace, sekulární instituty a společnosti apoštolského života v České republice*, 1. vyd., Kostelní Vydří 1997, Karmelitánské nakladatelství, s. 117, ISBN 80-7192-222-6

bez základních lidských potřeb, tedy bez majetku, který by jim zajistil nezbytné příjmy. Sv. Klára však usilovala o privilegium chudoby, které dlouhá léta nebylo potvrzeno. Klára tedy napsala vlastní řeholi, ta však byla schválena až 2 dny před její smrtí⁹⁶.

3 POČÁTKY ŘEHOVNÍHO ŽIVOTA V ČESKÝCH ZEMÍCH

Patrně první kontakt českých zemí s křesťanstvím se odehrál na konci 8. století, kdy se slovanské kmeny připojily ke Karlovi Velikému v jeho vítězném boji s Avary. Prvním vládcem Velké Moravy byl Mojmir I., který byl zřejmě zároveň prvním pokřtěným velkomoravským knížetem. Roku 845 bylo v bavorském Regensburgu prokazatelně pokřtěno čtrnáct českých knížat s družinami. Již v této době začaly na území Čech a Moravy působit církevní misie z germánských území a místní aristokracie nový životní styl a náboženství ochotně přijímala⁹⁷. Mojmirův následník Rostislav se však dostal do sporu s východofranckou říší a pro posílení státu a křesťanství požádal římského papeže i byzantského císaře o misionářskou pomoc⁹⁸. Úspěšnější bylo poselstvo vyslané do Byzance, odkud se následně vypravili dva bratři s letitými zkušenostmi poustevnického života na Moravu. Zasloužili se nejen o založení slovanského písennictví, ale i povýšení jazyka barbarských Slovanů na jazyk bohoslužebný⁹⁹. Misijní činnost Konstantina-Cyrila a Metoděje v 9. století se dá tedy považovat za počátek působení mnichů na území českých zemí, poustevníci však zde žili již v cyrilometodějské době.

Zřejmě prvním poustevníkem v Čechách byl svatý Ivan, považovaný legendami za charvátského krále, jenž pohrdl otcovou

---

⁹⁶ Pospíšilová, Ludmila; Anežka a její boj o řeholi, in Polehla, Petr, Hojda, Jan, *Církev, žena a společnost ve středověku Sv. Anežka Česká a její doba*, 1. vyd., Ústí nad Orlicí 2010, ISBN 978-80-7405-082-4

⁹⁷ Čornej, Petr, Čornejová, Ivana, Rada, Ivan, Vaníček, Vratislav; *Dějiny zemí koruny české I.*, 9. vyd., Praha, Litomyšl 2003, Paseka, s.25-27, ISBN 80-7185-605-3

⁹⁸ Tamtéž s. 28

⁹⁹ Zlámal, Bohumil; Slovanští apoštolové svatí Konstantin – Cyril a Metoděj, in Kadlec, Jaroslav; *Bohemia Sancta*, 2. vyd., Praha 1990, ZVON, s. 8-11

královskou korunou a zvolil život misionáře v jeskyni u Berounky, v místě dnešní obce Svatý Jan pod Skalou. Podle historického průzkumu se však pravděpodobně jednalo o Ivana (Unwana), syna krále Obodritů Gestimula, který jako misionář napomohl christianizaci pohanských Čech¹⁰⁰.

Prvními řády, které se v českých zemích usadily, byly řády benediktýnů, premonstrátů a cisterciáků, hned po nich přišli s králem Vladislavem II. johanité¹⁰¹. Bylo to v období vnitřní kolonizace, které bylo provázeno rozmachem zakladatelské činnosti. Na všeobecném rozvoji se podílely i kláštery uvedených řádů. Podobně jako v západní Evropě, i na území Čech a Moravy byly kláštery centry vzdělanosti a hospodářského a technologického pokroku. Kláštery však byly zatěžovány mnohými povinnostmi vůči hradům, proto jim panovníci poskytovali výsady právního charakteru, které je zrovnoprávnily se šlechtou¹⁰².

Pro účely této práce považuji za vhodné stručně zmínit historii české geneze těch řádů, jejichž existence a dějiny pomáhají osvětlit atmosféru vrcholného středověku, do níž se zrodili křižovníci. Je to nejstarší řád v českých zemích vůbec – Benediktini, nejstarší rytířský řád – Johanité, řád minoritů a ženský řád klarisek.

3.1 Řád benediktinů

Nejstarším řádem, usazeným v českých zemích, jsou benediktini, jimž patří i nejstarší klášter. Břevnovský klášter benediktinů byl založen roku 993 knížetem Boleslavem II. a druhým pražským biskupem sv. Vojtěchem¹⁰³. Vojtěch se při své návštěvě Itálie setkal s clunyjským

---

¹⁰⁰ Vučka, Tomáš; *Svatý Ivan - první český zálesák?*, [online], in: Katolický týdeník, příloha Perspektivy 06/2005, [cit. 2012-03-05]. Dostupné z:

<http://www.katyd.cz/index.php?cmd=page&type=11&article=1506>

¹⁰¹ Buben, Milan; *Encyklopedie řádů, I.díl*, s.43

¹⁰² Čornej, Petr, Čornejová, Ivana, Rada, Ivan, Vaníček, Vratislav; *Dějiny zemí koruny české I*, s.60

¹⁰³ Batěk, Emanuel; *Břevnov pod hvězdou*, [online], Praha 1898, vlastní náklad, ISBN není, [cit. 2012-03-08]. Dostupný z:

http://kramerius.mlp.cz/kramerius/MShowByAuthor.do?author=Bat%C4%9Bk_Emanuel

opatem, nadchl se pro myšlenky clunyjského reformního hnutí a přivedl do Čech dvanáct mnichů jako základ budoucího kláštera¹⁰⁴. byl také Prvním opatu Anastasiovi udělil papež Jan XV. insignie a ustanovil jej po pražském biskupovi na první místo, klášter pak prohlásil za přední mezi budoucími kláštery a vzal jej pod ochranu Svatého stolce. Klášter byl na svém počátku obdarován Boleslavem II. hojnými majetky. Jednalo se vesměs o pustiny, které však benediktini časem zúrodnili¹⁰⁵. Zároveň mohli provést založení dalších klášterů, které zůstaly v podřízeném postavení vůči Břevnovu. Po husitských válkách, které řád tvrdě zasáhly, stejně jako celé katolické společenství, svolal opat Benno z Falkenberka roku 1631 první doloženou provinční kapitulu, během níž předložil první návrh statut. Tuto kapitolu lze považovat za počátek České benediktinské kongregace, jejímž předsedou a vizitátorem je na základě tradice určen břevnovský opat. Roku 1669 vstoupila provinční kapitula do unie s kongregací v Monte Cassinu v naději, že si tak pojistí exempci, tedy přímou podřízenost papeži. Konfliktu s pražskými arcibiskupy však tento krok nezabránil. Spor byl ukončen anulováním České benediktinské kongregace a v nově nastoleném systému začalo docházet k vnitřním sporům. Po rozličných slučovacích a rozlučovacích procesech, do nichž byly zapojeny i rakouské kongregace, se roku 1929 kláštery Břevnov-Broumov a Rajhrad osamostatnily a zůstaly podřízeny přímo Svatému stolci. Další plány a počínající proces vytvoření československé kongregace přerušila II. světová válka. V poválečných letech, až do roku 1989, existovali benediktini pouze po právní stránce. Roku 1990 byla svolána první generální kapitula Slovanské benediktinské kongregace sv. Vojtěcha, jež se stala počátkem obnovy benediktinského života v tehdejší Československu. Dnes je Slovanská benediktinská

---

¹⁰⁴ Buben, Milan; *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích II. díl/2. svazek Mnišské řády*, 1. vyd., Praha 2004, Libri, s.40, ISBN 80-7277-087-X

¹⁰⁵ Batěk, Emanuel; *Břevnov pod hvězdou*, [online], Praha 1898, vlastní náklad, s.10, ISBN není, [cit. 2012-03-08]. Dostupný z: http://kramerius.mlp.cz/kramerius/MShowByAuthor.do?author=Bat%C4%9Bk_Emanuel

kongregace sv. Vojtěcha svazem právně samostatných klášterů ve slovanských zemích, zároveň je členem Benediktinské konfederace¹⁰⁶.

3.2 Johanité

Nejstarší mezi rytířskými řády a zároveň nejdéle působící rytířský řád v českých zemích byli johanité, kteří se z iniciativy Vladislava II. usadili v letech 1158 - 1169 v Praze na levém břehu Vltavy v blízkosti Juditina mostu, kde jim vyšehradský probošt Gervasius, podkancléř Martin i sám panovník darovali pozemky. Vlastnictví pražského špitálu a kostela potvrdil papež Lucius III. řádu johanitů v r. 1182. Řád byl v Čechách nazýván jako řád svatomářský. Představený se nazýval preceptor, poté velký preceptor a následně mistr (magister). Od roku 1626 se představený českého velkopřevorství nazývá velkopřevor. Johanitům v Čechách postupně přibývaly další komendy, kromě jiných získali v r. 1243 i část hradu rodu Bavorů ve Strakoněch, který se stal nejstarším rytířským hradem severně od Alp¹⁰⁷. Po dějinných zvratech, které neblaze zasáhly do struktur řádu, došlo v roce 1866 k jeho oživení v oblasti zdravotní péče, poskytované řádem na evropských bojištích. Roku 1881 ocenil tyto zásluhy císař František Josef I., jenž udělil velkopřevoru Čech a Rakouska i jeho následovníkům titul knížete. Péče o raněné pokračovala i za I. světové války, v předvečer II. světové války se řád rozdělil na dvě samostatná velkopřevorství – české a rakouské. Nacistickou okupaci a komunistickou éru řád přežil zásluhou Karla ze Swarzenbergu. Po roce 1950 johanitský řád, podobně jako ostatní řády a kongregace, přežíval v exilu. Po roce 1989 byl johanitům navrácen velkopřevorský palác a konvent v Praze, kde se nachází jedno z šesti evropských velkopřevorství. Činnost řádu má opět tradiční zaměření – zdravotní a ošetrovatelskou péči¹⁰⁸.

---

¹⁰⁶ Slovanská benediktinská kongregace sv. Vojtěcha; „*Benediktinský řád*“, kongregace, konfederace, [online], [cit. 2012-03-08]. Dostupný z: <http://www.benediktini.cz/kongregace.html>

¹⁰⁷ Buben, Milan; *Encyklopedie řádů, I.díl*, s.43-44

¹⁰⁸ Tamtéž s.46-47

3.3 Minorité

Jak shodně uvádějí použité prameny¹⁰⁹, doba příchodu prvních následovníků sv. Františka do českých zemí není zcela jednoznačně určena. Dle tradice připadají v úvahu dva možné letopočty – 1225 nebo 1228; rok 1232, kdy se usadili v kostele u sv. Jakuba v Praze tedy není počátkem jejich činnosti na území Čech a Moravy. První domy patřily k provincii saské a asi od roku 1239 k provincii česko-polské. V průběhu 13. a 14. století se minorité v Čechách uplatňovali jako misionáři a bojovníci s heretiky. Po roce 1517, kdy byla česko-polská provincie rozdělena na polskou a českou, byly moravské konventy připojeny k provincii rakouské. Roku 1732 se moravské konventy osamostatnily. Po několika následujících proměnách provincií a rušení klášterů Josefem II. byly v roce 1822 zbylé konventy z moravské a české provincie spojeny v česko-moravsko-slezskou provincii sv. Cyrila a Metoděje. Po I. světové válce byla ustanovena nová československá řádová provincie sv. Cyrila a Metoděje, zahrnující i slovenské řádové domy. Po komunistické likvidaci klášterů nastal útlum a několik minoritů bylo odsouzeno. Život řádu se obnovil až po r. 1989, v roce 2002 již řádu patřilo pět domů¹¹⁰. Provincialát řádu sídlí v Praze, v čele řádu stojí provinční ministr a provinční rada¹¹¹. Řád se věnuje společnému životu a duchovní obnově, především se zabývá prací ve farnostech a péčí o poutní místo Panny Marie Bolestné ve Cvilíně¹¹².

3.4 Chudé sestry sv. Kláry, klarisky

První klášter ženské větve františkánského řádu - klarisek, vznikl v roce 1231 v Praze za přispění Sv. Anežky České, která do řádu

---

¹⁰⁹ Srov. Pospíšilová, Ludmila; *Anežka a její boj o řeholi*, s.54; Joachimová, Jiřina; Blahoslavená Anežka Česká in *Bohemia Sancta, životopisy českých světců a přátel Božích*, Praha 1990, Zvon, 2. vydání, s. 169, ISBN 80-7113-032-X; Buben, Milan; *Encyklopedie řádů, III. díl/I. svazek, Žebravé řády*, s.163

¹¹⁰ Buben, Milan; *Encyklopedie řádů, III. díl/I. svazek*, s. 163-168

¹¹¹ Provincie Řádu minoritů v České republice sv. Cyrila a Metoděje; *Minorité v ČR*, [online], © 2012, [cit. 2012-02-27]. Dostupné z: <http://www.minorite.cz/minorite-v-cr/predstaveni/>

¹¹² Buben, Milan; *Encyklopedie řádů, III. díl/I. svazek*, s. 168

vstoupila roku 1234¹¹³. K prvnímu klášteru přibyly v Čechách i na Moravě další domy. Roku 1782 byl řád zrušen reformou Josefa II., k pokusu o obnovení dochází v roce 1914, kdy přicházejí z Nizozemí do Litoměřic klarisky-kapucínky. Toto oživení však trvá pouze do nástupu komunistů k moci. V období totality začalo v Brně žít podle řehole sv. Kláry několik mladých žen, které po převratu odešly do německého kláštera, aby zde poznaly klauzurní život a spiritualitu řádu. V roce 1994 se vracejí a od roku 1997 již žijí v novém klášteře v Brně, zasvěceném Matce Boží¹¹⁴. Klášter je autonomní jednotkou, kde sestry žijí v chudobě a modlitbách. Jednotícím prvkem všech klášterů Chudých paní je Řehole sv. Kláry. Sestry pracují výhradně v prostorách kláštera - v zahradě, šijí liturgické oděvy, vyrábějí svíce a věnují se písařské a překladatelské činnosti¹¹⁵. V čele kláštera stojí matka - abatyše¹¹⁶.

4 SVATÁ ANEŽKA ČESKÁ A VZNIK ŘÁDU KŘIŽOVNÍKŮ

Životní rozhodnutí dcery Přemysla Otakara I. Anežky bylo předznamenáno jejím osudem, který z ní od raného dětství učinil předmět mocenských transakcí na evropské scéně, ale také jí ukázal šlechtné vzory v osobách jejích příbuzných, pozdějších světic Hedviky Slezské a Alžběty Uherské. Zejména Anežčina výchova pod vlivem jmenovaných královen zřejmě sehrála rozhodující roli při vstupu české princezny do kláštera.

---

¹¹³ Joachimová, Jiřina; Blahoslavená Anežka Česká, s. 169

¹¹⁴ Klášter sester klarisek; *Klarisky v českých zemích*, [online], © 2008-12, [cit. 2012-03-06]. Dostupné z: <http://www.klarisky.cz/pages/cs/klarisky-v-ceskych-zemich.php>

¹¹⁵ Klášter sester klarisek; *Náš klášter - společenství*, [online], © 2008-12, [cit. 2012-03-06]. Dostupné z: <http://www.klarisky.cz/pages/cs/nas-klaster---spolecenstvi.php>

¹¹⁶ Hrudníková, Mirjam; *Řeholní život v českých zemích*, s. 118

4.1 Anežčin život před vstupem do řádu

Anežka se narodila roku 1211 jako dcera českého krále Přemysla Otakara I. a jeho druhé manželky Konstancie Uherské¹¹⁷. Anežka, stejně jako její starší sestra Anna, byly od dětství určeny k uzavření politického sňatku s Piastovskými knížaty, kteří ovládali Vratislavsko. Proto byla Anežka od tří do šesti let vychovávána ve slezském cisterciáckém klášteře u Vratislavi pod dohledem své příbuzné Hedviky. Po smrti snoubence Boleslava Vratislavského, jehož jí určil otec, se vrátila do Čech a další tři roky strávila v premonstrátském klášteře v Doksanech¹¹⁸.

Následkem otcových diplomatických jednání byla Anežka ve svých přibližně osmi letech zasnoubena s Jindřichem, synem císaře Fridricha II. Aby si zvykla na německé prostředí, byla poslána k vídeňskému dvoru na vychování¹¹⁹. Politickými pletichami byl však tento svazek zrušen a Anežka se roku 1222 vrátila do Čech. V letech 1227 - 1229 požádali Přemysla I. o její ruku dva političtí rivalové – anglický král Jindřich III. a císař Fridrich II. Papež Řehoř IX. však Přemyslovi a Konstancii zvláštním listem zakázal přijmout císařskou nabídku sňatku, neboť Fridricha exkomunikoval z církve. Tím se Přemysl ocitl v tíživé situaci – byl předním kurfiřtem a s Fridrichem II. byl zadobře¹²⁰. Kybal uvádí, že císař Fridrich II. nabídl Anežce sňatek ještě jednou v roce 1233, tentokrát proto, aby zabránil svému synovi Jindřichovi, který se chtěl s Anežkou rovněž oženit, v rozvodu¹²¹. Ostatní zdroje se však shodují na tom, že druhá císařova nabídka přišla v roce 1231, kdy se Anežka rozhodla pro řeholní život 1231¹²². Tento časový údaj druhé Fridrichovy nabídky potvrzují i informativní texty na výstavě *Svatá Anežka Česká princezna a řeholnice*

---

¹¹⁷ Pučálík, Marek, *Sv. Anežka Přemyslovna (1211-1282), zakladatelka řádu křižovníků s červenou hvězdou* in Polehla, Petr, Hojda, Jan; *Církev, žena a společnost ve středověku, Sv. Anežka Česká a její doba*, Ústí nad Orlicí 2010, 1. vydání, s.43, ISBN 978-80-7405-082-4

¹¹⁸ Kybal, Vlastimil, *Svatá Anežka Česká*, 1. vyd., Brno 2001, L. Marek, s. 29-36, ISBN 80-86263-14-2

¹¹⁹ Tamtéž s. 52

¹²⁰ Tamtéž s. 63-69

¹²¹ Tamtéž s. 78-79

¹²² Srov. Pučálík, Marek, *Sv. Anežka Přemyslovna*, s. 44, Joachimová, Jiřina; *Blahoslavená Anežka Česká*, s. 169

v Anežském klášteře¹²³. V čem se ale zdroje shodují, je skutečnost, že Anežka odmítla císaře s odůvodněním, že se zaslíbila Kristu¹²⁴. To byl jediný rival, který byl pro císaře akceptovatelný a pro Anežku to zřejmě bylo nejlepší východisko ze složité situace.

4.2 Volba řehole, seznámení s františkány

Kdy se Anežka poprvé setkala s františkány, není zcela jasné. Pospíšilová se přiklání k názoru, že to bylo prostřednictvím šlechticů, kteří se s menšími bratry setkali během svých cest do Mohuče. Vyprávěli o nich Anežce a ta františkány pozvala do Prahy. Tento řád již sice v té době v Praze působil, avšak Přemyslovna se zřejmě zajímala o radikálnější větev řádu. Anežka jako dítě poznala klášterní prostředí, jistě na ni zapůsobila i příbuzná Hedvika. Anežčina matka Konstancie chtěla založit klášter pro cisterciáčky, Anežka však nakonec zvolila františkánský řád, pravděpodobně z touhy po radikální změně života, po úniku ze světského snažení, z touhy po evangelijní prostotě¹²⁵.

4.3 Svatá Klára – řehole a kontakty s Anežkou

Ženskou větví františkánského řádu byl řád sv. Kláry. Klára se rozhodla pro Františkovu chudobu a pokoru v době Anežčina narození. Přibližně po roce napsal sv. František „Způsob života pro svatou Kláru a její sestry“, v dalších letech tuto řeholi upravil kardinál Hugolín de Conti, pozdější papež Řehoř IX., jenž františkány i klarisky podporoval. Papežovým záměrem bylo zajistit řádu alespoň základní lidské potřeby, sv. Klára však usilovala o privilegium chudoby, které dlouhá léta nebylo potvrzeno. Klára tedy napsala vlastní řeholi, ta však byla schválena až 2 dny před její smrtí¹²⁶.

---

¹²³ Viz příloha č 9 I, katalog výstavy nebyl do jejího skončení vydán

¹²⁴ Kybal, Vlastimil, *Svatá Anežka Česká*, s. 81, , Joachimová, Jiřina; *Blahoslavená Anežka Česká*, s. 168

¹²⁵ Pospíšilová, Ludmila, *Anežka a její boj o řeholi*, s. 54-55

¹²⁶ Tamtéž s.52-53

Zřejmě hlavním charakteristickým rysem klarisek byla naprostá chudoba. Klarisky se od starších řádů odlišovaly také rovností sester. Zatímco v jiných řádech bylo ve středověku zvykem, že se řeholnice dělily na sestry chórové, jež byly šlechtického původu a sestry laičky nižšího původu, vykonávající manuální práce, u klarisek panovala rovnost¹²⁷. Dalším příznakem klarisek byla chudoba. Bylo to právě privilegium chudoby, o němž žádala Svatý stolec jak Klára, tak i Anežka¹²⁸.

Klára se s Anežkou nikdy nesetkala, ale vyměnila si s ní několik dopisů. První z Klářiných dopisů Anežce byl napsán pravděpodobně roku 1234 a vyjadřuje úctu a radost pisatelky z vytvoření nové provincie řádu za Alpami (viz příloha č. 6). Klára podporuje Anežku v následování a šíření ideálů sv. Františka v další části Evropy. Anežka s Klárou jistě konzultovala některé otázky ohledně řehole a tak v průběhu dalších let Anežka do hloubky pochopila františkánskou spiritualitu, pokoru a chudobu a vytvořila v Praze české Assisi¹²⁹.

4.4 Založení řádu klarisek a jeho počátky v českých zemích

I když Anežčino rozhodnutí vstoupit do řádu sv. Kláry padlo již v roce 1231, kdy bylo rovněž započato se stavbou kláštera, oficiálně do řádu vstoupila v roce 1234¹³⁰. Na Anežčinu žádost poslal papež Řehoř IX. do Prahy pět sester klarisek z Tridentu. Spolu s touto pěticí a sedmi dalšími dívkami ze šlechtických rodin vytvořila Anežka v roce 1234 základní osazenstvo kláštera klarisek. Protože byla královskou dcerou a zároveň již složila věčné sliby, papež určil, aby se stala abatyší kláštera. Anežka však věděla, že se jedná o vysoký post, spojený s mocí a církevní a společenskou prestiží, proto titul abatyše, podobně jako Klára, krátce

---

¹²⁷ Tamtéž s. 66

¹²⁸ Tamtéž s. 63

¹²⁹ Tamtéž s. 59

¹³⁰ Pučalík, Marek, *Sv. Anežka Přemyslovna*, s. 44

po jmenování odmítla a přijala pouze funkci představené kláštera, spojenou s odpovědností za chod instituce¹³¹.

Anežka, inspirována Klárou, usilovala o uznání privilegia chudoby pro klášter. Této její žádosti papež vyhověl a zároveň s přijetím její rezignace na špitál potvrdil, že klášteru nesmí být proti jeho vůli darován majetek. Zamítl ale pražským klariskám právo na užívání Anežčiny úpravy františkánské řehole, rovněž zamítl privilegium chudoby pro řád¹³². Anežka se tím zbavila břemene majetku, neboť privilegium chudoby znamenalo pro klášter život pouze z almužen. Byl to jediný odlišovací znak od benediktinské podoby řehole, který si klarisky od papeže vymohly¹³³.

Anežka žila v klášteře v pokoře a chudobě, tak, jak bylo dáno rovností sester. Pracovala společně s ostatními sestrami v kuchyni, prala obvazy, zašívala potrhané oblečení, starala se o nemocné. Dokud žil Václav I. a po něm jeho syn Přemysl Otakar II., dostával klášter hojné almužny. Po smrti Přemysla Otakara II. na Moravském poli v r. 1278 však nastala pro České království doba útisku a strádání, zapříčiněného Rudolfem Habsburským. Toto kruté období vyvrcholilo hladomorem, k jehož četným obětem se 2. března 1282 přiřadila i Anežka¹³⁴.

Anežka byla uctívána jako svatá již za svého života pro své silné sociální cítění - pomáhala potřebným a trpícím nejen modlitbou, ale i činem. O její kanonizaci usilovala již Eliška Přemyslovna, avšak Anežka byla beatifikována až v roce 1874, ke svatořečení došlo v roce 1989. Klášter, který Anežka založila, je jejím jménem nazýván od 15. století¹³⁵.

---

¹³¹ Pospíšilová, Ludmila, *Anežka a její boj o řeholi*, s. 55-57

¹³² Joachimová, Jiřina; *Blahoslavená Anežka Česká*, s. 171

¹³³ Pospíšilová, Ludmila, *Anežka a její boj o řeholi*, s. 65

¹³⁴ Tamtéž

¹³⁵ Joachimová, Jiřina; *Blahoslavená Anežka Česká*, s. 171-172

4.5 Založení řádu křižovníků

Anežka založila vedle svého kláštera špitál laického bratrstva z důvodů, které můžeme jen odhadovat. Jak uvádí Pučalík, snad již v době, kdy se chystala vstoupit do kláštera, měla kolem sebe skupinu ubohých, o něž bylo potřeba se postarat¹³⁶. Anežčin úmysl jistě pramenil z její vnitřní potřeby pomáhat potřebným – nemocným, chudým a poutníkům bez přístřeší. Podpora této myšlenky ze strany Anežčina bratra a krále Václava I. však měla prozaičtější důvody. Králi šlo především o omezení vlivu Řádu německých rytířů, kteří byli vlastníky poměrně rozsáhlého majetku na území Prahy a stávali se tak potenciálně nebezpečným prvkem uvnitř nechráněného města. Václavův otec, Přemysl Otakar I., Řádu německých rytířů vydal roku 1222 velké imunitní privilegium pro velmistra a bratry, rovněž i další výhody a zároveň tomuto řádu potvrdil držbu všech řádových statků¹³⁷. Po Přemyslově smrti v roce 1230 královna vdova Konstancie tyto statky odkoupila a Václav je připsal Anežčinu špitálu¹³⁸.

Několikeré potvrzení práv nového špitálu papežskou stolicí i královským párem mělo za cíl vyvrátit případné pochybnosti o nárocích špitálu¹³⁹. Důvodem opakovaných potvrzení bylo zřejmě rovněž středověké pravidlo přiznávat existenci jen tomu, co mělo právní statut. Jakákoliv korporace skutečně existovala až tehdy, kdy jej přijala. Důležité právní akty byly provázeny zvláštními procedurami, listina se stávala symbolem a tak při rituálu hráli důležitou roli svědci¹⁴⁰. Zásadní přeměna laického bratrstva nastala záhy udělením titulu mistr představenému špitálu. Protože se jednalo se o titul užívaný v rytířských řádech, měl tento krok snad i upevnit postavení špitálních bratří a

---

¹³⁶ Pučalík, Marek, *Sv. Anežka Přemyslovna*, s. 44

¹³⁷ Buben, Milan; *Encyklopedie řádů, I.díl*, s. 87

¹³⁸ Joachimová, Jiřina; *Blahoslavená Anežka Česká*, s. 169-170

¹³⁹ Tamtéž s. 170

¹⁴⁰ Gurevič, Aron J.; *Kategorie středověké kultury*, s. 134

zrovnoprávnit je s německými rytíři. Majetek získaný od řádu německých rytířů, včetně jejich původního sídla u sv. Petra, již křižovníkům zůstal¹⁴¹.

5 HISTORIE RYTÍŘSKÉHO ŘÁDU KŘIŽOVNÍKŮ S ČERVENOU HVĚZDOU

Proces zrodu křižovnického řádu se odehrál na pozadí politické situace vrcholně středověké Evropy. Střední Evropa byla pod vlivem Svaté říše římské, jejíž mocenská politika ovlivňovala i dění v okolních státech a ovlivnila i vznik křižovnického řádu.

5.1 Politická a společenská situace ve Svaté říši římské a v českých zemích na počátku 13. století

Evropa byla na počátku 13. století územím, jehož jednotícím prvkem bylo organizované křesťanství a kde římské impérium bylo nahrazeno novými říšemi.

Křesťanství, jako základní pilíř Evropy, bylo hlavním determinantem ve všech sférách středověkého života. Teologické kategorie tvořily znakový systém, který prostupoval celou společností. Každý předmět měl svůj symbolický význam, každý člověk stál na určitém stupni vertikální hierarchické struktury v závislosti na své vzdálenosti od božství. „*Symbolem vesmíru byl chrám, v jehož struktuře se spatřovala... podobnost s kosmickým řádem; přehled po vnitřním uspořádání kostela, klenbě, oltáři a vedlejších oltářích měl dát plnou představu o uspořádání světa.*“¹⁴². Nejvyšší postavení ve společnosti zaujímal panovník, jehož moc měla božskou povahu – ta byla ostatně vyjadřována náboženskými

---

¹⁴¹ Joachimová, Jiřina; *Blahoslavená Anežka Česká*, s. 170

¹⁴² Gurevič, Aron J.; *Kategorie středověké kultury*, 1. vyd., Praha 1978, Mladá fronta, s. 58, ISBN není

obřady při korunovaci¹⁴³. Boží vůli však zvěstovala pouze církev a tak neshody mezi světskou a církevní mocí byly častým jevem.

Na počátku 13. století, kdy byl papežský stolec obsazen Inocencem III., začala éra silných papežů. Papež reprezentoval moc církve, jež se v tomto století stávala organizovanou institucí, zaměstnávající vzdělance z řad právníků, filosofů a ekonomů. Na probíhajících koncilech byl náboženský systém církve dále dotvářen a sjednocován¹⁴⁴.

Svatá říše římská zahrnovala území přibližně odpovídající bývalé východofrancké říši. Území Čech a Moravy pod ni nespádala, avšak český panovník uznával vyšší postavení říšského císaře. Říše byla místem častých konfliktů – rozpory mezi Welfy a Štaufy, podobně jako boje ghibelinů proti guelfům, odrážely i politickou náklonnost jednotlivých soupeřících stran k císaři či papeži. Vztahy mezi Svatou říší římskou a papežem byly i po wormské konkordátu stále napjaté a tak uchazeče o císařský trůn čekala obtížná cesta, na níž musel překonat dynastické spory, získat korunu německou, po ní i italskou a poté přimět papeže ke své korunovaci. Získání a udržení moci bylo pro císaře, krále a další představitele šlechty jednou z hlavních životních aktivit a tak při prosazování vlastních zájmů nebylo pro vládnoucí rody výjimkou přecházení z jednoho tábora do druhého. Přemysl Otakar I., když nejprve podporoval Štaufovce Filipa Švábského, po jeho zavraždění a změně politické situace zachovával zdrženlivost při nástupu protipapežského císaře, Welfa Oty IV. Do situace zasáhl v roce 1210 Inocenc III., když listem adresovaným Přemyslovi a dalším význačným osobnostem označil Otu IV. za tyrana. Započala politická jednání, jež vedla v roce 1211 pod vedením Přemysla k přímé volbě Štaufovce Fridricha II., vnuka Fridricha I. Barbarossy, císařem. Ten se Přemyslovi záhy odvděčil, když o rok později vydal Zlatou bulu sicilskou, zajišťující českému státu svrchovanost,

---

¹⁴³ Tamtéž s. 126-127

¹⁴⁴ Vaniček, Vratislav; *Velké dějiny země Koruny české, sv.II 1197-1250*, 1.vyd., Praha a Litomyšl 2000, Ladislav Horáček – Paseka, s. 26, ISBN 80-7185-273-2

integritu, nezávislost a potvrzující dědičnost královské koruny¹⁴⁵. S papežem však Fridrich II. neměl nijak idylické vztahy. Tento významný říšský císař vrcholně středověké éry a zároveň nejurozenější nápadník sv. Anežky České, byl vzdělaný císař, filozof, lingvista, ornitolog a patron krásných umění, ale byl také křižákem, pánem harému a despotou. Papež jej dvakrát exkomunikoval a generální koncil Fridricha odsoudil za kacířství¹⁴⁶.

Druhým pilířem středověké Evropy bylo vedle křesťanství rytířství. Rytíři byli charakterizováni kodexem cti, jenž bylo nutné dodržovat. Kodex cti zahrnoval jednak povahové vlastnosti rytíře, kterými byly čestnost, věrnost, skromnost, statečnost a pevný charakter, ale také nařizoval pomáhat slabým, chránit ženy, milovat vlast, poslouchat svého pána, bojovat za pravdu a spravedlnost a zejména chránit církve a bojovat proti nevěřícím. Rytířství představovalo mravní základ středověké společnosti¹⁴⁷. Zřejmě prvním, kdo absolvoval rytířský rituál na českém území, byl syn Přemysla Otakara I., Václav I. Stalo se tak počátkem roku 1228 a Přemysl chtěl zřejmě tímto iniciačním aktem pojistit Václavovo nástupnictví na trůn¹⁴⁸.

I když v Evropě neustále probíhaly střety o moc a majetky, a to jak mezi mocí světskou a duchovní, tak i mezi jednotlivými šlechtickými rody, kontinent prosperoval. Probíhala vesnická kolonizace, při níž byly osidlovány dosavadní pustiny, vznikala nová města, šířily se nové znalosti a technologie, vznikaly první univerzity. Monasticismus, podobně jako rytířské řády, byl na vrcholu.

---

¹⁴⁵ Tamtéž s. 102-109

¹⁴⁶ Davies, Norman; Evropa, *Dějiny jednoho kontinentu*, 2. vyd., Praha 2005, Prostor, s. 367- 368, ISBN 80-7260-138-5

¹⁴⁷ Tamtéž s. 330

¹⁴⁸ Vaniček, Vratislav; *Velké dějiny země Koruny české, sv.II 1197-1250*, s.122-123

5.2 Původ a charakteristika řádu

Za skutečné první zakladatele křížovnických řádů bývají považováni císař Konstantin Veliký a jeho matka, sv. Helena, jak uvádí ve svém příspěvku Pučalík, když cituje týnského faráře historika Hammerschmidta: *„Ordo Crucigerorum suum initium sumpsit a Constantino Magno Imperatore, et ejus Matre S. Helena.“*¹⁴⁹ (viz příloha č. 8). Podle řecky píšícího biskupa Eusebia měl Konstantin vidění: *„A tak Konstantin vzýval tohoto boha v modlitbách, úpěnlivě k němu volal a žádal jej, aby se mu dal poznat a aby mu v nastávajících těžkých chvílích podal pomocnou ruku. A tu se císaři, pohrouženému do vroucných modliteb a proseb, nenadále zjevilo podivuhodné Boží znamení. Kdyby podobný úkaz popisoval kdokoli jiný, stěží by mu někdo popřál sluchu, ale jelikož jej o mnoho později vylíčil sám vítězný císař mně, pisateli těchto řádků, když mi bylo dopřáno stýkat se s ním osobně, a zapřísahal se, že se to skutečně událo, kdo by se zdráhal mu uvěřit – zvláště když budoucnost dala jeho slovům za pravdu? Okolo poledního, když už se den nachýlil, spatřil prý na vlastní oči planout nad sluncem, přímo na obloze, vítězné znamení kříže ze světla: na kříži byl nápis hlásající: V tomto znamení zvítězíš. Úžas se zmocnil jak císaře, tak i celého vojska, které jej na tažení provázelo a stalo se očitým svědkem tohoto divu. Bezradně prý potom přemýšlel, co to bylo za podivný přelud. Zadumaného a zabraného v přemítání ho zastihla noc. Tu se mu prý ve spánku zjevil Kristus, syn Boží, i s oním nebeským znamením a nařídil mu, aby si opatřil znak podobný tomu, který viděl na obloze, a užíval jeho ochranné moci v boji s nepřáteli.“*¹⁵⁰ Jak dále píše Eusebios, císař si nechal vyložit své vidění a následně se stal hluboce věřícím - nechal znak vyrobit ze dvou žerdí zdobených zlatem a drahým kamením a nařídil, aby tento znak před sebou nosila všechna vojska¹⁵¹. Poté zvítězil v bitvě u Mulvijského mostu (severně od Říma) nad

¹⁴⁹ Pučalík, Marek, *Sv. Anežka Přemyslovna (1211-1282)*, s.46

¹⁵⁰ Eusebios z Kaisareie; O životě zvěčnělého císaře Konstantina, in Clauss, Manfred; *Konstantin Veliký*, 1. vyd., Praha 2005, Vyšehrad, s. 120-121, ISBN 80-7021-734-0

¹⁵¹ Tamtéž s. 121-122

římským císařem Maxentiem, původním favoritem bitvy¹⁵². Sv. Helena, Konstantinova matka, našla roku 325 v Jeruzalémě zbytky kříže, na němž zemřel Ježíš. Převezla je do Říma, kde jsou uchovány v bazilice sv. Kříže¹⁵³.

O výše uvedené teorii se zmiňuje rovněž Willy Lorenz v souvislosti s dílem Jana Floriana Hammerschmidta *Prodromus gloriae Pragenae*, v němž je tato teze předkládána, avšak Lorenz ji považuje za barokní nadsázku¹⁵⁴.

Jak dokládá i výše uvedená teorie, původ Rytířského řádu křížovníků s červenou hvězdou hledali v minulosti někteří historici na Blízkém východě, aby ukázali, že jeho kořeny jsou stejné jako u jiných rytířských řádů zahraničního původu. Písemné důkazy ale jasně dokládají český původ řádu¹⁵⁵.

Dříve, než Anežka Přemyslovna v Praze založila špitální bratrstvo, byly v českých zemích usazeny jiné řády se svými hospitály: templáři, johanité, zderazští strážcové Božího hrobu i němečtí rytíři. Čeští křížovníci si jako svůj vzor zvolili johanity, jimž se chtěli podobat zevnějškem i rytířskými postoji. Do řádu, podporovaného královským dvorem, ochotně vstupovala domácí aristokracie, jejíž někteří členové jako účastníci křížové výpravy z roku 1147 poznali palestinské hospitály¹⁵⁶.

Porovnáme-li rok založení špitálního bratrstva (1233) s datem konání uvedené křížové výpravy, dojdeme k překvapivému věku aristokratů vstupujících do řádu. Informace, kterou uvádí Petrůň o komendách johanitů¹⁵⁷, jež se na našem území staly spíše útulky pro

---

¹⁵² Clauss, Manfred; *Konstantin Veliký*, 1. vyd., Praha 2005, Vyšehrad, s. 37, ISBN 80-7021-734-0

¹⁵³ *Kniha svatých, ilustrovaná encyklopedie den po dni*, s. 213

¹⁵⁴ Lorenz, Willy; *Die Kreuzherren mit dem roten Stern*, Königstein 1964, Königsteiner Institut für Kirchen- und Geistesgeschichte der Sudetenländer e. V., s. 81, ISBN není

¹⁵⁵ Bělohávek, Václav; *Pražský konvent*, in Bělohávek, Václav, Hradec, Josef; *Dějiny českých křížovníků s červenou hvězdou*, Praha 1930, Řád českých křížovníků, s. 17, ISBN není.

¹⁵⁶ Tamtéž s. 18

¹⁵⁷ Petrůň, Josef; *Dějiny hmotné kultury I (I)*, 1. vyd., Praha 1985, Státní pedagogické nakladatelství, s. 258, ISBN není

veterány, se zřejmě vztahuje i na první členy Anežčina špitálního bratrstva.

Duchovním předchůdcem Rytířského řádu křížovníků s červenou hvězdou byl František z Assisi. Anežka Přemyslovna založila roku 1233 při dvojitěm klášteře na Františku v Praze, kam vstoupila jako klariska, hospitál pro přestárlé chudé, nemocné a poutníky. Ze správního bratrstva špitálních křížovníků se pak vyvinul církevní rytířský řád křížovníků s červenou hvězdou¹⁵⁸. Specifika řádu jsou ve srovnání s jinými rytířskými řády neobvyklá. První zvláštností je založení mužského řádu ženou, druhým jevem jsou pravidla augustiniánské řehole, kterými se řád řídí, přesto, že zakladatelka byla klariska, tedy členka řádu řídícího se pravidly řehole sv. Františka¹⁵⁹. Jak potvrzuje současný převor řádu, jsou křížovníci s červenou hvězdou jediným řádem na světě, založeným ženou¹⁶⁰. Přijetí řehole sv. Augustina řádem mělo praktický význam. Františkánská chudoba, již byla zcela oddána Anežka, nebyla pro špitální bratrstvo vhodná z toho důvodu, že vylučovala vlastnění majetku, který byl však k péči o ubohé potřebný. Řehole sv. Augustina je v tomto ohledu mírnější, proto ji papež Řehoř IX. křížovníkům určil při povýšení špitálního bratrstva na samostatný řád – ordo canonicus¹⁶¹. Učinil tak bulou Omnipotens Deus v roce 1237¹⁶² (viz příloha č.5). Třetí zvláštností je skutečnost, že řád užívá od 17. století přívlastek rytířský (militaris), přesto, že jako rytířský nebyl založen, ani se nikdy nezapojoval do křížových nebo jiných vojenských výprav¹⁶³. Bělohlávek však označení „rytířský“ vysvětluje přidružením řádu k hospitálním rytířským řádům cizího původu, které v Čechách v době vzniku křížovníků již působily¹⁶⁴. Vzorem křížovníků byl nejstarší rytířský řád celého křesťanstva - johanité (známí též pod jinými názvy, např. jako

---

¹⁵⁸ Bělohlávek, Václav; Pražský konvent in *Dějiny českých křížovníků s červenou hvězdou*, s. 15

¹⁵⁹ Tamtéž s. 29

¹⁶⁰ Pučalík, Marek; osobní svědectví 2012

¹⁶¹ Pospíšilová, Ludmila, *Anežka a její boj o řeholi*, s. 61

¹⁶² Bělohlávek, Václav; Pražský konvent in *Dějiny českých křížovníků s červenou hvězdou*, s. 20

¹⁶³ Buben, Milan; Buben, Milan M.; *Rytířský řád křížovníků s červenou hvězdou*, 1. vyd., Mělník 1996, LINPA, s. 41, ISBN není.

¹⁶⁴ Bělohlávek, Václav; Pražský konvent in *Dějiny českých křížovníků s červenou hvězdou*, s. 31

maltézští rytíři), kteří se po dobytí Jeruzaléma věnovali hospitální činnosti¹⁶⁵.

5.3 Symbolika

Názvy: Ordo militaris Crucigerorum cum rubea stella in pede pontis Pragensis, Ordo sacrorum ac militarium Crucigerorum cum rubea stella, Canonici Regulares Santissimae Crucis a stella rubea, Crucigeri cum rubea stella, Crucigeri stellati, Stelliferi, Křížovníci s červenou hvězdou, Křížovníci

Zkratky: O. Cr., O. Crucig.

Řehole: Sv. Augustina

Patroni řádu: Sv. Anežka Česká, sv. Augustin, sv. Jan Nepomucký a ostatní patroni země české.

Znak řádu (současná podoba):

- osmihrotý červený kříž (tzv. maltézský), pod ním červená šesticípá hvězda (viz příloha č. 9 a)

Nový znak velmistra: Čtvrcený štít:

V 1. a 4. černém poli kříž (osmihrotý či kotvový) nad hvězdou, vše červené,

ve 2. a 3. červeném poli svatojakubský kříž mezi dvěma hvězdami v patě pole, vše zlaté.

Štít je převýšen opatskou mitrou a bílým velmistrovským kloboukem, podložen kosmo opatskou berlou a šikmo velmistrovským mečem a ovinut zlatým řetězem s řádovým odznakem.

Vše je převýšeno černým kloboukem se šesti střapci na každé straně (viz příloha č. 9 c)

---

¹⁶⁵ Tamtéž s.18

Deviza: DEUS OMNIPOTENS EST

Znak pozměněný v období baroka: štít se znakem uprostřed, obklopený velmistrovským kloboukem, zvaným galerus, bílým se zlatou stuhou, biskupskou mitrou, berlí, mečem a šípem; postavy štítonošů znázorňují sv. Helenu a sv. Konstantina, jiný výklad ale hovoří o císaři Herakleitovi (viz příloha č. 9 b)¹⁶⁶.

Oděv: černý talár, zdobený pod krkem dvěma bílými jazýčky, na přední části a na rukávu je umístěn červený křížovnický znak – osmihrotý maltézský kříž s šesticípou hvězdou¹⁶⁷ (viz příloha č. 9 d).

Oděv velmistra: talár, přes něj rudý plášť lemovaný hermelínem, hlava je pokryta velmistrovským bílým hedvábným kloboukem, kolem krku zavěšená kolana, po boku meč (viz příloha č. 9 d).

5.4 Dějiny řádu

5.4.1 Počátky

Nejmladší dcera českého krále Přemysla Otakara I. Anežka založila roku 1233 hospitál pro přestálé chudé, nemocné a poutníky. O zdravotní péči se staralo špitální bratrstvo, duchovní správu zajišťovali v počátcích minorité a také dominikáni¹⁶⁸. Ze špitálního bratrstva se již za čtyři roky stává, na přímluvu Anežky u svatého stolce, církevní řád – ordo canonicus. Dva roky po založení špitálního bratrstva získává Anežka pro řád od papeže Řehoře IX. přímou podporu a po dalších třech letech se zříká se v jejich prospěch hospitálu sv. Františka. Tímto aktem je řád osamostatněn a pokládán za nově vytvořený a proto v některých zprávách je uváděn rok 1238 jako datum jeho založení.

---

¹⁶⁶ Buben, Milan; *Encyklopedie řádů, I. díl*, s.135

¹⁶⁷ Tamtéž, s. 133-135

¹⁶⁸ Buben, Milan; *Rytířský řád křížovníků s červenou hvězdou*, s. 5

Zpočátku zůstával hospitál sv. Františka u kostela sv. Haštala, avšak ještě v roce založení bratrstva Anežčina matka, královna Konstancie, darovala špitálu kostel sv. Petra na Poříčí se statky, jež vykoupila od řádu německých rytířů¹⁶⁹. Tyto kroky potvrzuje v následujícím roce i král Václav I. vydáním výsadního listu klášteru na Františku. Aby byl klášter všestranně zajištěn, Anežka hledá podporu i v Římě. Řehoř IX. bere hospitál i kláštery pod ochranu svatého stolce a věnování stvrzuje roku 1235 dvěma bulami – první zasílá abatyši Anežce, druhou bratřím hospitálním a jejich mistrovi¹⁷⁰.

Protože již po deseti letech od založení přestávají řádu přidělené prostory postačovat, nachází Anežka nové místo u Vltavy naproti Hradčanům a roku 1252 klade základní kámen novému hospitálu a chrámu sv. Františka u paty kamenného (Juditina) mostu – ad pedem pontis (viz příloha č 9 i). Majetek řádu nechává potvrzovat svým otcem Přemyslem Otakarem I. a bratrem Václavem I¹⁷¹. Nový klášter sv. Františka byl první gotickou stavbou v Praze¹⁷².

Od roku 1244 řád přijal na svůj plášť znak červeného kříže a aby nemohl být zaměněn s jinými řády, napsala Anežka do Říma žádost o rozeznávací znamení, kterým se po delším jednání stala šesticípá červená hvězda. Ta byla řádu slavnostně odevzdána r. 1252 biskupem Mikulášem v kostele u sv. Petra (viz příloha č. 7), roku 1256 byl znak potvrzen i papežem Alexandrem IV.¹⁷³. Od této slavnostní události se řád nazývá Řádem křižovníků s červenou hvězdou. Podoba kříže se v průběhu staletí měnila, současná podoba osmihrotého, tzv. maltézskeho kříže, se ujala až v 18. století¹⁷⁴.

V průběhu 13. století se majetek řádu utěšeně rozrůstal. Potvrzovací listina Václava I. z roku 1253 shrnuje všechna darování od

---

¹⁶⁹ Joachimová, Jiřina; *Blahoslavená Anežka Česká*, s. 169-170

¹⁷⁰ Bělohlávek, Václav; Pražský konvent in *Dějiny českých křižovníků s červenou hvězdou*, s. 19

¹⁷¹ Bělohlávek, Václav; Pražský konvent in *Dějiny českých křižovníků s červenou hvězdou*, s. 19-21

¹⁷² Joachimová, Jiřina; *Blahoslavená Anežka Česká*, s. 169

¹⁷³ Bělohlávek, Václav; Pražský konvent in *Dějiny českých křižovníků s červenou hvězdou*, s. 22

¹⁷⁴ Buben, Milan; *Encyklopedie řádů I.díl*, s. 133

krále samotného, jeho matky Konstancie, sestry Anežky, bratra Přemysla a dalších dobrodinců. Jedná se o statky, trhy, dědiny, špitály a kostely v Čechách i na Moravě. Často byly potvrzovány rovněž výsady a práva řádu¹⁷⁵. Podpora řeholních řádů byla ve středověku významnou součástí života feudálů, kteří pro rozvíjení této činnosti měli několik dobrých důvodů. Dávali najevo svoji štědrost, která se od nich očekávala a zároveň podporovali chudé a nemocné. Ti byli považováni za osoby, jež měly k Bohu nejbližší, proto se i feudál sám přiblížil Království nebeskému a kompenzací své hříšnosti přispěl ke spáse své duše¹⁷⁶. Další důvody byly ryze ekonomické – vybudováním konventu a kostela si aristokracie zajišťovala správu svěřeného majetku a podíl z příjmů vzniklých ekonomickou činností řádu ve svěřených vesnicích a pozemcích¹⁷⁷.

První stanovy řádu byly sepsány 1292 míšeňským proboštem Juliem Bernhardem (Bernhardus) a opatem sedlického kláštera Heidenricem (Heidenricus). Ze stanov vyplývá účel řádu – příjem a ošetřování chudých a nemocných. Posluhovateli byli bratři a sestry - tito bratři nebyli kněží, ale v řádu byli i kněží pro vykonávání bohoslužeb a svátostí. Mistr, komendátoři a provisorové měli povinnost zajišťovat bratřím všechny potřeby, aby neměli potřebu něco vlastnit. Řádový oděv byl přidělován jednou ročně a tvořila jej kutna, pro jízdu na koni pallium – kratší plášť, označený křížem a hvězdou, o barvě oděvu se stanovy nezmiňují. Hlavou řádu je zvolený mistr (magister) jemu je podřízen převor (prior), který je rovněž volen. Úkolem převora je péče o svěřené duše a společně s mistrem kontrola dodržování pravidel řádu, případně i udílení trestů v křižovnických kláštorech. Řádové sestry si byly s bratry rovné v práci, u stolu a posluze, pokud byly nemocné. Měly svoji mistryni (magistra), která byla podřízena mistrovi, své oddělení, svůj konvent a přidělenou zvláštní službu. Roku 1292 byly řádové sestry stanovami zrušeny, avšak přijaté sestry byly v řádu ponechány na dožití. Vzhledem k tomu, že mnohé z nich byly přijaty v raném mládí, působily v řádu ještě

---

¹⁷⁵ Bělohávek, Václav; Pražský konvent in *Dějiny českých křižovníků s červenou hvězdou*, s. 23-27

¹⁷⁶ Gurevič Aron J.; *Kategorie středověké kultury*, s.189-212

mnoho let – např. v Chebu je v roce 1311 zaznamenáno pět řádových sester. Podle stanov řádu slouží majetek především potřebám nemocných, proto stejná strava a nápoje, jaké dostávají řádoví bratři a sestry, se mají podávat všem bez rozdílu¹⁷⁸.

Hospitální služba ve svých počátcích vychází z Ježíše Nazaretského na jeho cestě z Jeruzaléma do Jericha, „na níž leželo člověčenstvo v bolu ran.“ Křesťanská církev jeho kroky následovala svými diakony, jejichž přední povinností byla služba chudým a nemocným. Nejvíce se hospitální činnost rozšířila křížovými výpravami. V Čechách existovaly špitály již před vznikem křížovnického řádu. Zakládala je církev při rádech i mimo ně. Zejména to byl řád sv. Jana¹⁷⁹, který založili Italové v Jeruzalémě a v Praze se usadil v době Vladislava II¹⁸⁰.

Čeští křížovníci při rozvíjení hospitální činnosti vycházeli z lásky sv. Františka k chudým a ušlechtilého příkladu své zakladatelky. V počátečních dobách řádu se křížovníci věnovali zejména hospitální činnosti, která výrazně převažovala nad činností kněžskou v přidělených kostelích. V první době řádu rovněž převažoval počet laiků nad počtem kněží, avšak kněžská duchovní činnost často splývala s ošetrovatelskou činností v hospitálech. Od doby vzniku je hospitálnictví vykonáváno ve špitále na Františku, asi od r. 1235 na Poříčí. Všechny hospitální řády měly své příznivce mezi šlechtou – prvním rodem, který se spojil s křížovníky, byli Divišovci, pozdější Šternberkové. Z tohoto rodu pocházel první mistr – Albertus quondam magister Hospitalis sti Francisci¹⁸¹. Tato skutečnost je podkladem jedné z hypotéz o původu symbolu hvězdy v křížovnickém znaku, a sice že tato hvězda je odkazem ke Šternberkům¹⁸².

---

¹⁷⁷ Petráň, Josef; *Dějiny hmotné kultury I (1)*, s. 258

¹⁷⁸ Bělohávek, Václav; Pražský konvent in *Dějiny českých křížovníků s červenou hvězdou*, s. 32-34

¹⁷⁹ Johanité – pozn. aut.

¹⁸⁰ Tamtéž s. 43-44

¹⁸¹ Tamtéž s. 44-45

¹⁸² Buben, Milan M.; *Rytířský řád křížovníků s červenou hvězdou*, s.8

První rozšíření křižovníků v Čechách se týkalo hospitálu ve Stříbře, který jim byl předán roku 1243. Další listinou z r. 1244 král přivtěлил uvedený klášter včetně kostela Všech svatých hospitálu sv. Františka na Poříčí. Tím se zároveň stal pražský špitálský mistr oprávněný jmenovat stříbrského převora. Řád se dále rozrůstal o další statky¹⁸³.

Špitály sloužily hlavně městským chudým a nemocným, ale neodmítaly ani cizí příchozí, bylo-li pro ně místo. Proto se stavěly mimo městské opevnění, aby cizí příchozí po večerním uzavření bran nezůstali bez útulku. Po přičlenění nového (dosud samostatného) hospitálu ke křižovnickému řádu bratři z tohoto hospitálu vstoupili do křižovnického řádu a dále vykonávali svoji činnost na stávajícím působišti, nyní již jako členové řádu křižovníků a pod ústředním vedením¹⁸⁴.

Na vrchol se křižovnický řád dostal v době doba Karla IV., i když v starších řádových zápisech se objevuje zmínka, že Karel neprojevoval řádu takovou přízeň jako jeho otec Jan Lucemburský. Za Karla IV. došlo v řádu k posílení činnosti v duchovní správě, zejména na území Prahy¹⁸⁵. Pro duchovenstvo byla bezpochyby významným Karlovým činem intervence u papeže Klementa VI. ohledně zbavení českého a moravského biskupství z pravomoci mohučského biskupa a povýšení pražské diecéze na arcibiskupství, bulou z r. 1344¹⁸⁶. Císař potvrdil řádu jeho výsady dané Václavem I. a rovněž obnovil všestranně starší řádové výsady, také písemně projevil vůli řád podporovat. Řád se v době Karla IV. rozšířil o další špitály. Náhradou za nemovitosti, od nichž řád odstoupil z důvodu stavební činnosti, byly mu jako náhrada postupně poskytovány jiné pozemky¹⁸⁷.

Té noci, kdy zemřel Karel IV., 29. 11. 1378, vypukl v křižovnickém špitále oheň, který pohltil kostel, hospital s nemocnými i klášter s důležitými listinami králů, výsadami a právy. Tehdejší mistr řádu,

---

¹⁸³ Bělohávek, Václav; Pražský konvent in *Dějiny českých křižovníků s červenou hvězdou*, s. 47

¹⁸⁴ Tamtéž s. 48

¹⁸⁵ Tamtéž s.57

¹⁸⁶ Kadlec, Jaroslav; *Přehled českých církevních dějin I*, Praha 1991, Zvon, s.187, ISBN není

¹⁸⁷ Bělohávek, Václav; Pražský konvent in *Dějiny českých křižovníků s červenou hvězdou*, s. 55

Fridrich, jemuž se říkalo „nešťastný“, se poté vydal na pouť do Říma, kde si u papeže vyprosil listy s odpustky pro dárce milodarů a příspěvků, věnovaných na stavbu nového kostela a hospitálu. Brzy po návratu domů zemřel¹⁸⁸.

5.4.2 Vratislavský konvent

Již v prvním století svého trvání se řád rozšířil do Slezska a to zásluhou Anežčiny sestry, kněžny Anny, která po smrti svého manžela, slezského Jindřicha II., věnovala část knížecího sídla ve Vratislavi několika klášterům k usazení. Jedním z nich byl i nový křižovnický hospitál, nazvaný hospitém sv. Alžběty (později se mu říkalo i u sv. Matěje)¹⁸⁹.

Přivtělení slezské větve k pražskému řádu se uskutečnilo již za prvního pražského velmistra Alberta, jenž někdy v rozmezí let 1237-1248 poslal řádové sestry a bratry do Vratislavi. Prvním vratislavským mistrem byl Merbot, který se následně stal třetím pražským velmistrem¹⁹⁰. Důkaz o totožnosti slezských a pražských křižovníků přináší tzv. „literae reversales“, listina z roku 1257, v níž druhý vratislavský mistr Jindřich I. dosvědčuje, že byl do svého úřadu uveden pražským mistrem Konrádem a vratislavský konvent a hospitál sv. Alžběty má svůj původ a počátek v domě sv. Františka v Praze¹⁹¹.

Vratislavský magister byl volen bratry vratislavského konventu a pražský velmistr jeho volbu pouze potvrzoval. Mistr pražského konventu se nazýval mistrem nejvyšším (supremus, summus, generalis), vratislavský byl mistrem (magister, řídčeji praeceptor ducalis). V zásadních otázkách podléhala rozhodnutí vratislavského konventu pražskému velmistři¹⁹².

---

¹⁸⁸ Tamtéž s. 65

¹⁸⁹ Hradec, Josef; Konvent vratislavský, in Bělohávek, Václav, Hradec, Josef: *Dějiny českých křižovníků s červenou hvězdou*, Praha 1930, Řád českých křižovníků, s. 47, ISBN není.

¹⁹⁰ Buben, Milan M.; *Rytířský řád křižovníků s červenou hvězdou*, s.10

¹⁹¹ Tamtéž s. 11

¹⁹² Hradec, Josef; Konvent vratislavský, in *Dějiny českých křižovníků s červenou hvězdou*, s. 12

Spory o pravomoci, které vznikly mezi pražským a vratislavským konventem ve 14. století, urovnal papež Inocenc VII. Apoštolský stolec potvrdil r. 1404, že slezští bratři si určují den volby svého mistra, oznámí ho do Prahy a velmistr buď osobně nebo jím pověřený komisař volbu řídí, potvrdí a dosadí zvoleného do úřadu. Tento poměr trval až do času postulace velmistrů (1590 – 1694), kdy slezští bratři usoudili, že nejsou vázáni poslušností velmistrovi, který nebyl zvolen bratry řádu. Spor slezského konventu s velmistrem Harrachem rozhodl Řím v tom smyslu, že slezský řád křižovníků je totožný s pražským, kterému je zavázán poslušností. Po zrušení postulace se vztahy mezi oběma konventy staly užší a srdečnější. R. 1742, kdy se Slezsko stalo pruskou provincií, si právo rozhodování ve věcech církevních přivlastnil král Bedřich II. a sám jmenoval vratislavského magistra. Po odstranění právních nedostatků papež Benedikt XIV. toto jmenování potvrdil. Od té doby nově zvolený magister přísahal věrnost vratislavskému převorovi a opis této přísahy byl posílán velmistrovi do Prahy. Poslední přísaha věrnosti mistra Scholze byla zaslána r. 1804 velmistru Zeidlerovi¹⁹³.

Neutěšená situace ve střední Evropě, kterou doprovázelo trojí dělení Polska, bezpochyby ovlivnila zánik vratislavské větve křižovníků. Dne 19. listopadu 1810 byli na rozkaz pruského krále Bedřicha Viléma III. svoláni všichni bratři v klášteře a bylo jim sděleno, že řád křižovníků s červenou hvězdou ve Slezsku je zrušen a veškerý jeho majetek propadá královské koruně. Ve svém dopise do Prahy oznámil tuto událost poslední magister Bohumír Scholz s přáním trvání přátelství mezi oběma společenstvími. Pražský dům byl touto zprávou zdrcen a v době, kdy Rakousko postihl státní úpadek a sami pražští bratři byli v tísnivé ekonomické situaci, zaslali do Slezska dva tisíce zlatých na sloužení mši¹⁹⁴.

---

¹⁹³ Tamtéž s. 13-15

¹⁹⁴ Bělohávek, Václav; Pražský konvent in *Dějiny českých křižovníků s červenou hvězdou*, s. 177

5.4.3 Řád v době husitské

Smrtí Karla IV. skončil hospodářský vzestup v českých zemích a ne všechny příčiny, jež vedly k husitské revoluci, vycházely z církve. Na počátku byl rozpad jednotné dynasticko-politické koncepce státu a ztráta rovnováhy mezi církví, šlechtou a panovníkem, již Karel nastolil¹⁹⁵.

Za svého panování dával okázale najevo svoji zbožnost a prosazoval procírkevní politiku. Důsledkem byla vysoká religiozita obyvatelstva, která se ještě prohloubila s příchodem morové epidemie. Přes uvedené skutečnosti byla hlavní příčinou celospolečenského rozkladu církev. Zesvětštěla, zbohatla, neplnila své poslání. Kolem roku 1400 bylo v majetku církve přibližně 30% území, celkový počet osob s kněžským svěcením v Čechách a na Moravě činil osm tisíc, klášterů stálo na tomto území přes šestnáct set. Mezi obyvatelstvem se šířila vzdělanost a v důsledku překladu Bible do češtiny nevyhnutelně docházelo ke srovnávání křesťanských ideálů s realitou. Okázalý přepych církevních staveb, pohoršlivý způsob života, život kněží v konkubinátu, neplnění pastýřských povinností, bohatství církve a jejích hodnostářů pramenící z prodeje odpustků, požadování poplatků za církevní úkony i v době moru, to vše lidé vnímali prizmatem slábnoucí ekonomiky země. Viníkem situace se v očích obyvatelstva stala církev, kritika a obrodné tendence pak přišly z jejího nitra¹⁹⁶.

První příznaky pádu, který řád křižovníků postihl v husitské době, se objevily již v roce 1381, tedy v roce, kdy papežský legát Pileus vydal velmistru Zdeňkovi na jeho žádost list, v němž se řádu vytýká, že někteří bratři ve funkci spávců farností hromadí majetek a peníze a odpírají je vydat na potřeby chudých i kláštera. Proto se mistru uděluje právo tyto členy donutit k tomu, aby se majetku vzdali a přispěli ke zbožným účelům chudých a ke znovuzřízení spáleného kláštera, vyhořelého roku 1378¹⁹⁷.

---

¹⁹⁵ Čornej, Petr; *Velké dějiny země Koruny české, svazek V. 1402-1437*, Praha a Litomyšl 2000, 1. vyd., Paseka, s. 31

¹⁹⁶ Tamtéž s. 57-63

¹⁹⁷ Bělohávek, Václav; Pražský konvent in *Dějiny českých křižovníků s červenou hvězdou*, s. 67

V listině, udělující mistru Zdeňkovi uvedené pravomoci, je poprvé nazván „mistr generál“¹⁹⁸. Za Karlova následníka, Václava IV. došlo v českých zemích k uvolňování státního pořádku a rovněž k usilování některých bratří o samostatnost. Řád obdržel v roce 1399 listinu krále Václava, adresovanou mistru Zdeňkovi a v roce 1437 listinu téhož znění od krále Zikmunda, jejímž příjemcem byl mistr Erasmus. V listinách je psáno o neposlušnosti bratří, kteří společný majetek, jenž má sloužit k užitku řádu, využívají ve svůj prospěch. Mistrovi se nařizuje, aby proti těmto bratřím přísně zakročil a udělil jim a jejich pánům a městským správám pokutu padesát zlatých hřiven, z níž půlka má připadnout královské pokladně a půlka řádu. Vnitřní zkázu bohatého křižovnického řádu přinesl právě jeho majetek¹⁹⁹.

Husitské bouře zasáhly katolické duchovenstvo a kláštery krutě – byly vypáleny mnohé kláštery, avšak pražský křižovnický klášter byl zkázy ušetřen, možná proto, že jej Pražané prohlásili za svůj majetek²⁰⁰. Hospitál sv. Františka byl patrně uchráněn před běsnícím davem svým představeným, který se s husity domluvil, že pokud hospitál nenapadnou, bude v něm podávat podobojí. Tímto představeným, který špitál zachránil, byl velmistr Mixo (Mikšo), pozdější Mikuláš I. Čapský, který však není zmíněn v řádových spisech. Podle názoru Bělohlávka byl Mixo zřejmě dosazen za velmistra z městských kruhů mimo řád, proto nebyl bratrstvem uznáván a roku 1426 jej sesadili. V průběhu husitských bouří řád postihly velké ztráty – některý majetek se po bitvě na Bílé Hoře vrátil, ale mnohé špitály a komendy byly navždy ztraceny. Samotný řád pak zachránilo několik zbylých bratří v pražském konventu, kteří zřejmě i na vlastní náklady nepřestali pečovat o chudé a nemocné a vykonávat bohoslužby v kostele sv. Františka. V průběhu husitských válek křižovníci podávali pod obojí až do konce husitského hnutí a to s povolením Říma.

---

¹⁹⁸ Buben, Milan M.; *Rytířský řád křižovníků s červenou hvězdou*, s.13

¹⁹⁹ Bělohlávek, Václav; *Pražský konvent in Dějiny českých křižovníků s červenou hvězdou*, s. 67-68

²⁰⁰ Tamtéž s.70-71

Cílem tohoto jejich rozhodnutí byla snaha o zprostředkování kontaktů mezi církví a českým národem²⁰¹.

5.4.4 Revitalizace řádu

Období, kdy se řád vzpamatoval z husitských válek, trvalo přibližně sto let. I na konci 15. stol. přetrvávaly v české společnosti náboženské spory, které se často obracely i proti klášterům, nejsou však zprávy o tom, že by byl nějak napaden i klášter křižovníků. Křižovníci se věnovali své hospitální a duchovní službě a do veřejného života se nijak nezapojovali²⁰².

V polovině 16. století se několikrát řešila otázka využívání majetku křižovníků (ale nejen jich) k prospěchu chudých a nemocných. V období po husitských válkách, kdy byl řád zbaven venkovských špitálů, byla jeho činnost ochromena a tak hospitálnictví nepokládal za hlavní předmět své činnosti. Do popředí se dostala duchovní správa kostelů, které řádu zbyly. A tak se historickým vývojem *„původní laický hospitální řád přetvořil na řád s převažující duchovní správou.....prospěch kláštera pro chudé a nemocné nebyl v poměru k řádovému jmění, neboť opravdu ho bylo užíváno již tehdy u větší míře na potřeby duchovenstva, v něm přebývajícího – a my dodáváme – i na potřeby kostelů.“*²⁰³. Koncem 15. století se majetkové poměry řádu začaly stabilizovat. Dva tehdejší velmistři, Pesmet a Puchner, se zasloužili o návrat řádového majetku právní cestou, jejich následník Matěj ze Třebska se zaměřil na výkup řádových statků. V roce 1510 se stal velmistrem Václav z Hradešína, jenž natolik posílil postavení řádu, že se stal čtvrtým nejvýznamnějším prelátem království²⁰⁴.

---

²⁰¹ Tamtéž s. 71-78

²⁰² Tamtéž s. 83-84

²⁰³ Tamtéž s. 87-88

²⁰⁴ Buben, Milan M.; *Rytířský řád křižovníků s červenou hvězdou*, s. 17-18

S postupující rekatolizací bylo potřeba vyřešit opětovné obsazení pražského arcibiskupského stolce. Jmenování bylo komplikováno starostmi o hmotné zajištění nového primase, neboť arcibiskupský majetek byl vyrabován. Řešení bylo nalezeno v osobě Antonína Pruse (Brus) z Mohelnice, vzdělaného, jazykově a řečnický vybaveného křížovnického velmistra a bývalého vídeňského arcibiskupa. Prus byl do úřadu dosazen v r. 1561²⁰⁵.

V době, kdy se ke katolicismu hlásila třetina českého národa, kdy v zemi existovalo množství nejrůznějších sekt a z německého prostoru do Čech pronikalo protestantství, zvolil Brus boj nikoli útočný, ale obranný. Záchranu menšiny viděl v jejím lepším mravním stavu a čistotě a bezúhonnosti kněží. Přál si smír s kališníky a s cílem sjednocení národa a jeho záchrany před německým protestantstvím navštívil církevní tridentský koncil, aby pro kališníky získal povolení přijímání pod obojí způsobou. Sněm záležitost odkázal k papežskému stolci a tak Brus nepřestával působit na krále Ferdinanda, až dosáhl svého cíle. V roce 1564 papež Pius IV. povolil pro Čechy, Moravu i některé sousední diecéze v Německu a Rakousku přijímání pod obojí způsobou.

Přesto, že toto povolení přišlo pozdě a nemělo již takový účinek, jaký by mělo, kdyby bylo vyhlášeno dříve, povolení kalicha přispělo ke zlepšení vztahů mezi katolíky a kališníky²⁰⁶.

5.4.5 Období postulace

V období mezi lety 1592 až 1694 byli velmistry postulováni lidé stojící původně mimo řád. Nejprve byli jmenováni arcibiskupy a potom se přihlásili za členy řádu. Nebyli tedy zvoleni ostatními členy řádu. Protože arcibiskupové nemohli řád spravovat sami, zastupovali je v této činnosti generální převorové a často i světší úředníci – hejtmani, kapitáni. Právě tito světší úředníci hospodařili zejména do vlastní kapsy a křížovnický

²⁰⁵ Kadlec, Jaroslav; *Přehled českých církevních dějin 2*, Praha 1991, Zvon, s. 38, ISBN není

²⁰⁶ Bělohávek, Václav; *Pražský konvent in Dějiny českých křížovníků s červenou hvězdou*, s. 99-100

majetek nechali pustnout. Postulace ale přinesla i pozitiva jak řádu křižovníků, tak i arcibiskupskému úřadu – obě instituce byly osobou arcibiskupa – velmistra provázány. Na druhou stranu, vedle neutěšeného hospodaření světských úředníků, přinesla i další negativa – bránila například řádu, aby si svobodně zvolil velmistra a ne každý převor byl natolik statečný, aby našel odvahu vzepřít se vůli císaře Rudolfa II.²⁰⁷.

Mezi nejvýraznější velmistry postulačního období patřil arcibiskup Arnošt Vojtěch hrabě z Harrachu, jenž byl do čela české církve postaven v roce 1622, křižovnickým řádem byl postulován na velmistra o rok později a roku 1626 se stal kardinálem. Hlavním Harrachovým cílem byla účinná, nikoli však hrubá rekatolizace. K jeho zásluhám patří založení svatováclavského semináře a gymnázia za účelem výchovy kvalifikovaných kněží na neobsazené fary, zřízení dvou nových biskupství v Litoměřicích a Hradci Králové, rozčlenění arcidiecéze na vikariáty, vztyčení Mariánského sloupu na Staroměstském náměstí, uvedení několika cizích řádů do země k doplnění chybějícího duchovenstva. Harrach se přičinil o zmírnění útrap, způsobených v českém království třicetiletou válkou²⁰⁸.

O dopadu třicetileté války na řeholní řády si lze udělat představu z popisu vpádu saské vojenské skupiny do chebské komendy křižovníků v roce 1631: „...14. prosince po rozednění, o třetí adventní neděli, vyplundrovala soldateska a obecný lid komendu Řádu křižovníků s červenou hvězdou. Krutým způsobem zacházeli se starým komturem Georgem Runnerem z Kaldischin, kterému se nakonec podařilo utéci k františkánům, u nichž na následky leknutí zemřel.“²⁰⁹

---

²⁰⁷ Tamtéž s. 121-129

²⁰⁸ Buben, Milan M.; *Rytířský řád křižovníků s červenou hvězdou*, s. 27-31

²⁰⁹ Kortus, Oldřich; Cheb a okolí za saského vpádu v letech 1631 a 1632, [online], in *Sborník muzea Karlovarského kraje* č. 16/2008, s. 101 [cit. 2012-03-15]. Dostupné z: <http://www.muzeumcheb.cz/sbornik/obsah/pdf/2007/kortus.pdf>

5.4.6 Proměny řádu v 17. až 19. století

Ukončení postulace velmistru nastalo až v době, kdy byl arcibiskupský stolec hmotně zajištěn. Stalo se tak přičiněním jednoho z nejvýznamnějších velmistru v historii řádu, Jiřího Hynka Pospíchala, zvaného též „druhým zakladatelem řádu“. Pospíchal se v necelých třiceti letech stal převorem řádu a prakticky celý život jej řídil, avšak velmistrem byl zvolen až v jeho šedesáti letech, kdy pro něj hlasovalo čtyřicet pět ze čtyřiceti šesti přítomných členů řádu. Za Pospíchalova vedení, v roce 1675, potvrdil papež Klement X. řádové statuty a poprvé rytířský titul řádu. Řád totiž nevznikl jako rytířský, ale svojí činností a oděvem se rytířským řádům podobal. V listině papeže Inocence X. však již byl roku 1646 označen jako „ordo militaris“. Po Pospíchalově zvolení velmistrem řádu byla jeho volba potvrzena jak arcibiskupem Breunerem, tak i papežem Inocencem XII. a císařem Leopoldem I. Tím bylo dokončeno rozdělení funkce velmistra křižovnického řádu s arcibiskupským stolcem. Na českém stavovském sněmu bylo velmistrovi králem uděleno čtvrté místo v řadě prelátů a první místo mezi řeholními preláty²¹⁰.

Za Pospíchalova nástupce Franchimonta došlo s přispěním řádového historika J. F. Beckovského k filiaci křižovnického řádu s řádem trinitářů, jejichž cílem bylo vykupování křesťanů z otroctví. Zasloužilá činnost trinitářů se projevila zejména za tureckých válek²¹¹.

V 18. století přidělil císař Karel VI. křižovníkům bratislavský hospitál a tak se křižovníci dostali do Uher, kde setrvali do r. 1882. Za Marie Terezie byla křižovníkům svěřena zámecká fara v Budíně. Chrám sv. Karla Boromejského ve Vídni byl křižovníkům svěřen r. 1738²¹².

Ze zahraničních majetků a farností, jejichž správa byla v minulosti svěřena řádu křižovníků, se do současnosti zachovala v jejich péči pouze komenda ve Vídni. V průběhu stavby kostela sv. Karla Boromejského ve

---

²¹⁰ Tamtéž s. 35-36

²¹¹ Bělohávek, Václav; Pražský konvent in *Dějiny českých křižovníků s červenou hvězdou*, s. 160

²¹² Tamtéž s. 163-164

Vídni se o jeho správu ucházeli nejen křižovníci, ale i další řády. Velmistr Beinlich podal žádost již roku 1716, ale císař Karel VI. měl v úmyslu z politických důvodů upřednostnit některý ze španělských řádů. Beinlichův nástupce velmistr Böhmb však na Beinlichovo úsilí navázal a v roce 1732, kdy císař s chotí zavítal do Karlových Varů na léčení, se rovněž vydal do lázeňského města, aby zde vykonal pro císařský pár bohoslužby a pokusil se využít příležitost k opakování žádosti o vídeňský kostel. Jeho vystoupení učinilo na císařské manžele bezpochyby dobrý dojem, neboť jej na jaře 1733 pozvali do Vídně a zahrnuli jej projevy přízně. Téhož roku byl vydán dekret, svěřující duchovní péči o vídeňský kostel křižovníkům. Ve srovnání výše uvedených informací s interpretací události Václavem Bělohlávkem „*Austria sama přitáhla do svých služeb křižovnický řád... běželo jen o to naléztí také v korunních zemích někoho, kdo by toto vzácné dílo, ale k udržování velké břímě, na svá ramena přijal.*“²¹³ je patrná oslavná tendence křižovnického historika.

Kostel byl vysvěcen roku 1737, křižovníci se jej ujali následující rok. V očekávání císařské dotace přislíbili vydržování šesti kněží a špitálu pro dvacet čtyři chudých, avšak náklady na provoz nové komendy a špitálu byly vysoké a vídeňský dvůr se k subvencování neměl. Teprve roku 1759 císařovna Marie Terezie nastalou situaci vyřešila přidělením výtěžku z karlštejnského děkanství křižovníkům²¹⁴.

Náklady na udržování chodu vídeňské komendy však byly i nadále vyšší než přidělené výnosy a řád se dlouhou dobu potýkal s finančními problémy, souvisejícími s jejím provozem a údržbou. Až na základě dopisu velmistra z roku 1774 přišla pomoc od císařovny, která roku 1776

---

²¹³ Bělohlávek, Václav; Pražský konvent in *Dějiny českých křižovníků s červenou hvězdou*, s. 163-164

²¹⁴ P.; Kterak pražští křižovníci dostali se ke kostelu sv. Karla ve Vídni, [online], *Časopis katolického duchovenstva*, 1919/1+2, str. 83,[cit. 2012-03-15]. Dostupný z: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=6869>

zaslala odpověď, jejíž přílohou bylo i věnování 129.500 guldenů, jež vídeňskou komendu zachránily²¹⁵.

Dobu osvícenskou považuje řád za dobu úpadku, uvolněné kázně, rušení klášterů, finanční krize, dobu, kdy osvícenství „rozrušilo duchovní stavbu v mysli řeholníků, a tak již léta napřed připravovalo katolické řády k pádu a tím ke konečnému zrušení. Také v řádě křížovnickém evropské filosofické ovzduší začalo nakažlivě porušovati dosavadní čistý a zdravý život řeholní, podrývajíc církevní autoritu a filosofickým pochybovačstvím podlamujíc vůbec základy zjeveného náboženství.“²¹⁶ Na neutěšenou situaci reagovali křížovníci na pokyn svého velmistra Suchánka pečlivým výkonem duchovních povinností. Největším ohrožením řádu v osvícenské době byl dekret Josefa II. z roku 1781, který nařizoval nový systém sociální péče a zrušení všech špitálů. Před realizací tohoto opatření uchránila křížovníky císařova smrt. Jeho nástupce Leopold II. Josefovo nařízení zmírnil²¹⁷.

K opětovnému vzestupu řádu došlo ve druhé polovině 19. století. Sice došlo ke zrušení a zboření Anežského špitálu na Novém Městě pražském nebo k prodeji klášterní zahrady, ale na druhé straně byly prováděny opravy a přístavby kostela a za velmistra Horáka započala výstavba nového sídla řádu. Roku 1912 bylo dokončeno do své dnešní podoby²¹⁸.

5.4.7 Řád ve 20. a 21. století

Po pozemkové reformě, k níž došlo roku 1919, se zmenšily řádové pozemkové držby natolik, že křížovníci byli nuceni opět omezit provoz špitálů a zaměřit se na duchovní správu. V roce sedmistého výročí svého založení, tedy v roce 1933, řád spravoval třicet farností s téměř

---

²¹⁵ Lorenz, Willy; *Die Kreuzherren mit dem roten Stern*, Königstein 1964, Königsteiner Institut für Kirchen- und Geistesgeschichte der Sudetenländer e. V., s. 87, ISBN není

²¹⁶ Bělohlávek, Václav; Pražský konvent in *Dějiny českých křížovníků s červenou hvězdou*, s. 172

²¹⁷ Buben, Milan M.; *Rytířský řád křížovníků s červenou hvězdou*, s. 43-44

²¹⁸ Bělohlávek, Václav; Pražský konvent in *Dějiny českých křížovníků s červenou hvězdou*, s. 181-183

stopadesáti tisíci věřícími pomocí šedesáti kněží a dvanácti kleriků s jednoduchými sliby²¹⁹. V péči řádu byli potřební lidé v pěti špitálech, které fungovaly jako miniaturní domovy pro přestárlé²²⁰. Za druhé světové války byla budova konventu v Praze zabavena úřady nejprve pro potřeby protektorátu, od roku 1942 se v ní usídlilo gestapo. Po válce bylo vystřídáno komunistickým ministerstvem vnitra a tak křižovníci přišli nejen o sbírky, knihovny a archivy v Chlumu sv. Maří, v Chebu a na Hradišti sv. Hypolita, ale zejména o knihovnu v Praze o více než padesáti tisících svazků, mezi nimiž se nacházely vzácné prvotisky (do roku 1500), starotisky z let 1500 – 1520 a vzácné rukopisy. Řádu byl zabaven i umělecký poklad, obrazárna, bohatý listinný archiv i archiv hudební. Křižovníci přišli i o všechny statky²²¹.

V Čechách byli křižovníci de facto zlikvidováni. Jediná komenda, která přečkala komunistický režim, byla ve Vídni u kostela sv. Karla Boromejského (viz příloha č. 9 h), kde vzniklo náhradní centrum řádu. Zde probíhaly slavnostní akty spojené s historií řádu, odtud pomáhal provinciál Josef Novotný tisícům uprchlíků z Československa v roce 1968, a rovněž odtud byl roku 1986 papeži zaslán prosebný list o kanonizaci Anežky²²².

Roku 1988 se uskutečnila v soukromé kapli pražského arcibiskupského paláce tajná volba nového velmistra Ladislava Sirového, následně i opatská benedikce provedená Františkem kardinálem Tomáškem. Dne 12. 11. 1989 v Římě prohlásil papež Jan Pavel II. za přítomnosti poutníků z Čech, mezi nimi i nového velmistra, bl. Anežku Českou za svatou. Po roce 1989 se velmistr Sirový pustil do obnovy řádu a během tříletého úsilí se mu podařilo vykonat dílo, které řád zachránilo před zánikem. Roku 1992 tento energický velmistr zemřel na následky autonehody²²³.

---

²¹⁹ Buben, Milan M.; *Rytířský řád křižovníků s červenou hvězdou*, s. 50

²²⁰ Pučalík, Marek; *osobní svědectví 2012*

²²¹ Buben, Milan M.; *Rytířský řád křižovníků s červenou hvězdou*, s. 50

²²² Tamtéž s. 51-53

²²³ Tamtéž s. 53-54

Po velmistrově úmrtí neproběhla volba jeho nástupce z důvodu nedostatku členů a tedy i vhodných kandidátů na uvolněný post. Proto Řím rozhodl o ustanovení dočasné řádové delegátské správy v čele s Františkem Václavem Lobkowiczem, O. Praem. Řád se pod vedením delegátské správy stabilizoval po stránce hmotné, duchovní i personální. Koncem roku 1996 stoupl počet jeho členů ze čtrnácti (v r. 1991), z nichž bylo šest kněží, na sedmáct, z toho jedenáct kněží. Řádu byly navráceny některé nemovitosti, např. kostel sv. Petra na Poříčí, zámek v Dobřichovicích, ale podařilo mu získat zpět i některé movité památky²²⁴. Do pražského sídla řádu se navrátila většina knihovního fondu, pouze některé cenné exempláře zůstaly v péči Národní knihovny. Zčásti se řádu navrátily obrazy a vzácné sbírkové předměty²²⁵. V současnosti se křižovníci věnují především opravě svých objektů. V květnu 2011 byl slavnostně otevřen chrám Nanebevzetí Panny Marie v Chlumu sv. Maří, jehož dva roky trvající rekonstrukce proběhla za finanční pomoci norských fondů²²⁶. Pražský konvent byl postupně rekonstruován a některé jeho části byly pronajaty různým subjektům, mimo jiné zde našla umístění církevní dívčí škola nebo slepecká knihovna, ale mají zde sídlo například i právnické firmy či Muzeum Karlova mostu²²⁷. Řád vykovává duchovní správu na farách, podporuje sociální programy a přispívá na provoz Nemocnice Milosrdných sester sv. Karla Boromejského²²⁸. Řád dále podporuje studenty Teologické fakulty Univerzity Karlovy, členové řádu vedle pastorační činnosti vyučují na Teologické fakultě a poskytují kněžskou péči nemocným věřícím. Přibližně před pěti lety ještě existoval v Hradišti u Znojma křižovnícký domov důchodců pro kněze, který ale již zanikl²²⁹.

---

²²⁴ Tamtéž s. 55

²²⁵ Pučalík, Marek; osobní svědectví 2012

²²⁶ Tisková zpráva k slavnostnímu otevření poutního kostela Nanebevzetí Panny Marie [online] [cit. 2011-12-25]. Dostupné z <http://www.krizovnici.eu/projekty/projekt-obnovy-poutniho-arealu-chlum-svate-mari>

²²⁷ Pučalík, Marek; osobní svědectví 2012

²²⁸ Buben, Milan M.; *Rytířský řád křižovníků s červenou hvězdou*, s. 55.

²²⁹ Pučalík, Marek; osobní svědectví 2012

Roku 2001 se stal 47. křižovnickým velmistrem P. Jiří Kopejsko, O. Cr., a to nikoli tradičním způsobem – volbou, nýbrž jej jmenoval Svatý stolec a to na období šesti let²³⁰. Již po dvou letech byl jmenován delegátem Svatého stolce pro rytířský Řád křižovníků s červenou hvězdou pražský emeritní světící biskup Jaroslav Škarvada, který de facto převzal všechny pravomoci velmistra, kromě titulu velmistra, který zůstal Jiřímu Kopejskovi (OCr.). Důvodem tohoto jmenování byly dle Tiskového střediska České biskupské konference problémy uvnitř řádu²³¹. V roce 2010 mons. Škarvada zemřel.²³² Dne 20. června 2011 byl novým, již 48. velmistrem a generálem řádu jmenován Josef Šedivý.²³³ Kongregace pro instituty zasvěceného života a pro společnosti apoštolského života jej jmenovala na období šesti let. Opatskou benedikci udělil novému velmistrovi pražský arcibiskup a primas český Dominik Duka ve středu 14. září 2011 (viz příloha č. 9 m). Stalo se tak v roce osmistého výročí narození zakladatelky řádu, Svaté Anežky České²³⁴.

6 PROMĚNY ŘÁDU V PRŮBĚHU STALETÍ

V průběhu přípravy a studia materiálů k této práci, rovněž při vlastním výzkumu, jsem dospěla k závěru, že Rytířský řád křižovníků s červenou hvězdou se od svého založení proměnil v mnoha ohledech, daných dlouhým historickým vývojem společnosti i církve. Ve 20. století jej zasáhla, stejně jako celou církev, výrazná sekularizace společnosti. Na druhou stranu zde zůstalo několik stálých pilířů, které se ani za téměř osm

---

²³⁰ Jmenován nový velmistr nejstaršího českého řádu. [online] [cit. 2011-12-25]. Dostupné z <http://tisk.cirkev.cz/z-domova/jmenovan-novy-velmistr-nejstar-iho-ceskeho-radu/>

²³¹ Biskup Škarvada jmenován delegátem Svatého stolce pro řád křižovníků. [online] [cit. 2011-12-25]. Dostupné z <http://tisk.cirkev.cz/z-domova/biskup-skarvada-jmenovan-delegatem-svateho-stolce-pro-rad-kri-ovniku/>

²³² Zemřel biskup Jaroslav Škarvada. [online] [cit. 2011-12-25]. Dostupné z <http://tisk.cirkev.cz/lide-a-udalosti/zemrel-biskup-jaroslav-skarvada/>

²³³ Křižovníci mají nového velmistra.. [online] [cit. 2011-12-25]. Dostupné z <http://tisk.cirkev.cz/z-domova/krizovnici-maji-noveho-velmistra/>

²³⁴ Opatská benedikce 48. velmistra a generála Rytířského řádu Křižovníků s červenou hvězdou J. M. Mgr. PharmDr. Josefa Šedivého, O. Cr. z rukou pražského arcibiskupa a primase českého. [online] [cit. 2011-12-25]. Dostupné z <http://www.krizovnici.eu/>

set let nezměnily. Především je to osoba zakladatelky, Svaté Anežky České, která je řádem stále uctívána jako hlavní patronka řádu. Řád rovněž setrvává u Augustinovy řehole. Znak řádu tvoří od roku 1252 červený kříž s červenou hvězdou na černém pozadí. Ve znaku v průběhu staletí došlo ke změnám ve tvaru kříže, od 18. století je však zobrazován kříž osmihrotý, zvaný maltézský²³⁵. Výčet konstant zakončuje umístění sídla řádu, jež se nalézá stále „ad pedem pontis“, u paty mostu, i když původně se jednalo o patu Juditina mostu, jež stál několik metrů severněji než dnešní Karlův most.

6.1 Organizace a život křižovníků

Údaje k této kapitole jsem čerpala z příspěvku *Nynější stav řádu Josefa Hradce ve sborníku *Kniha památní na sedmisetleté založení českých křižovníků s č. hv. (1233-1933)**²³⁶ a doplnila je informacemi ze současnosti, získanými terénním výzkumem a v rozhovoru s převorem řádu P. PhDr. Markem Pučálíkem, O.Cr. (viz příloha č. 1).

Řád křižovníků se řídí, tak jako po celou dobu své existence, i v současné době řeholí sv. Augustina, doplněnou o stanovy řádu, nazývané Constitutiones.

Kdo se chtěl stát v roce 1933 členem řádu, musel se prokázat vysvědčením z gymnázia buď humánního nebo reformovaného. Absolventi střední školy, která nevyučovala řečtinu, museli vykonat zkoušku z tohoto jazyka. Po dvou týdnech, které měli uchazeči na rozmyšlenou, následovala bez dalších procedur oblačka. V konventní síni se shromáždili členové řádu žijící v řádovém domě a velmistr položil čekatelům několik otázek: zda je zrozen z manželského lože, nemá-li tělesné vady, je-li svobodný, zda nevyznává jiné náboženství a neučinil

²³⁵ Buben Milan; *Encyklopedie řádů, 1. díl*, s.133

²³⁶ Hradec, Josef; *Nynější stav řádu*, in Bělohlávek, Václav et al.; *Kniha památní na sedmisetleté založení českých křižovníků s č. hv.*, [online], Praha 1933, s. 299-316, [cit. 2012-03-15]. Dostupný z: <http://kramerius.mlp.cz/kramerius/MShowMonograph.do?id=1733>

jiné sliby, zda není ke vstupu do řádu nucen či nevstupuje ze strachu a nemá-li dluhy. Pokud odpověď na některou z uvedených otázek byla kladná, nemohl být přijat. V opačném případě byl uchazeč oblečen do řádového roucha a následující rok strávil v řádu jako novic pod dohledem novicmistra. V této době se novic musel seznámit s Augustinovou řeholí, řádovým statutem, dějinami řádu a systémem modliteb, zvaných církevní hodinky. Denně musel rozjímat a o svém rozjímání napsat zprávu. Novic, ať už české či německé národnosti musel umět oba jazyky, neuměl-li, musel se je doučit. Po ročním noviciátu složil jednoduché sliby a další tři roky, kdy již byl klerikem, měl povinnost univerzitního studia teologie. Po těchto třech letech dává velmistr hlasovat mezi členy řádu o způsobilosti kleriků státi se navždy členy řádu. Pokud většina hlasujících souhlasila, konal se slavnostní obřad slavných slibů, který byl spojen se slavnostním průvodem a veřejným obřadem v řádovém kostele.

Uvedený systém je užíván i v současnosti s drobnými odchylkami, například velmistr vede s uchazečem nejprve osobní pohovor, neboť někteří adepti se pro členství řádu rozhodují v mimořádných životních situacích, které časem pomínou a pohled uchazeče na vstup do řádu se změní. Obláčka v dnešní době probíhá v kapitulní síni. V současnosti má řád čtrnáct členů se slavnými sliby, kteří jsou všichni vystudovanými teology a jednoho klerika po složení časných slibů (tento termín označuje dřívější jednoduché sliby).

Řádovými hodnostáři byli v roce 1933 převor, generální vikář, řádoví rádcové, poradní sbor, tajemník, knihovník, novicmistr, důchodní, provisor a archivář, posledně uvedenou funkci vykonával tajemník. V dnešní době má řád při podstatně nižším počtu členů převora, novicmistra, a poradní sbor velmistra tvořený čtyřmi konzultory a prokurátorem. Řád zaměstnává rovněž civilní zaměstnance.

Volbu velmistra řídili mezi světovými válkami dva komisaři arcibiskupské konsistoře. Před volbou každý volič obdržel arch se jmény všech bratří. V den volby se nejprve konala slavnostní mše, po níž se všichni přemístili do volební síně. Po příchodu do volební síně se první komisař nejprve vykázal plnou mocí arcibiskupa a zeptal se generálního vikáře, zda byli k volbě pozváni všichni bratři. Poté shromážděné sečetl a vyzval je k volbě. Voliči poté postupně přistupovali ke stolu s kalichem, do nějž vkládali jméno voleného. Tři zvolení sčítatelé hlasů pak, každý jednotlivě hlasy sečetl a svůj zápis předal komisaři, který zkontroloval, zda se zápisy shodují. Po zjištění výsledku volby se komisař zeptal přítomných, zda chtějí slyšet jméno nového velmistra. Souhlas shromážděných byl následován vyslovením jména zvoleného a dotazem, zda jmenovaný volbu přijímá. Následovalo sepsání krátké zprávy o výsledku volby a její odeslání arcibiskupovi. Volba byla zakončena slavnostním obřadem. Později byl velmistr potvrzen v úřadě papežem a hlavou státu.

Od konce druhé světové války se konala pouze jedna volba velmistra, další velmistři již byli jmenováni. Po jmenování přijali při slavnostním aktu opatskou benedikci z rukou arcibiskupa.

Pokud jde o oslovování členů řádu mezi sebou, zatímco v minulosti platila přísnější pravidla, kdy si členové vykali a oslovovali se pane, dnešní vztahy jsou méně formální a tykání není mezi křižovníky vzácností.

Modlení církevních hodinek se v minulosti odehrávalo dle zvláštního rozpisu s ohledem na den v týdnu a také dle dalších okolností, např. každého 26. srpna se sloužila mše za velmistra Pospíchala. Dnes probíhá modlení církevních hodinek třikrát denně – vždy ráno, v poledne a večer.

Pohřebištěm křižovníků je starý hřbitov v Hloubětíně, jenž byl mezi prvními vesnicemi, darovanými řádu královnou Konstancií v roce jeho založení.

6.2 Činnost řádu

Pokud jde o členstvo řádu, organizační uspořádání se do dnešních dnů příliš nezměnilo, spíše se přizpůsobilo sníženému počtu bratří. V roce sedmistého výročí založení řádu, tedy roku 1933, měl řád šedesát kněží a dvanáct kleriků s jednoduchými sliby²³⁷. V současnosti má řád patnáct členů, z toho jednoho klerika s časnými sliby²³⁸. I když osobně se dnešní bratři věnují spíše duchovní a pedagogické činnosti, pozoruhodným se jeví zjištění, že nedošlo k nijak výrazné změně v zaměření řádu.

Zárodkem řádu bylo špitální bratrstvo, jehož hlavním posláním byla péče o nemocné, chudé a pocestné. Tato činnost byla i předním zájmem rytířského řádu johanitů, jenž byl pro křižovníky s červenou hvězdou vzorem. Proto bratrstvo ani po své přeměně na církevní řád a ještě pozdějším přejmenování na Řád křižovníků s červenou hvězdou a doplňujícím označení „ordo militaris“ nijak významně nezměnilo svou charitativní činnost. K jejímu výraznému útlumu došlo až po husitských válkách, které křižovníky, ale i ostatní řády a katolickou církev jako celek, připravily o majetek do té míry, že se na péči o nebohé nedostávaly prostředky. V letech 1561 až 1694 řád nesl břímě provozních nákladů arcibiskupského stolce. Díky pečlivě vedenému deníku velmistra Pospíchala si můžeme udělat představu o charitativní činnosti pražského domu v 17. století. Almužnu dostávalo třicet čtyři osob, z nichž devatenáct bylo ubytovaných v domě a ostatní příjemci almužny se zdržovali mimo dům. Všichni tito lidé dostávali denně půl libry masa se zeleninou, libru chleba a tři žejdlíky piva. Tito lidé nevykonávali pro řád žádnou práci. Kromě těchto osob řád živil i několik studentů²³⁹. Ještě ve 20. století řád pokračoval ve svých objektech, ale i mimo ně, v péči o staré a nemocné, převážně řádové služebníky. I když přímá péče o potřebné před přibližně

---

²³⁷ Buben, Milan M.; *Rytířský řád křižovníků s červenou hvězdou*, s. 50

²³⁸ Pučalík Marek; *osobní svědectví* 2012

²³⁹ Bělohlávek, Václav; *Působnost v hospitalnictví in Kniha památní na sedmisetleté založení českých křižovníků s č. hv. (1233-1933)*, Praha 1933, s. 65-96

pěti lety skončila, řád nadále přispívá finančně na nemocenskou a sociální péči a pokračuje i v podpoře studentů²⁴⁰.

6.3 Sídlo řádu

Ačkoli původní podobu sídla dnes neznáme, víme, že výrazem „špitál“ bylo označováno řádové sídlo včetně kláštera a tento celek byl zasvěcen Duchu svatému. Kostel byl od počátku zasvěcen sv. Františku z Assisi. Původní sídlo bylo pravděpodobně prosté, vystavěné převážně ze dřeva. Stavba vytvářela společně s kostelem čtvercové nádvoří. První kostel stál v místech dnešního svatostánku, ale byl bezpochyby menších rozměrů. Poté, co během povodní v roce 1342 Juditin most spadl, začalo se jižně od bývalého Juditina mostu se stavbou nového, Karlova mostu (viz příloha č. 9 j). Pilíř Juditina mostu je však stále součástí stavby sídla řádu a je přístupný návštěvníkům Muzea Karlova mostu (viz příloha č. 9 i). Sídlo řádu, vystavěné převážně ze dřeva, poprvé vyhořelo v r. 1316, druhý požár se zhoubnými následky přišel v den smrti Karla IV. (r. 1378) a tak další přestavba již byla provedena z kamene. Objekt obsahoval i hospodářské zázemí – velkou obilnici, pekárnu, stáj pro koně, krmník pro vepře, volárnu, pivovar a sladovnu, kolnu na vozy a hospodářské potřeby²⁴¹.

Zde činím malou odbočku ke křižovnickému probošství s poutním kostelem v Chlumu sv. Maří, kde jsem při prohlídce objektu rovněž našla v přízemních prostorách probošství zpustlé kompletní hospodářské zázemí, jež poskytovalo ubytovaným potravinovou soběstačnost.

Nyní ale zpět k pražské komendě. Ta prošla v průběhu staletí mnoha stavebními úpravami a opravami, z nichž stojí za zmínku několik dále uvedených úprav a oprav. V období postulace stavitelská činnost u

---

²⁴⁰ Pučalík, Marek; osobní svědectví 2012

²⁴¹ Sádlo, Vojtěch; *Klášter křižovníků s červenou hvězdou v Praze*, in Památky archeologické, Praha 1933, ročník 39, sešit 1 – 4, str. 33-46

křížovníků stagnovala, až teprve arcibiskup (a velmistr) hrabě Harrach se odvážil začít s přestavbou křížovnických budov v době třicetileté války. Práce uspěli roku 1648 Švédové, kteří obstarali stržení staré stavby. Po odklizení sutin bylo se stavbou nových budov započato v roce 1661 stavitelem Karlem Luragem. Současně se stavbou nového sídla probíhala i stavba nového kostela, kterou provedl Jean Baptiste Mathey. Ve třicátých letech 18. století bylo provedeno rozšíření konventu pod vedením Kiliána Ignáce Dienzenhofera, ve století 19. proběhla důkladná přestavba generalátu, v jehož 2. a 3. patře byla vestavěna kapitulní síň, vyzdobená Josefem Navrátilem (viz příloha č. 9 f). Při zatím poslední přestavbě v letech 1910 – 1912 byly kromě generalátu všechny budovy strženy a přestavěny²⁴².

Dnes zaujímá objekt sídla řádu křížovníků v Praze rozlehlý komplex budov, ohraničený Křížovnickým náměstím, Křížovnickou ulicí, Platněrskou ulicí a Vltavou. Řád využívá poměrně malou část svých prostor, většina plochy je pronajímána.

6.4 Ekonomické zajištění řádu

Ke změnám rozhodně došlo v majetkových poměrech řádu. V počátečním období své existence, až do husitských válek, byl křížovnický řád významným a dobře finančně zajištěným společenstvím a to díky štědrým donacím aristokratických hříšníků. Jen přehled řádových statků, uvedený v potvrzovací listině Václava I. z roku 1253 zabírá v Bělohávkových Dějinách řádu téměř čtyři strany²⁴³. V letech 1252-1342 směl řád vybírat na mostě mýtné, ale také měl povinnost zajišťovat údržbu a opravy mostu. Po zhroucení Juditina mostu a následném dokončení dnešního Karlova mostu, se křížovníkům snížily příjmy z almužen kolemjdoucích (z důvodu větší vzdálenosti nového mostu od

---

²⁴² Tamtéž

²⁴³ Bělohávek, Václav; Pražský konvent in *Dějiny českých křížovníků s červenou hvězdou*, s. 23-26

řádového sídla), ty však zřejmě ekonomickou situaci řádu nemohly ohrozit.

I když v současnosti se mezi obyvatelstvem českých zemí najde jen málo těch, kteří by si chtěli předplatit spásu své duše, a mýtné na mostě je dávnou historií, nájemné z nebytových prostor v rozlehlém sídle řádu v centru hlavního města, navíc v bezprostřední blízkosti Karlova mostu, umožňuje křižovníkům financovat nejen opravy nemovitostí, ale i zdravotnické zařízení a vybrané sociální projekty. Stejně jako ve středověku i v dnešní době řád podporuje studenty teologie²⁴⁴. Kromě svého sídla je řád křižovníků majitelem dalších nemovitostí, zejména kostelů s farami, zámku Dobřichovice, kláštera v Českém Krumlově (viz příloha č. 2) a dále komendy ve Vídni²⁴⁵. Náklady na provoz a údržbu majetku jsou pro řád bezpochyby značným břemenem.

7 ZÁVĚR

Dějiny i přítomnost křižovnického řádu odrážejí dějiny a přítomnost českých zemí, stejně jako i církve. Pracovními postupy, kterými byla kompilace a komparace zdrojů a terénní výzkum v místě sídla řádu a jednoho z jeho významných center, poutního kostela Nanebevzetí Panny Marie a sv. Maří Magdaleny v Chlumu sv. Maří, jsem se podrobně seznámila s historií řádu a jeho současností i se širšími souvislostmi, jež jeho vývoj ovlivňovaly. Řád ze skromných začátků vystoupal na vrchol, po němž následoval pád v době husitských bouří a následné reformace. Další vzestup přišel v době protireformační a poté již následoval postupný pokles jeho moci a slávy. Navzdory všem překážkám, které řád potkaly v době jeho existence a zejména pak ve 20. století, řád nezanikl, ale proměny jsou na něm zřetelné.

---

²⁴⁴ Pučalík, Marek; osobní svědectví 2012

²⁴⁵ Tamtéž

Symbolika ani duchovní zaměření řádu neprošly změnami, jež by stály za podrobnější rozbor. Zásadně se však změnila podstata společenství. Přeměna původního špitálního bratrstva na církevní řád papežskou bulou Omnipotens Deus se udála na prosby jeho zakladatelky Anežky zřejmě z důvodu stanovení závazných pravidel a řehole. Rozkvět řádu zastavily až husitské bouře a následná reformace, další vzestup přišel až s barokem a rekatolizací společnosti. V té době, roku 1675, potvrdil papež Klement X. řádu rytířský titul. Výraznou změnu v zaměření řádu způsobilo husitství. Zatímco zpočátku své existence řád kladl důraz na špitální činnost, husitská revoluce jej zpusťšením špitálů donutila přeorientovat se více na duchovní péči. Další omezení špitálního působení, ale i řeholnictví vůbec, přineslo osvícenství. Ve 20. století přišlo ohrožení existence řádu, jež byla v období socialismu zachráněna pouze díky činnosti vídeňské komendy.

Proměny, jimiž křižovnický řád prošel za dobu svého trvání, které se již blíží osmi stům let, nelze oddělit od historie a proměn celé společnosti. Přes veškeré úsilí dnešní člověk nedokáže uchopit středověký způsob uvažování, podřízený ve všech ohledech pravomoci církve.

Na druhou stranu jsou z historie řeholních řádů všeobecně, nejen řádu křižovnického, patrné mocenské, ale i obyčejné lidské touhy, které stejně jako dnes i v minulosti ovlivňovaly dějiny. Na jejich průběhu můžeme sledovat, jak jsou ve všech historických obdobích původní čisté ideály postupně zatlačovány do pozadí a dopředu vystupují ryze materiální aspekty, jež časem dosáhnou stupně podněcujícího bouřlivou reakci. Dějiny však přinášejí i příznivé zjištění, že po pádu přichází obroda.

8 PODĚKOVÁNÍ

Za pomoc a konzultace při přípravě a zpracování diplomové práce děkuji:

Vedoucí práce Mgr. Dagmar Demjančukové, CSc., převorovi Rytířského řádu křižovníků s červenou hvězdou P. PhDr. Marku Pučálíkovi, O. Cr., bývalému velmistrovi řádu P. Mgr. Jiřímu Kopejskovi, O.Cr. a Vlastimilu Onderkovi, řediteli Správy majetku Řádu.

9 SEZNAM POUŽITÉ LITERATURY A PRAMENŮ

LITERATURA

Batěk, Emanuel; *Břevnov pod hvězdou*, [online], Praha 1898, vlastní náklad, ISBN není, [cit. 2012-03-08]. Dostupný z:
http://kramerius.mlp.cz/kramerius/MShowByAuthor.do?author=Bat%C4%9Bk_Emanuel

Bělohlávek, Václav; Konvent pražský, in Bělohlávek, Václav, Hradec, Josef; *Dějiny českých křižovníků s červenou hvězdou*, Praha 1930, Řád českých křižovníků, ISBN není.

Brooke, Christopher; *Evropa ve středověku v letech 962-1154*, 1. vyd., Praha 2006, Vyšehrad, ISBN 80-7021-831-2

Buben, Milan M.; *Rytířský řád křižovníků s červenou hvězdou*, 1. vyd., Mělník 1996, LINPA, ISBN není.

Buben, Milan; *Encyklopedie řádů a kongregací v českých zemích II. díl/2. svazek Mnišské řády*, 1. vyd. Praha 2004, Libri, s.40, ISBN 80-7277-087-X

Buben, Milan; *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích, III. díl/I. svazek, Žebravé řády*, 1. vyd., Praha 2006, Libri, ISBN 80-7277-088-8

Buben, Milan; *Encyklopedie řádů, kongregací a řeholních společností katolické církve v českých zemích, 1. díl, Řády rytířské a křižovníci*, dotisk 1. vyd., Praha 2009, Libri, ISBN 978-80-7277-085-4

Clauss, Manfred; *Konstantin Veliký*, 1. vyd., Praha 2005, Vyšehrad, ISBN 80-7021-734-0

Collins, Roger; *Evropa raného středověku 300 – 1000*, 1. vyd., Praha 2005, Nakladatelství Vyšehrad, ISBN 80-7021-660-3

Čornej, Petr, Čornejová, Ivana, Rada, Ivan, Vaníček, Vratislav; *Dějiny země koruny české I.*, 9. vyd., Praha, Litomyšl 2003, Paseka, ISBN 80-7185-605-3

Eusebios z Kaisareie; O životě zvěčnělého císaře Konstantina, in Clauss, Manfred; *Konstantin Veliký*, 1. vyd., Praha 2005, Vyšehrad, ISBN 80-7021-734-0

Gurevič, Aron J.; *Kategorie středověké kultury*, 1. vyd., Praha 1978, Mladá fronta, ISBN není

Harries, Richard, Mayr-Harting, Henry; *Dva tisíce let křesťanství*, 1. vyd., Brno 2010, CDK, ISBN 978-80-7325-221-2

Hradec, Josef; Konvent vratislavský, in Bělohlávek, Václav, Hradec, Josef; *Dějiny českých křižovníků s červenou hvězdou*, Praha 1930, Řád českých křižovníků, ISBN není.

Hradec, Josef; Nynější stav řádu, in Bělohlávek, Václav et al.; *Kniha památní na sedmisetleté založení českých křižovníků s č. hv.*, [online], Praha 1933, [cit. 2012-03-15]. Dostupný z: <http://kramerius.mlp.cz/kramerius/MShowMonograph.do?id=1733>

Hrudníková, Mirjam; *Řeholní život v českých zemích, Řeholní řády a kongregace, sekulární instituty a společnosti apoštolského života v České republice*, 1. vyd., Kostelní Vydří 1997, Karmelitánské nakladatelství, ISBN 80-7192-222-6

Joachimová, Jiřina; Blahoslavená Anežka Česká in *Bohemia Sancta, životopisy českých světců a přátel Božích*, Praha 1990, Zvon, 2. vydání, ISBN 80-7113-032-X

Kadlec, Jaroslav; *Přehled českých církevních dějin 1*, Praha 1991, Zvon, ISBN není

Kniha svatých, Ilustrovaná encyklopedie den po dni, Weldon Owen Pty Ltd., [překlad Mahulena Červená, Jan Hlavička], 1. české vyd., Praha 2011, Svojtka & Co., ISBN 978-80-256-0558-5

Kortus, Oldřich; *Cheb a okolí za saského vpádu v letech 1631 a 1632*, [online], in *Sborník muzea Karlovarského kraje* č. 16/2008, s. 101 [cit. 2012-03-15]. Dostupné z: <http://www.muzeumcheb.cz/sbornik/obsah/pdf/2007/kortus.pdf>

Kybal, Vlastimil; *Svatá Anežka Česká*, 1. vyd., Brno 2001, L. Marek, , ISBN 80-86263-14-2

Lawrence, Hugh; *Dějiny středověkého mnišství*, Brno 2001, 1. vyd., CDK , ISBN 80-85959-88-7

Lorenz, Willy; *Die Kreuzherren mit dem roten Stern*, Königstein 1964, Königsteiner Institut für Kirchen- und Geistesgeschichte der Sudetenländer e. V., ISBN není

Mundy, John Hine; *Evropa vrcholného středověku 1150-1300*, 1. vyd., Praha 2008, Nakladatelství Vyšehrad, , ISBN 978-80-7021-927-0

Nicole, David; *Rytíři řádu Johanitů*, 1. vyd., Brno 2010, Computer Press, s.3-5, ISBN 978-80-251-2813-8

P.; Kterak pražští křižovníci dostali se ke kostelu sv. Karla ve Vídni, [online], *Časopis katolického duchovenstva*, 1919/1+2, str. 83, [cit. 2012-03-15]. Dostupný z: <http://depositum.cz/knihovny/ckd/strom.clanek.php?clanek=6869>

Petráň, Josef; *Dějiny hmotné kultury I (1)*, 1. vyd., Praha 1985, Státní pedagogické nakladatelství, ISBN není

Pospíšilová, Ludmila; Anežka a její boj o řeholi, in Polehla, Petr, Hojda, Jan, *Církev, žena a společnost ve středověku Sv. Anežka Česká a její doba*, 1. vyd., Ústí nad Orlicí 2010, ISBN 978-80-7405-082-4

Pučalík, Marek, Sv. Anežka Přemyslovna (1211-1282), zakladatelka řádu křižovníků s červenou hvězdou in Polehla, Petr, Hojda, Jan; *Církev, žena a společnost ve středověku*, Sv. Anežka Česká a její doba, 1. vyd., Ústí nad Orlicí 2010, , s.43, ISBN 978-80-7405-082-4

Sádlo, Vojtěch; *Klášter křižovníků s červenou hvězdou v Praze*, in Památky archeologické, Praha 1933, ročník 39, sešit 1 – 4, str. 33-46

Vaníček, Vratislav; *Velké dějiny země Koruny české, sv.II 1197-1250*, 1.vyd., Praha a Litomyšl 2000, Ladislav Horáček – Paseka, s. 102-109

Vučka, Tomáš; *Svatý Ivan - první český zálesák?*, [online], in: Katolický týdeník, příloha Perspektivy 06/2005, [cit. 2012-03-05]. Dostupné z: <http://www.katyd.cz/index.php?cmd=page&type=11&article=1506>

Zlámal, Bohumil; Slovanští apoštolové svatí Konstantin – Cyril a Metoděj, in Kadlec, Jaroslav; *Bohemia Sancta*, 2. vyd., Praha 1990, ZVON, ISBN není

ELEKTRONICKÉ ZDROJE

Catholic encyclopedia; *Abbot*, [online], © 2009 by Kevin Knight, [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: <http://www.newadvent.org/cathen/01015c.htm>

Catholic encyclopedia; *Cassiodorus*, [online], © 2009 by Kevin Knight, [cit. 2012-03-10]. Dostupné z: <http://www.newadvent.org/cathen/03405c.htm>

Česká provincie řádu sv. Augustina; *Spiritualita sv. Augustina* [online], © 2005–2011, [cit. 2012-02-27]. Dostupné z <http://www.augustiniani.cz/sv-augustin/spiritualita-sv-augustina>

Česká provincie řádu sv. Augustina; *Život sv. Augustina* [online], © 2005–2011, [cit. 2012-02-27]. Dostupné z: <http://www.augustiniani.cz/sv-augustin/zivot-sv-augustina-aurelius-augustinus-354-430>

Klášteř sester klarisek; *Klarisky v českých zemích*, [online], © 2008-12, [cit. 2012-03-06]. Dostupné z: <http://www.klarisky.cz/pages/cs/klarisky-v-ceskych-zemich.php>

Klášteř sester klarisek; *Náš klášteř - společenství*, [online], © 2008-12, [cit. 2012-03-06]. Dostupné z: <http://www.klarisky.cz/pages/cs/nas-klaster---spolecenstvi.php>

Provincie Řádu minoritů v České republice sv. Cyrila a Metoděje; *Dějiny řádu v ČR*, [online], © 2012, [cit. 2012-02-27]. Dostupné z: <http://www.minorite.cz/minorite-v-cr/dejiny-radu-v-cr/>

Rytířský řád křižovníků s červenou hvězdou; *Tisková zpráva k slavnostnímu otevření poutního kostela Nanebevzetí Panny Marie* [online] © 2009 [cit. 2011-12-25]. Dostupné z: <http://www.krizovnici.eu/projekty/projekt-obnovy-poutniho-arealu-chlum-svate-mari>

Rytířský řád křižovníků s červenou hvězdou; *Opatská benedikce 48. velmistra a generála Rytířského řádu Křižovníků s červenou hvězdou J. M. Mgr. PharmDr. Josefa Šedivého, O. Cr. z rukou pražského arcibiskupa a primase českého*. [online] [cit. 2011-12-25]. Dostupné z <http://www.krizovnici.eu/>

Slovanská benediktinská kongregace sv. Vojtěcha; *„Benediktinský řád“, kongregace, konfederace*, [online], [cit. 2012-03-08]. Dostupný z: <http://www.benediktini.cz/kongregace.html>

Tiskové středisko České biskupské konference; *Jmenován nový velmistr nejstaršího českého řádu*. [online] © 2012 [cit. 2011-12-25]. Dostupné z: <http://tisk.cirkev.cz/zdomova/jmenovan-novy-velmistr-nejstar-iho-ceskeho-radu/>

Tiskové středisko České biskupské konference; *Biskup Škarvada jmenován delegátem Svatého stolce pro řád křižovníků*. [online] © 2012 [cit. 2011-12-25]. Dostupné z

<http://tisk.cirkev.cz/z-domova/biskup-karvada-jmenovan-delegatem-svateho-stolce-pro-rad-kri-ovniku/>

Tiskové středisko České biskupské konference; *Zemřel biskup Jaroslav Škarvada*. [online] © 2012 [cit. 2011-12-25]. Dostupné z <http://tisk.cirkev.cz/lide-a-udalosti/zemrel-biskup-jaroslav-skarvada/>

Tiskové středisko České biskupské konference; *Křižovníci mají nového velmistra..* [online] © 2012 [cit. 2011-12-25]. Dostupné z <http://tisk.cirkev.cz/z-domova/krizovnici-maji-noveho-velmistra/>

INFORMACE ZÍSKANÉ OSOBNÍM KONTAKTEM

Téma: Současná podoba Rytířského řádu křižovníků s červenou hvězdou,

rozhovor s P. PhDr. Markem Pučálíkem, O. Cr., převorem řádu křižovníků v sídle řádu, Praha 23. 3. 2012., záznam viz příloha č. 1

10 RESUMÉ

This work is focused on history of Knights of the Cross with the Red Star which is the only men's order of Czech origin. The aim of research was particularly to find out changes of order in the course of its existence, the result then is giving a definition of those changes.

The text is concluded by pronouncing the principal changes, which were always closely connected with external circumstances. Despite the fact that the original idea of monastic life was an escape from surrounding world, history shows penetrating political and social twists to monastic life and the Church itself too. By the time of founding the order, in the middle European space there were above all the power fights influencing the history of Knights of the Cross with the Red Star, further on the Hussite movement in 15th century, religion reformation one hundred years later, the Enlightenment reign of emperor Josef II. and communist politics after the Second World war accompanied with vast secularisation of society in Czech lands.

11 PŘÍLOHY

Seznam příloh:

1. Záznam rozhovoru s převorem řádu křižovníků, P. PhDr. Markem Pučálíkem, O. Cr.
2. Přehled nemovitého majetku křižovnického řádu v současnosti (odsouhlasen elektronicky dne 11. 4. 2012 ředitelem Správy majetku řádu Vlastimilem Onderkou)
3. Mapka působišť řádu z roku 1933 (zdroj: Bělohávek, Václav, Hradec, Josef; *Dějiny českých křižovníků s červenou hvězdou*, Praha 1930, Řád českých křižovníků, ISBN není)
4. Řehole sv. Augustina (Zdroj: Česká provincie řádu sv. Augustina; Řehole sv. Augustina [online], © 2005–2011, [cit. 2012-02-27]. Dostupné z: <http://www.augustiniani.cz/sv-augustin/rehole-naseho-svateho-otce-augustina>
5. Kopie Papežské buly Omnipotens Deus (Zdroj: Bělohávek, Václav et al.; *Kniha památní na sedmisetleté založení českých křižovníků s č. hv.*, [online], Praha 1933, [cit. 2012-03-15]. Dostupný z: <http://kramerius.mlp.cz/kramerius/MShowMonograph.do?id=1733>)
6. Kopie Prvního listu sv. Kláry sv. Anežce České (Zdroj: Bělohávek, Václav et al.; *Kniha památní na sedmisetleté založení českých křižovníků s č. hv.*, [online], Praha 1933, [cit. 2012-03-15]. Dostupný z: <http://kramerius.mlp.cz/kramerius/MShowMonograph.do?id=1733>)
7. Kopie Listiny pražského biskupa Mikuláše o křižovnickém znaku (Zdroj: Bělohávek, Václav et al.; *Kniha památní na sedmisetleté založení českých křižovníků s č. hv.*, [online], Praha 1933, [cit. 2012-03-15]. Dostupný z: <http://kramerius.mlp.cz/kramerius/MShowMonograph.do?id=1733>)
8. Úryvek z díla *Prodromus gloriae Pragenae* J. F. Hammerschmidta s českým překladem (Zdroj: Pučalík, Marek; Sv. Anežka Přemyslovna (1211-1282), zakladatelka řádu křižovníků s červenou hvězdou in Polehla, Petr, Hojda, Jan; *Církev, žena a společnost ve středověku*, Sv. Anežka Česká a její doba, 1. vyd., Ústí nad Orlicí 2010, s.43, ISBN 978-80-7405-082-4. Překlad z latiny: YES, překlady a tlumočení s. r. o.)
9. Obrazové přílohy
  - a) Znak Rytířského řádu křižovníků s červenou hvězdou
(Zdroj: Farnost Františkovy Lázně, dostupný z: <http://fu-frl.hyperlink.cz/krizovnici.html>)
  - b) Znak Rytířského řádu křižovníků s červenou hvězdou po barokní úpravě
(Zdroj: Farnost Františkovy Lázně, dostupný z: <http://fu-frl.hyperlink.cz/krizovnici2.html>)
  - c) Znak velmistra
(Zdroj: Rytířský řád křižovníků s červenou hvězdou; dostupný z: <http://www.krizovnici.eu/znak-velmistra>)
  - d) Oděv křižovníků a velmistra – foto z volby nového velmistra řádu v roce 2011
(Zdroj: Rytířský řád křižovníků s červenou hvězdou; dostupný z: <http://www.krizovnici.eu/fotogalerie>)

e) Sídlo řádu v Platnéřské ulici v Praze – foto autorka

f) Kapitulní síň v sídle řádu – foto autorka

g) Kostel sv. Františka v Assisi na Křižovnickém náměstí v Praze – foto autorka

h) Kostel sv. Karla Boromejského ve Vídni

(Zdroj: Karlskirche Wien, dostupný z:

<http://www.karlskirche.at/bilder/medien/bild15.jpg>)

i) První oblouk Juditina mostu ve stavebních základech sídla řádu – foto autorka

j) Model stavby nového (dnes Karlova) mostu vedle Juditina mostu – foto autorka

k) Vratislavská komenda (Zdroj: Bělohlávek, Václav et al.; *Kniha památní na sedmisetleté založení českých křižovníků s č. hv.*, [online], Praha 1933, [cit. 2012-03-15]. Dostupný z: <http://kramerius.mlp.cz/kramerius/MShowMonograph.do?id=1733>)

l) Sv. Anežka Česká – zakladatelka řádu (kopie plakátu výstavy Svatá Anežka Česká Princezna a řeholnice)

m) Opatská benedikce současného velmistra

(Zdroj: Rytířský řád křižovníků s červenou hvězdou, dostupný z:

<http://www.krizovnici.eu/fotogalerie>)

Příloha č. 1

Téma:

Současná podoba Rytířského řádu křižovníků s červenou hvězdou

rozhovor s P. PhDr. Markem Pučálíkem, O. Cr., převorem řádu křižovníků v sídle řádu, Praha 23. 3. 2012.

Tazatel: Hana Bašková

I. Organizační struktura a činnost řádu

H.B.: „Jaká je nes organizační struktura řádu?“

M.P.: „První je velmistr, po něm převor, dále novicmistr a podpřevor – to je nyní sloučená funkce a pak poradní sbor velmistra, který je tvořen čtyřmi konzultanty a prokurátorem.“

H.B.: „Kolik členů má řád v těchto dnech?“

M.P.: „Čtrnáct členů se slavnými sliby, jeden klerik s časnými sliby a dva postulanti“

H.B.: „Jsou mezi nimi i laici?“

M.P.: „Členové se slavnými sliby jsou všichni vystudovaní teologové, u ostatních tomu tak není.“

H.B.: „Jakou procedurou prochází uchazeč o členství v řádu?“

M.P.: „Prvním krokem je rozhovor s velmistrem, který má za účel zjistit závažnost motivace uchazeče, následuje postulát, jakási čekací doba, přibližně tříletá, kdy postulant plní zadané úkoly. Po této době následuje obláčka...“

H.B.: „Je to nějaký slavnostní obřad?“

M.P.: „Je to poměrně jednoduchý obřad v kapitulní síni, kde postulant přijme řeholní roucho a poté následuje bohoslužba slova. Obláčkou se postulant stává novicem, po roce skládá časné sliby a po dalších třech letech věčné sliby. Před těmito jednotlivými kroky probíhají rozhovory s velmistrem – v období časných slibů si klerik ještě může rozmyslet své rozhodnutí, věčné sliby jsou nevratné.“

H.B.: „Vím o případu, kdy se člen Vašho řádu oženil – jak jsou řešeny tyto situace?“

M.P.: „Může požádat Řím o laicizaci, svěcení mu zůstává.“

H.B.: „Jak se členové řádu oslovují mezi sebou, jak oslovují velmistra?“

M.P.: „Za první republiky si členové vykali a oslovovali se pane, dnes jsou vztahy méně formální, vykají zpravidla jen mladí členové starším, velmistra oslovují pane velmistře.“

H.B.: „Žijí členové společně v klauzuře nebo na přidělených farnostech?“

M.P.: „V pražském sídle žije velmistr, převor, novicmistr a studenti teologie, které podporujeme, ostatní členové žijí tam, kde vykonávají duchovní správu.“

H.B.: „Dodržují členové řádu, žijící v jeho sídle, společné modlitby?“

M.P.: „Ano, třikrát denně – ranní chvály, polední modlitbu a večerní nešpory.“

H.B.: „Jakými činnostmi se členové řádu dnes zabývají?“

M.P.: „Vedle spravování řádu je to pastorece ve svěřených farnostech, výuka – já třeba učím...“

H.B.: „Na teologické fakultě?“

M.P.: „Ano. Někteří členové poskytují kněžskou péči nemocným. Řád provozoval ještě před II. světovou válkou pět špitálů. Poslední z nich v Hradišti u Znojma zanikl přibližně před pěti lety – byl to jakýsi domov důchodců pro kněze.“

H.B.: „Slyšela jsem, že řád podporuje Nemocnici pod Petřínem, kterou provozuje Kongregace milosrdných sester sv. Karla Boromejského, jakou formu má tato podpora?“

M.P.: „Obvykle je to tak, že když řád něco konkrétního potřebuje, požádá nás.“

II. Nemovitosti řádu a duchovní správa na farnostech

H.B.: „Jaký název považujete za správný pro sídlo řádu – občas se setkávám s výrazem klášter, ale myslím, že to není správně...“

M.P.: „Není to správně, dříve se běžně říkalo špitál, ale správně je komenda.“

H.B.: „Jaké je dnes využití tohoto objektu?“

M.P.: „Je tu katolická dívčí škola, právní firmy, skauti, Muzeum Karlova mostu, nemám úplný přehled...“

H.B.: „Ve které části sídlilo za války gestapo a ve skteré za komunismu StB?“

M.P.: „Gestapo i StB využívaly celý objekt.“

H.B.: „Jak to dopadlo se sbírkami řádu, zabavenými komunisty? - cennostmi, knihovnou a obrazárnou řádu?“

M.P.: „Některé předměty se vrátily, jiné zmizely. Většina knihovny je zpět, některé cenné kusy opatruje Národní knihovna.“

H.B.: „Jak je to s ostatními nemovitostmi – které dnes patří řádu a kde vykonává řád duchovní správu?“

M.P.: „Tuto evidenci zcela si přesně nepamatuji, ale řádu patří kromě pražského sídla pražské kostely sv. Petra, Ďáblice a Slivenec, mimo Prahu je to v Čechách Loket, Karlovy Vary, Tachov, Františkovy Lázně, Chlum sv. Maří, Nový Knín, Klučenice a Unhošť, na Moravě Hradiště u Znojma, Větěřov, Mašovice a Popice. Ne všude ale vykonávají pastorece členové řádu, naopak vykonáváme duchovní správu i ve

farnostech, které nejsou majetkem řádu, například v Litoměřicích nebo ve Vídni stále spravujeme kostel Karla Boromejského, který ale řádu nepatří.“

H.B.: „A co zámek Dobřichovice a klášter v Českém Krumlově?“

M.P.: „Zámek v Dobřichovicích je majetkem řádu, klášter v Českém Krumlově také – minorité jej chtěli prodat.“

H.B.: „Ráda bych si ještě ujasnila jak je to s relikvií Anežky – některé zdroje se zmiňují o zubu, jiné o části čelisti, umístěné v relikviáři, který je nyní na výstavě v Anežském klášteře.“

M.P.: „V minulosti španělští králové sbírali relikvie a ukládali je v El Escorialu. Odtud byly do Čech věnovány obě relikvie – zub a část čelisti sv. Anežky. Zub je uchováván v kostele sv. Františka. V relikvii, kterou jste viděla na výstavě, je část čelisti. Mimochodem, varhany v kostele pocházejí z roku 1700 a jsou druhé nejstarší v Praze. V kopuli kostela je vyobrazen poslední soud.“

H.B.: „Ještě bych se ráda zeptala na Váš názor, vyslovený ve vašem příspěvku ve sborníku „Církev, žena a společnost ve středověku“ ohledně založení řádu sv. Helenou.“

M.P.: „Podle tradice Helena našla svatý Kříž a ten se stal znamením křížovnických řádů. Původní skupinou špitálních bratří byli pravděpodobně vysloužilci z křížové výpravy - byli odborně způsobilí pro výkon špitální činnosti. Řád je jediný na světě založený ženou.“

H.B.: „Děkuji Vám za rozhovor.“

Příloha č. 2

Přehled nemovitého majetku křižovnického řádu v současnosti

Praha:

Sídlo řádu, kostel sv. Františka z Assisi

Kostel sv. Petra na Poříčí

Zámecká kaple Nejsvětější trojice Ďáblice

Kostel Všech Svatých Slivenec

Kostel sv. Jiří Hloubětín

Ostatní území ČR

Kostel Povýšení Svatého Kříže Františkovy Lázně

Kostel Nanebevzetí Panny Marie Tachov

Kostel Nanebevztí Panny Marie a Maří Magdaleny, fara a proboštství Chlum sv. Maří

Fara Kynšperk nad Ohří

Kostel sv. Václava Locket

Kostel sv. Maří Magdaleny Karlovy Vary

Kostel sv. Františka Nový Knín

Kostel sv. Jana Křtitele Klučenice

Kostel sv. Petra a Pavla Unhošť

Kostel sv. Hyppolita a proboštství Hradiště u Znojma

Kostel sv. Cyrila a Metoděje Větěřov

Kostel sv. Jana Křtitele Mašovice

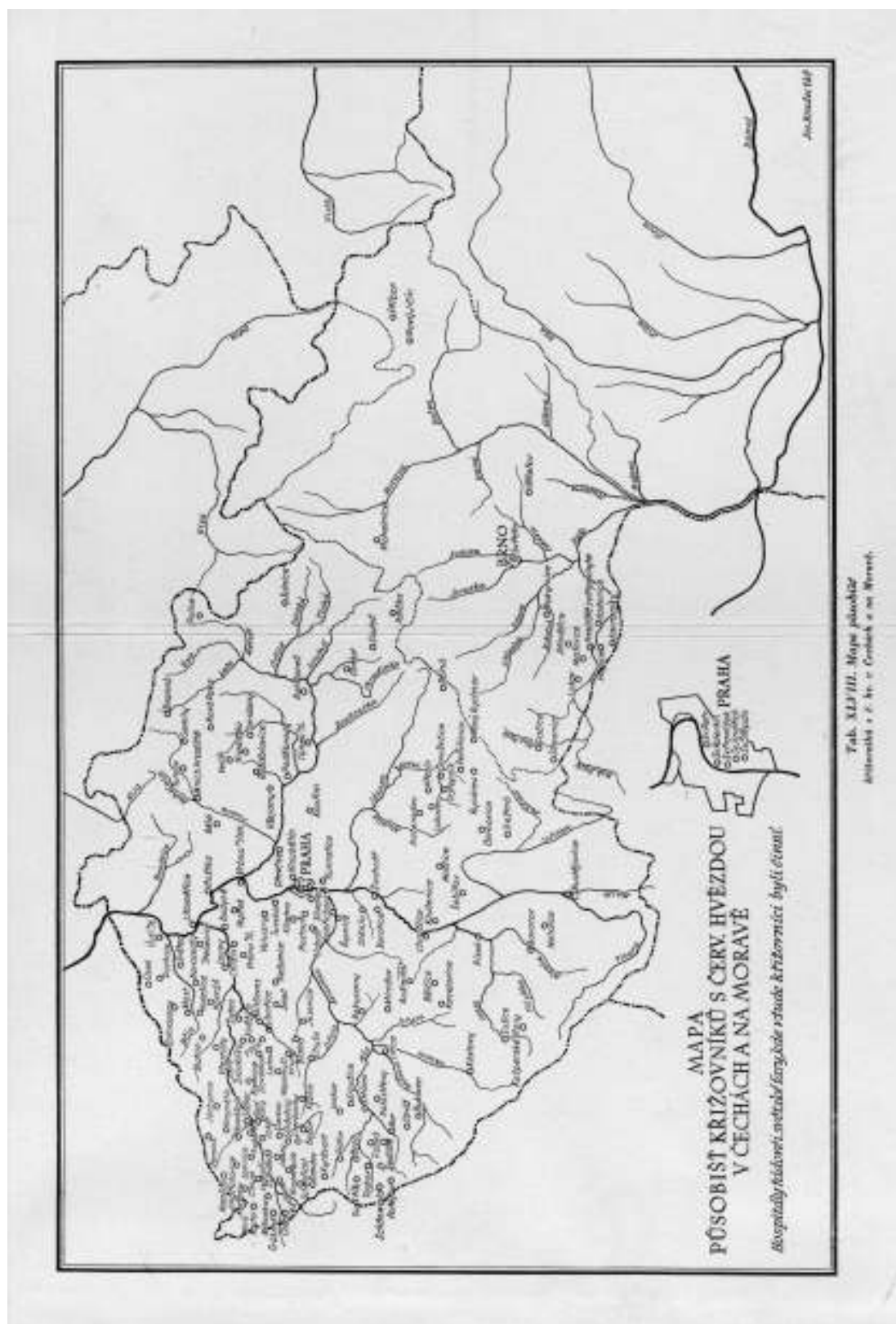
Kostel sv. Ondřeje Popice

Zámek Dobřichovice

Klášter Český Krumlov

Příloha č. 3

Mapka působišť řádu z roku 1933

Příloha č. 4

Řehole svatého Augustina

Především, nejmilejší bratří, milujte Boha a po něm bližního, protože tato dvě přikázání jsou nám dána přede všemi jinými a vy je máte v klášteře zachovávat.

Sv. Augustin

Kapitola I – Účel a základ společného života

Bud'te jedné mysli a jednoho srdce v Bohu, neboť proto jste se sešli.

Nic nenazývejte svým vlastním majetkem, nýbrž všechno mějte společné a váš představený ať každému přiděluje jídlo a oděv, a to nikoli stejně všem, protože nejste všichni stejně zdraví a otužilí, nýbrž spíše každému, kolik potřebuje. Tak to čteme ve Skutcích apoštolů: „Všechno měli společné a každému se přidělovalo, kolik kdo potřeboval“. (Sk. 4,32 - 4,35)

Ti, kdo měli ve světě nějaký majetek, ať nepovažují za nespravedlivé, že jejich majetek slouží všem, když vstoupili do kláštera.

Ti, kdo byli ve světě chudí, ať nehledají v klášteře, co nemohli mít ani ve světě, ale ať se jim dostává všeho, čeho ve své křehkosti potřebují, i když jejich chudoba ve světě byla tak veliká, že se jim nedostávalo i nejnужnějších věcí. Nemají se pokládat za šťastné proto, že se jim dostává pokrmu a oděvu, kterých ve světě mít nemohli.

Ať se také nepyšní, že mohou žít ve společnosti těch, k nimž se venku neodvážili ani přistoupit, spíše ať se jejich srdce obrací k Bohu a netouží po světské marnosti. Jinak by se mohlo stát, že by kláštery prospívaly bohatým a nikoli chudým, protože bohatí by se v nich pokořovali, ale chudí by pyšnili.

Na druhé straně však zase ti, kteří ve světě něco znamenali, nemají pohrdat svými bratry, kteří žili v chudobě, než přišli do kláštera. Mají být více hrdí na společenství svých chudých bratří než na vysoké postavení svých bohatých rodičů. Nemají se také honosit, jestliže přispěli klášteru něčím ze svého majetku. Jinak by se jejich dobrodiní prokázané klášteru mohlo učinit pyšnějšími než jeho užívání ve světě. Neboť každý hřích se děje zlým skutkem, ale pýcha činí i z dobrých skutku špatné. Co je platné, když někdo rozdává chudým svůj majetek, a sám se stane chudým, je-li jeho ubohá duše pyšnější, když pohrdla svým bohatstvím než byla, dokud je měla?

Žijte proto všichni ve svornosti a lásce a čtěte v sobě navzájem Boha, který ve vás přebývá.

Kapitola II – Modlitba

Modlete se horlivě v hodinách a dobách k tomu určených.

V oratoři se nezapomínejte ničím, než k čemu je určena a od čeho má jméno. Jinak by ti, kdo se chtějí modlit ve svém volném čase mimo stanovené hodiny, byli rušeni jinými bratry, kteří se domnívají, že tam musí dělat něco jiného.

Chváli-li Boha žalmy a chvalozpěvy, mějte v srdci to, co pronášíte ústy.

A nezpívejte než to, co je ke zpěvu určeno. O čem nečtete, že se má zpívat, to nezpívejte.

Copyright © 2005–2011 Česká Provincie řádu sv. Augustina
Josefská 8, 118 01 Praha 1

Kapitola III – Životaspráva a odříkání

Své tělo krotte zdrženlivostí v jídle i nápoji, pokud to zdraví dovoluje. Nemůže-li se někdo postit, ať aspoň mimo dobu společného jídla nic nepřijímá, není-li nemocen.

U stolu poslouchajte tiše a bez hádek, co se vám předčítá, dokud od stolu nevstanete, abyste přijímali nejen tělesný pokrm, nýbrž i pokrm duchovní, to je slovo Boží.

Jestliže ti, kdo pro svůj dřívější způsob života jsou choulostivější, dostávají lepší pokrm, ať jim bratři, kteří jsou následkem jiného způsobu života silnější, nezávidí a nepovažují to za křivdu. Ať je také nepovažují za šťastnější, že se jim dostává něčeho, co nedostávají ani sami. Spíše ať se radují, že dokáží, nač jejich slabší bratři nestačí.

A jestliže ti, kdo přišli do kláštera z lepších poměrů, dostávají lepší pokrm, oděv, lůžko a přikrývky než jejich silnější a proto šťastnější bratři, potom ať si tito silnější uvědomí, kolik věcí jejich slabší bratři ze svého světského života už opustili, i když ještě nedosáhli dokonalosti svých silnějších bratří. Proto ať nechtějí mít všichni to, čeho se navíc dostává ne jako pocty, nýbrž ze shovívavosti, jinak by totiž došlo k nemoudrému paradoxu, že zatímco by bohatí v kláštře usilovali o dokonalost, chudí by naopak z pohodlně.

Nemocní ať ovšem dostávají lehčí stravu, kterou potřebují, po nemoci však o ne pečujte tak, aby se zase rychle zotavili, i kdyby přišli z neskromnějších poměrů ve světě, protože jim přestála nemoc způsobila to, co bohatším dřívější způsob života, v němž služebník Boží vyniká tím více, čím méně potřebuje. Když tedy zase nabudou svého dřívějšího zdraví, ať netouží dále po lepším jídle, které jim bylo potřebné v nemoci, spíše ať se považují za bohatší proto, že méně potřebují. Neboť lepší je méně potřebovat než více mít.

Copyright © 2005–2011 Česká Provincie řádu sv. Augustina
Josefská 8, 118 01 Praha 1

Kapitola IV – Zachovávání čistoty a bratrské napomenutí

Vaše chování ať je nenápadné a nechtějte se líbit svými šaty, nýbrž svými mravy.

Jdete-li někam, vždycky jděte společně a spolu zůstávejte, i když dojdete, kam míříte.

Na vaší chůzi, chování a veškerém vystupování ať není nic, co by vzbuzovalo pozornost, ale všechno ať je přiměřené vašemu svatému stavu.

Zahlédnete-li náhodou ženu, neulpívejte na ní pohledem. Není vám ovšem zakázáno vidět ženy, jdete-li někam, ale je hříšné toužit po nich nebo si přát, aby oni toužily po vás. Vždyť žádost po ženách se projevuje nejen dotykem a projevem náklonnosti, ale i pohledem. Neříkejte, že vaše srdce je čisté, jsou-li vaše oči nečisté, neboť nečistý pohled prozrazuje nečisté srdce. a jestliže srdce vzájemným pohledem prozradí nečistou žádost, třebaš ústa mlčí, tělesná žádost se změní ve vzájemné zalíbení, je čistota srdce již ztracena, i když se těla ještě neposkvřila nečistotou.

Proto kdo rád na ženy hledí a vyhledává jejich pohled, ať si nemyslí, že ho při tom nikdo nevidí. Pozoruje ho při tom leckdo, o kom by se toho ani nenadál. Ale i kdyby ho při tom nikdo nepřistihl a žádný člověk ho neviděl, jak se zachová před tím, který vidí a nic se před ním neutají? Ci se snad domnívá, že ho nevidí, protože je shovívavější, o kolik je moudřejší? Jeho ať se bojí muž, který se mu zasvětil, a pak nezatouží hříšně se zalíbit žene. Ať myslí na to, že Bůh všechno vidí, a pak nezatouží hříšně hledět na ženu. Písmo svaté doporučuje bázeň Boží v té věci, když praví: „V ošklivosti má Hospodin toho, jehož pohled je hříšný.“

Jste-li tedy v kostele nebo jinde, kde jsou ženy, vzájemně si chraňte čistotu a Bůh, který ve vás přebývá, bude vás tak vašim přičiněním chránit.

Zpozorujete-li na někom z vás tuto žádostivost očí, o níž jsem mluvil, ihned ho napomeňte, aby se chyba napravila ještě v začátcích, dříve než pokročí.

Jestliže však hned po vašem napomenutí nebo kdykoli později se dopustí stejného přestupku, je každý, kdo si toho všimne, povinen oznámit to představenému, neboť takový bratr je nemocen a potřebuje léčení. Nejprve však upozorněte ještě jednoho nebo dva bratry, aby byl ústy dvou neb tří svědků usvědčen a s náležitou přísností potrestán. Nemyslete si, že jednáte zlomyslně, když něco takového oznámíte. Nebyli byste bez viny, kdybyste nechali své bratry svým mlčením upadnout do zkázy, ačkoli jste je mohli svým napomenutím napravit. Kdyby tvůj bratr měl na těle ránu a skrýval ji ze strachu před operací, nebylo by kruté o tom mlčet a naopak milosrdné to oznámit? Tím spíše je třeba to oznámit, aby se nákaza nerozmohla v jeho srdci.

Kdyby se však přes vaše napomenutí nechtěl napravit, je vaší povinností oznámit to představenému ještě dřív, než upozorníte jiné bratry, kteří ho mají usvědčit, kdyby zapíral. Snad ho přece bude moci napomenout v soukromí, aniž se o tom doví ostatní. Bude-li však zapírat, přiberte ještě další dva svědky, aby byl v přítomnosti všech nejen od jednoho obviněn, nýbrž od dvou nebo tří svědků usvědčen. Bude-li však usvědčen, má podle vůle představeného nebo kněze, přijmout určený trest. Bude-li se tomu vzpírat, ať je z vaší společnosti vyloučen, i kdyby sám nevystoupil. Ani to se neděje z krutosti, nýbrž z milosrdenství, aby svou chybou nepokazil mnoho jiných.

Co jsem řekl o nekázni očí, to svědomitě zachovávejte vždycky, kdykoli vidíte jakýkoli hřích a máte mu zabránit, oznámit jej, usvědčit z něho a potrestat – s láskou k člověku a s nenávistí k hříchu.

Kdyby však někdo zašel tak daleko, že by tajně od nějaké ženy přijímal dopisy nebo dárky, odpustíte mu a modlete se za něho, jestliže se sám za všeho vyzná, bude-li však přistižen a usvědčen, ať je podle mínění představeného přísněji potrestán.

Copyright © 2005–2011 Česká Provincie řádu sv. Augustina
Josefská 8, 118 01 Praha 1

Kapitola V – Časné věci a starost o ně

Šaty si ukládejte pod péčí jednoho nebo dvou bratří nebo kolik je třeba, aby je vyklepávali a chránili před moly. a jako jíte z jednoho stolu, tak se také oblékejte z jednoho skladu. Nestarejte se pokud možno o to, jaký oděv se na vás podle roční doby dostane a zda každý dostane, co si tam uložil, či co nosil někdo jiný, jen když každý má, co potřebuje.

Má to být proto, aby nikdo nepracoval sám pro sebe, nýbrž pracujte pro společný prospěch usilovněji a radostněji, než kdybyste pracovali každý sám pro sebe. Vždyť o lásce je psáno, že nehledá svůj prospěch a klade společný prospěch nad vlastní a nikoli vlastní nad společný. Čím větší bude tedy vaše péče o společný prospěch než o vlastní majetek, tím větší bude váš duchovní pokrok a nad všemi vašimi časnými potřebami bude zářit láska, která nikdy nepřestává.

Daruje-li tedy někdo svým synům nebo příbuzným v kláštře šatstvo nebo jiné potřebné věci, ti to nesmí přijmout tajně, nýbrž představený to může jako společnou věc dát tomu, kdo ji nejvíce potřebuje. Přijme-li však někdo něco tajně, ať je odsouzen jako zloděj.

Šaty si perte, jak určí představený, buď v prádelnách, aby přílišná péče o čistotu šatu neposkvrnila duši uvnitř.

Ani tělu neodpírejte koupel, žádá-li si to zdraví. Konejte na radu lékařovu a ať se tak stane bez omluvy a kdyby snad pacient nechtěl, ať to vykoná na příkaz představeného, co je potřebné pro jeho zdraví. Kdyby si to však někdo sám přál a nebylo by to dobré, ať není jeho žádosti vyhověno. Někdy se nám totiž škodlivé věci zdají užitečnými, protože v nich máme zálibu.

Je-li někdo nemocen, věřte mu bez váhání. Není-li však jisté, že ho lze vyléčit tím, co se jemu líbí, otažte se lékaře.

Do lázní nebo kamkoli jinam jdete, jděte alespoň dva nebo tři a každý jděte s tím, koho vám představený přidělí.

Někomu svěřte péči o nemocné, o rekonvalescenty a bratry jinak churavé, i když snad nemají horečku. Ten ať si ze společných zásob vyžádá, co je podle jeho mínění třeba.

Také ti, kdo pečují o jídlo, oděv a knihy, ať bez reptání poslouží svým bratřím.

O knihy žádejte v určenou hodinu. Kdo přijde jindy, nedostane je.

Kdo mají na starosti oděv a obuv, ať vydají bez zdráhání každému, co potřebuje.

Kapitola VI – Odprošení a odpuštění

Spory mezi sebou vůbec nemějte, nebo je alespoň co nejrychleji ukončujte. Jinak hněv roste v zášť, z třísky činí trám a z člověka vraha. Neboť je psáno: „Kdo nenávidí svého bratra, je vrah“. (1. Jan 3,15)

Kdo někomu ublížil nadávkou nebo zlým slovem, nebo ho dokonce obvinil ze zločinu, ať hledí co nejrychleji napravit, co zavinil. Uražený ať odpustí bez váhání. Jestliže se urazili vzájemně, ať si navzájem odpustí pro vaše modlitby a vy se modlete též upřímněji, čím se modlíte častěji. Jistě je lepší ten, kdo se dá častěji strhnout hněvem, ale hned poprosí za odpuštění toho, vůči komu se dopustil bezpráví, než ten, kdo není hněvivý, ale jen nerad prosí za prominutí. Kdo však nikdy nechce prosit o odpuštění nebo neprosí upřímně, je nadarmo v kláštře, i kdyby nebyl propuštěn. Proto se chraňte prudkých slov. Jestliže vám však vyklouzlo z úst a zranilo vašeho bratra, neváhejte ho zase laskavým slovem udobřit.

Musíte-li však být někdy přísní, aby byl pořádek a kázeň, a cítíte-li, že jste zašli trochu daleko, nemusíte své podbízené prosit za prominutí, abyste u svých podbízených přílišnou pokorou neztratili povinnou vážnost. Proste spíše Pána všeho stvoření, který ví, jak velice milujete své podřízené, i když jste je příliš tvrdě pokárali. Vaše láska však nemá být tělesná, nýbrž duchovní.

Kapitola VII – Autorita a poslušnost

Představeného poslouchajte jako svého otce a ještě ochotněji poslouchajte kněze, který se o vás stará.

Abyste však toto všechno svědomitě zachovávali a nic nezanedbali, aby bylo postaráno o nápravu, je představený povinen předložit knězi, který má u vás větší vážnost, všechny věci, které jsou příliš vážné nebo přesahují jeho moc.

Představený ať nehledá radost v tom, že vám ze své moci poroučí, ale že vám z lásky slouží. Svým postavením v kláštře stojí sice nad vámi, ale v bázni Boží ať je příkladem dobrých skutku. Ať napomíná nespokojené a těší malomyslné, ať se ujímá slabých a ke všem je trpělivý. Ať miluje kázeň a s rozvahou ji ukládá. Ať více touží po vaší lásce než po vaší bázni, ačkoli je obojího třeba. Ať si je vždy vědom, že za vás jednou bude odpovídat u Boha.

Proto ho nejen ochotně poslouchajte, ale mějte s ním i soucit, neboť žije ve větším nebezpečí, kdo stojí výše nad vámi.

Kapitola VIII – Zachovávání řehole

Dej Bůh, abyste milovali duchovní krásu a z lásky toto všechno zachovávali a jako Kristus dobrým životem vydávali sladkou vůni, ne jako nevolníci podrobeni zákonu, nýbrž jako svobodní lidé žijící v milosti Boží.

Abyste se však v této knížce viděli jako v zrcadle a nic nezapomněli, každý týden ji předčítejte. Shledáte-li, že zachovááte všechno, co je v ní psáno, děkujte Bohu, od něhož všechno dobro pochází. Shledá-li však někdo z vás na sobě ještě nedostatky, ať jich lituje a příště se jich varuje. Ať se modlí, aby mu Bůh odpustil a neuvedl ho do pokušení.

Příloha č. 5

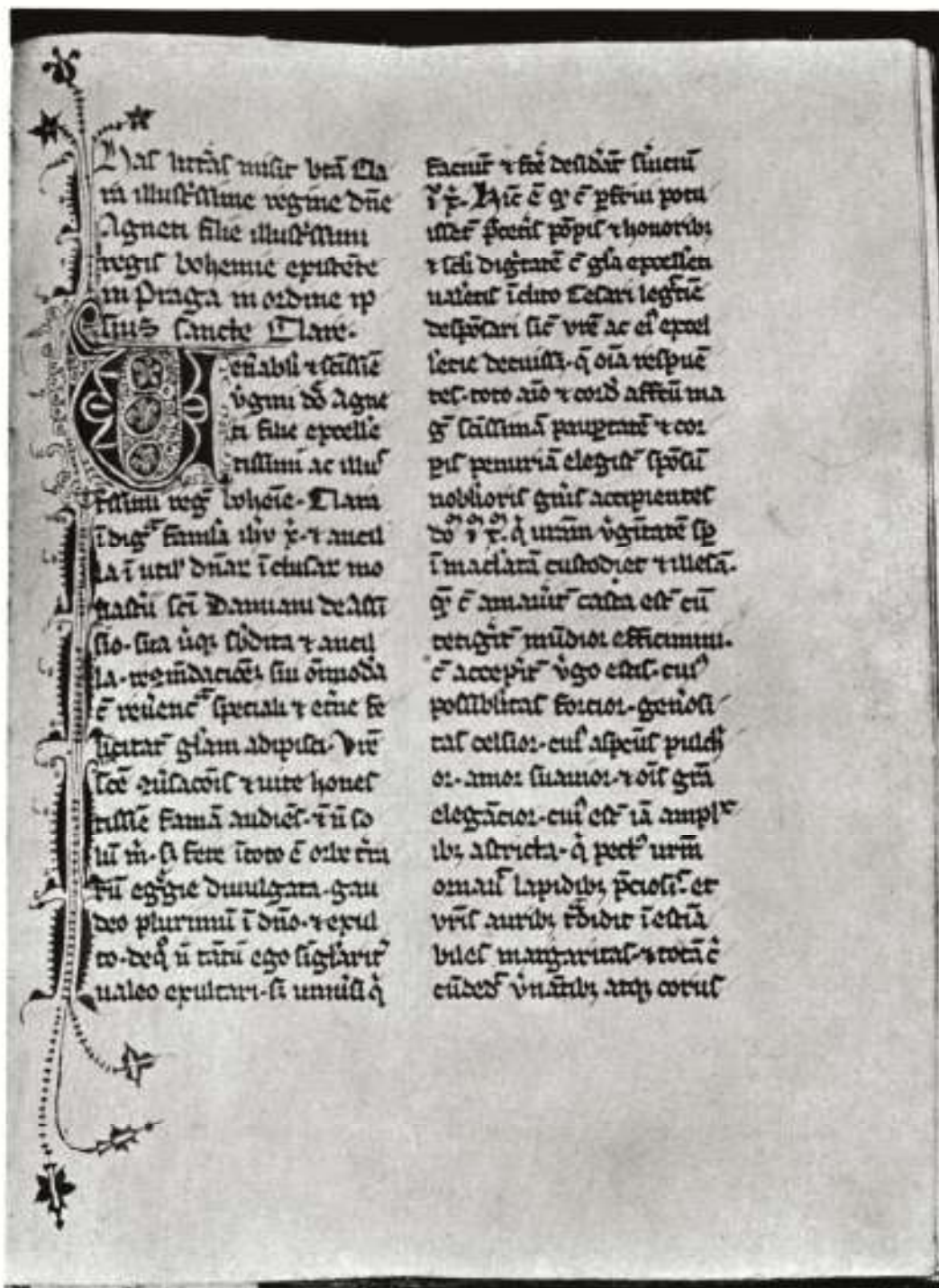
Kopie papežské Buly Omnipotens Deus

Tab. XXIX. Potvrzovací listina Řehoře IX.
1237.

Příloha č. 6

Kopie prvního listu sv. Kláry Anežce

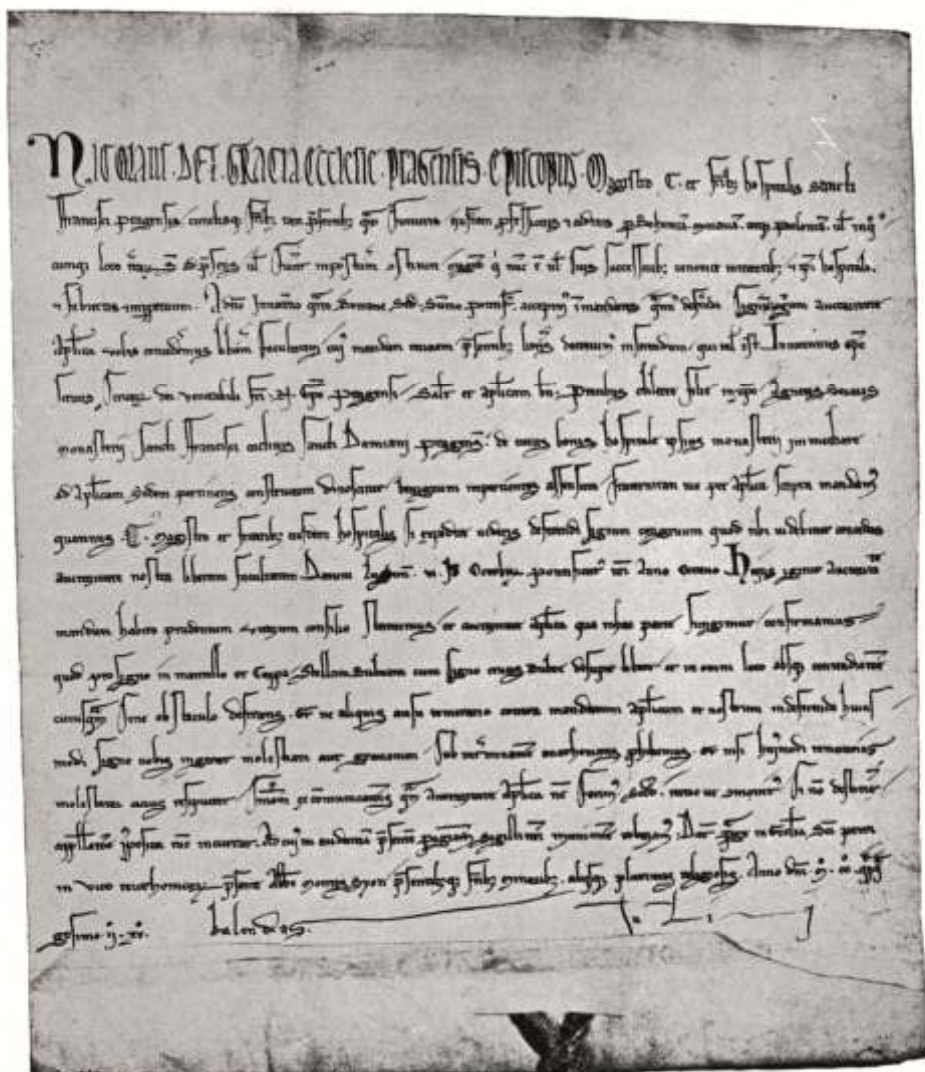

Tab. XXXIX. Život sv. Kláry pg.

List I. blah. Anežce C.

Příloha č. 7

Kopie Listiny pražského biskupa Mikuláše o křížovníckém znaku

Tab. XXX. Listina praž. b. Mikuláše.
O kříž. odznaku z r. 1252.

Příloha č. 8

Úryvek z díla *Prodromus gloriae Pragenae* J. F. Hammerschmidta s českým překladem

„Ordo Crucigerorum suum initium sumpsit a Constantino Magno Imperatore, et ejus Matre S. Helena. Nam quando praenominato Constantino Magno contra suum imperii aemulum, et fidelium Christianorum accerbissimum hostem Maxentium pugnanti, Crux in coleo apparuit, cum hac inscriptione: In hoc signo vinces, non tantum labarum Cruce ornavit, sed etiam in suo, et militum scutis, atque Galeis id ipsum Christi nomen affixit, et victoriam reportavit, Romamque ipsam anno 312 expugnavit. In anno 324 a Sylvestro papa baptizatur, et a lepra mundatur, et in signum gratitudinis basilicam Vaticanam erexit, fidem liberam indulsit, et inventa Christi Cruce, non tantum Romae sed etiam Hierosolymae templum S. Crucis cum matre sua S. Helena erexit, et penes illam ordinem Crucigerorum instituit, cui societati deinde antistes Hierosolymitanus anno Domini 362 certas leges praescripsit. Ob quam perfectionem, mox in varias regiones, et provincias, societas illa Crucis Signatorum militum Christi, facile est traducta. Hi capta a Cosrohoe perfarum rege anno 614. Hierosolyma, et sacra Christi Cruce in Persidem abducta. Heraclium imperatorem contra Persas pugnantem adjuvabant, et Sanctam Crucem a captivitate liberarunt, et Hierosolymae restituerunt. Anno 636 a Saracenis Hierosolyma capitur, sed libertas eo peregrinandi Christianis conceditur. Quos peregrinos eo euntes, et redeuntes Crucigeri in sua Hospitia benigne receperunt, aluerunt, et sustentarunt. Illorum enim est profectio, pauperibus, ac illis qui ex militia infirmi domum redirent, inservire, et illos in Hospitia sua recipere. Anno 1099 sub Godefredo duce, ope Crucigerorum, Hierosolyma recuperatur, et captivi Christiani pristinae libertati restituuntur. Sed haec urbs denuo a Saracenis, anno 1187 capitur, tota Palestina a Barbaris subjugatur Crucigerorum hospitalia ibidem existentia, comburuntur...“

„Řád křížovníků odvozuje svůj počátek od císaře Konstantina Velikého, a od jeho matky Heleny. Když totiž jednou zmíněný Konstantin Veliký bojoval proti Maxentiovi, protivníku své říše a velmi zapálenému nepříteli věrných křesťanů, objevil se na nebi kříž s tímto nápisem: V tomto znamení zvítězíš. Ozdobil křížem nejen korouhev, ale také na svůj štít a štíty vojáků a také na přilby jej ke Kristovu jménu připojil. Získal vítězství a roku 312 vybojoval samotný Řím. Roku 324 je papežem Silvestrem pokřtěn, očištěn od malomocenství, na znamení vděčnosti vybudoval vatikánskou baziliku, povolil svobodnou víru. Po nalezení Kristova kříže vybudoval se svou matkou Helenou nejen v Římě, ale také v Jeruzalémě chrám sv. Kříže a u něj zřídil řád křížovníků, potom léta Páně 362 této společnosti předepsal jeruzalémský nejvyšší kněz pevné zákony. Kvůli tomuto zdokonalení byla brzy tato společnost Kříže vojáků Krista snadno převedena do různých oblastí a provincií. Tito po obsazení Jeruzaléma roku 614 králem Cosroem a po odnesení svatého Kristova kříže do Persie pomáhali heraklijskému vládci bojujícímu proti Peršanům, sv. Kříž osvobodili ze zajetí a vrátili jej do Jeruzaléma. Roku 636 je Jeruzalém obsazen Saracény, ale křesťanům je povolena svoboda putovat sem. Tyto poutníky do Jeruzaléma jdoucí a vracející se křížovníci laskavě přijímali, živilí a podporovali ve svém domě. Je tedy jejich úkolem chudým a těm, kteří se nemocní vracejí z vojenské služby, posloužit a přijmout je do svého domu. Roku 1099 pod vedením Godefreda, s pomocí křížovníků, je Jeruzalém znovu získán zpět a křesťanským zajatcům je navrácena dřívější svoboda. Ale toto město je nakonec roku 1187 obsazeno Saracény, celá Palestina je podmaněna barbary a domy křížovníků, které se v ní nacházejí, jsou vypalovány ....“

9. Obrazové přílohy

a) Znak Rytířského řádu křižovníků s červenou hvězdou

b) Znak Rytířského řádu křižovníků s červenou hvězdou po barokní úpravě

c) Znak velmistra

d) Oděv křížovníků a velmistra – foto z volby nového velmistra řádu v roce 2011

e) Vchod do sídla řádu v Platnéřské ulici v Praze

f) Kapitulu síň v sídle řádu

g) Kostel sv. Františka v Assisi na Křižovnickém náměstí v Praze

h) Kostel sv. Karla Boromejského ve Vídni

i) První oblouk Juditina mostu ve stavebních základech sídla řádu

j) Model stavby nového (dnes Karlova) mostu vedle Juditina mostu

k) Vratislavská komenda

l) Sv. Anežka Česká – zakladatelka řádu

SVATÁ ST. AGNES OF PRAGUE
ANEŽKA ČESKÁ
PRINCEZNA A ŘEHOLNICE

EXHIBITION
KLÁŠTER SV. ANEŽKY ČESKÉ
ÚMĚLOSRDNÝCH 17, PRAHA 1

25. LISTOPADU 2011 - 25. BŘEZNA 2012
DENNĚ MIMO PONDĚLÍ 10.00 - 18.00
www.apha.cz, www.ngprague.cz

m) Opatská benedikce současného velmistra

